713"1808/1814"

1073418
La Dominació napol

© 2008 Ministerio de Cultura

EN LA SALA
EXCLUSIVA
CON PAPELETA ESPECIFICA

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

A Lluís Via

Homenatge d'admiració
i afecte de

Carles Rahola

Girona, juliol 1922

828

2008 Ministerio de Cultura

R. 27.422.

2008 Ministerio de Cultura

d 5G 394

La dominació napoleònica a Girona

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

1073418
EG
946.73"1808/1814"
RAH

CARLES RAHOLA

GENERALITAT DE CATALUNYA
SERVEI DE BIBLIOTEQUES
Biblioteca Pública de GIRONA

La dominació napoleònica a Girona

LA REVISTA
BARCELONA : MCMXXII

2008 Ministerio de Cultura

J. HORTA, impressor.—Barcelona

2008 Ministerio de Cultura

PRÒLEG

La bibliografia dels setges de Girona en els anys 1808 i 1809 és copiosíssima; la de la dominació napoleònica és gairebé nul·la: aquesta circumstància féu mes interessant per nosaltres el darrer període que comença a les darreries del 1809 i acaba pel març del 1814. Què va passar a la immortal ciutat durant aquesta època? va ésser la dominació francesa una vulgar ocupació militar? va revestir altres aspectes d'organització civil? Aquestes foren les preguntes que ens formulàrem, de primer antuvi, i així començàrem les nostres recerques, atrets per la grandesa de les guerres napoleòniques, que tan poderosa empremta varen deixar per tot Europa.

Els treballs publicats sobre aquest tema es redueixen a un article de don Emili Grahit tractant de la *Gazette de Gironne* (1), a un altre de don Agustí Gifre

---

(1) *Revista de Gerona*, t. III (Girona, 1878).

2008 Ministerio de Cultura

sobre sigil·lografia (1) i a un estudi d'En Ferrer i Lloret referent a la invasió francesa a La Bisbal (2); ademés es troben algunes indicacions en obres de conjunt com *Napoléon et la Catalogne* de Conard. La història de la dominació napoleònica a Girona está per fer. Seduïts pel tema, ens posàrem a treballar a l'Arxiu municipal de dita ciutat, i les nostres recerques foren bentost coronades amb la troballa de nombroses dades, de vertader interès històric, contingudes en els Manuals d'acords i en els plecs de correspondència que durant aquells anys va creuar-se entre les autoritats franceses i les del país. Aquests documents, junt amb la col·lecció de la *Gazette de Gironne*, han sigut les principals fonts diplomàtiques del present llibre.

***

Alguns fragments d'aquesta obra sortiren a *La Publicidad* de la nit, i foren acollits amb elogi i simpatia pels que es dediquen als treballs històrics i sobre tot pels que son afectats a l'estudi de les guerres i les institucions napoleòniques, els quals ens varen estimular a donar als nostres assajos l'amplitud pròpia del llibre. Així, el que havia començat essent un entreteniment literari es va convertir en un treball de pacient recerca en aquell i en altres arxius, ensems que d'estudi de les obres fonamentals sobre Napoleó i Espanya.

Dos plans vàrem idear per a donar unitat al llibre: el d'una història rigurosament cronològica, i el d'una sèrie d'estudis que donguessin idea de la dominació

---

(1) *Sellos de Gerona durante la dominación francesa* (*Revista de Gerona*, 1892 i 1893).

(2) *La Bisbal en la invasión francesa de* 1808 (*Certamen Literari*. La Bisbal, 1885).

2008 Ministerio de Cultura

francesa i dels personatges que hi varen intervenir. Aquest fou l'escollit, per creure nosaltres que així el llibre, àdhuc perdent en mètode i en unitat externa, tindria almenys més encís literari. Devem fer constar, però, que ens hem atès sempre als documents, degudament compulsats, i que rares vegades ens hem permès de fer cap comentari ni hem adoptat un to de polèmica que no escauria en aquest lloc. Els fets parlen. Si ens haguéssim deixat portar per la imaginació i per un afany intervencionista, les dades que hem trobat ens haurien donat matèria per a alguns llibres més voluminosos que aquest. La descripció del exèrcits imperials i de les lluites que continuaven sostenint els paisans a la muntanya, amb tots els detalls, hauria omplenat moltes pàgines. Nosaltres hem preferit ésser sobris, però sense la greugetat i eixutesa de l'historiador que es limita a oferir al lector una successió de dates i a aplegar materials que per si sols, sense la llum de la crítica històrica, no tenen cap valor.

No ens pensem pas haver exhaurit ni molt menys la matèria. Els estudiosos que vulguin continuar aquesta tasca trobaran a l'Arxiu municipal gironí importants materials. Alguns caires de la dominació ni tansols els hem esboçat. La part econòmica resta a fer; entre els documents a propòsit per a aquest estudi, recordem un pressupost de la Municipalitat de Girona, aprovat pel mateix Napoleó.

Nosaltres prou hauríem volgut publicar un apèndix amb els documents més remarcables que hem utilitzat; però l'encariment dels treballs tipogràfics i l'extensió excessiva que hauria tingut el llibre ho han impedit.

2008·Ministerio de Cultura

* * *

Plaentment fem constar que han facilitat el nostre treball: el digne arxiver de l'Ajuntament de Girona don Santiago Almeda i l'il·lustrat secretari don Joan Vinyes, que ens han donat tota mena de facilitats per a dur a cap les nostres investigacions a l'Arxiu municipal; l'il·lustre jurisconsult don Raimond d'Abadal, que ha posat a la nostra disposició documents valuosíssims sobre l'afrancesat empordanès doctor Tomàs Puig, els quals sols hem pogut utilitzar en part per haver arribat a les nostres mans quan ja estava imprimint-se el llibre; l'eminent director dels Arxius Nacionals de Paris, M. Ch. V. Langlois; l'erudit hispanòleg i catalanòfil M. Camille Pitollet, a qui devem algunes dades biogràfiques del prefecte del departament del Ter, cavaller de Roujoux; el doctíssim catedràtic i publicista don Rafel Ballester, que ha posat al nostre abast obres de crítica històrica del primer Imperi, que no es troben en cap de les biblioteques de Girona; l'admirable contista Ernest M. Ferrando, que en començar el nostre treball era cap de la Biblioteca provincial, on poguérem consultar algunes publicacions d'interès per a la història de Girona; el culte escriptor figuerenc senyor Puig Pujadas, que ens va trametre l'òbit del corregidor Puig; el mestre nacional de Sant Pere Pescador, don Francisco Navés, que va cercar a l'Arxiu parroquial la partida de naixement del metge doctor Josep Garriga, comissari del rei Josep Napoleó, i ens en va enviar còpia... A tots ells i a tots els que ens han estimulat en aquests estudis, la nostra profunda gratitud.

I ara, lector, esperem que llegiràs aquestes pàgines sense prejudicis, com sense prejudicis han sigut escrites, amb l'únic objectiu de la veritat històrica, que

2008 Ministerio de Cultura

no sempre coincideix amb els sentiments i les preferències del que es dedica a investigar-la. Pensa, lector, que ja ha passat més d'un segle de les gestes dels nostres gloriosos avantpassats, i que ja és hora que aquella època cabdal en la història dels pobles sigui estudiada objectivament entre nosaltres, com ho és en altres països. I no oblidis que, com ha dit Eugeni d'Ors, referint-se a Napoleó, «qui robava la independència, donava, en canvi, llum de pensament i civil dignitat. Llum de pensament i civil dignitat, que eren la base d'una altra independència futura, i millor» (1).

CARLES RAHOLA

---

(1) *Glosas. Páginas del Glosari de Xenius* (1906-1917), versió castellana d'Alfons Maseras (Madrid, 1920).

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

L'entrada dels napoleònides

Els napoleònides varen entrar a Girona el dia 11 de desembre de 1809, després d'un llarg setge durant el qual la ciutat s'havia defensat amb un heroisme que fou noblement reconegut pels mateixos adversaris meravellats, entre ells el general Gouvion Saint-Cyr, que en la seva obra *Journal des opérations de l'Armée de Catalogne en 1808 et 1809* (París, 1865), no deixa de retre cavalleresc homenatge d'admiració a la Companyia de les Dames de Santa Bàrbara.

La capitulació havia sigut signada el dia abans al quarter general de Fornells, prop de Girona, pels sis primers caps militars de la plaça i pel general Rey, comandant en cap de l'Estat major francès, i aprovada pel mariscal Augereau, duc de Castiglione, estipulant-s'hi en l'essencial: que la guarnició sortiria de la plaça amb tots els honors de guerra i entraria com a presonera a França; que els habitants serien respectats; que la religió catòlica continuaria essent practicada i protegida; que a l'endemà, a dos quarts de nou del matí, les portes del Socors i de l'Areny i els forts de la ciutat serien lliurats a les tropes franceses; que la guarnició desfilaria per la

2008 Ministerio de Cultura

porta de l'Areny, deposant els soldats llurs armes sobre el glacis, i que un oficial d'artilleria, un altre d'enginyers i un comissari de guerra entrarien, en el moment de pendre possessió de les portes, per a rebre els magatzems, mapes, plànols, etc. (1).

A l'endemà, a quarts de nou del matí, el general Rey feia la seva solemnial entrada a la ciutat moribunda, acompanyat dels seus ajudants de camp. L'exèrcit francès es va formar en línia de batalla—sis mil homes d'infanteria i quatrecents cavalls—des del portal d'En Vila, sobre l'Onyar, fins als baluards del Mercadal. La guarnició espanyola va començar a desfilar tot seguit davant aquells soldats colrats pel sol, que havien passejat triomfalment les àguiles imperials per tota l'Europa i que aleshores no podien dissimular un sentiment d'admiració i de pietat envers aquells pobres éssers exhaurits per les privacions i els sofriments, que havien agosat plantar cara nogensmenys que a Napoleó el Gran.

Com estava convingut, els soldats espanyols varen deposar les armes encara fumoses, les banderes palpitants convertides en parracs lamentables i gloriosos, els pocs cavalls famèlics i malalts que no havien sigut sacrificats. Uns ho feien resignats; altres amb una infinita recança, pensant encara en un ajut impossible; alguns les posaven al sòl amb un gest instintiu, com si ells mateixos fossin absents i llunyans; però n'hi havia també que no podien contenir la còlera que els cremava les entranyes, i, aprofitant un descuit dels napoleònides, rompien els fusells contra les muralles, amb un gest de silenciosa ràbia, com si l'enemic encara pogués utilitzar-los.

La guarnició espanyola va ésser substituïda tot seguit per un «arrogant regiment francès perfectament ves-

---

(1) Emili Grahit, *Reseña histórica de los Sitios de Gerona en* 1808 *y* 1809, t. II (Girona, 1894.)

2008 Ministerio de Cultura

tit» (1), i el general Amey va possessionar-se del govern de la plaça, ordenant com a primera providència que tothom lliurés les armes que tingués en son poder, sots pena de mort al que no complís aquesta ordre.

El corregidor de Girona i de Figueres, don Tomàs Puig, cèlebre afrancesat empordanès, va entrar immediatament en funcions, dictant bàndols de policia i sanitat i disposant que es tornessin a empedrar els carrers obstruïts i s'enterressin els cadàvers que, abandonats ça i lla, empestaven els aires; «mides sàvies, diu Cúndaro, dirigides a la sanitat pública, a les que donaven calor i activitat els oficials».

A migdia el mariscal Augereau, muntant un superb cavall, feia la seva entrada triomfal a la ciutat plena de ruines, damunt la qual planava un enguniós silenci, que per contrast deuria fer pensar amb enyorança a S. E. amb els fabulosos botins de les llegendàries campanyes d'Itàlia. Portava el mariscal uniforme de gala i sobre el seu pit rutilava com un estel la gran creu de Carles III; una brillant cohort de generals i ajudants de camp l'acompanyava. Un esquadró de dragons els seguia, fent ressonar els carrers gairebé deserts. Des dels balcons i les finestres, els pocs supervivents de l'epopeia gironina—espectres nimbats de glòria—contemplaven silenciosament, amb un esguard febrós, el pas de l'esplèndida comitiva.

El duc de Castiglione va baixar de cavall davant el noble casal de don Josep de Caramany, al carrer dels Ciutadans, on se li preparava allotjament. Una de les primeres visites que allí va rebre el mariscal fou la dels dos ajudants de camp del general Alvarez, greument malalt, que anaven a complimentar a Son Excel·lència. Augereau va correspondre cavallerosament a la cor-

---

(1) Cúndaro, *Historia político-crítico militar de la plaza de Gerona*, ms. (Arxiu municipal de Girona.)

2008 Ministerio de Cultura

tesia de l'obstinat defensor de Girona i li va fer portar un barrilet de bon vi, un quart de xai i dos ocells, oferint-se a facilitar-li tot el que necessités. Després va fer-li posar guàrdia d'honor, que algun historiador ha suposat que no era pas certament per a honorar a l'heroi, sinó per a vigilar-lo i esclavitzar-lo, la qual cosa no sembla pas versemblant, atès l'estat d'extrema postració en què es trobava l'Alvarez.

Les autoritats franceses varen disposar que es cantés un *Te Deum* a la Catedral en acció de gràcies per la rendició de la ciutat, assistint a la religiosa cerimònia els regidors, alguns generals i molts militars i soldats napoleònics. El celebrant va ésser el vicari general don Josep Pérez de Tobías, que, dominat per intensa emoció, no podia contenir els sanglots. Comptats gironins varen concórrer a aquest acte, que va resultar d'una imponent tristesa.

El dia 13 de desembre el corregidor Puig va convocar a Casa la Ciutat els representants de la mateixa i els membres de les Juntes governativa i econòmica, i un cop reunits va pronunciar un discurs invitant-los a què prestessin jurament de fidelitat al rei d'Espanya Josep Napoleó I, a la Constitució de Baiona i a les lleis del regne, la qual cosa efectuaren sense protestar, davant la força de les circumstàncies, els regidors don Francisco Delàs, don Bonaventura Quintana, don Ignasi Gelabert i don Ramón Vilar; els diputats don Vicens Oliva, don Josep Sambola i don Francisco Llach; el síndic procurador general, don Antoni Garrigolas; l'abad de la col·legiata de Sant Feliu, don Lluis Maria Martínez; els canonges de la Seu don Vicens Gimènez i don Julià Cuffí; el notari don Francisco Puig i Dorca, i els senyors don Josep de Caramany, don Ciril de Rich, don Ignasi de Ros, de les Olives, don Carles d'Ameller, de Banyoles, don Josep Jonama, don Narcís Diví, don Narcís de Burgués i don Josep de Ferrer. En Jonama, botiguer, era un dels

2008 Ministerio de Cultura

patriotes que més s'havien distingit contra els francesos als començos del 1808, per tal d'obligar les autoritats a posar la plaça en estat de defensa, i era el pare de l'heroïna Llucia Jonama, casada amb l'irlandès Fitz-Gerald, que va sobresortir en la defensa de Roses. També varen prestar el juramènt al «nostre August Monarca»—aquests són els termes que consten en l'acta del Manual d'acords—alguns militars, entre ells don Josep Lamas, capità del gloriós regiment d'Ultònia.

Una de les primeres disposicions dels francesos va ésser la d'imposar a la ciutat una contribució extraordinària de guerra d'un milió de pessetes; però, atesa la impossibilitat de pagar-la, per l'empobriment del país, varen perdonar-la després en gran part.

Així va començar la dominació napoleònica a Girona.

2008 Ministerio de Cultura

La divisió administrativa

Constituït el «Govern de Catalunya», independent de la corona d'Espanya, per decret imperial del 8 de febrer de 1810, el mariscal Augereau, general comandant del setè cos d'exèrcit enviat a Espanya, que assumí tots els poders civils i militars, va decretar la divisió del principat en quatre corregiments: Girona, Barcelona, Reus i Seu d'Urgell, el primer dels quals havia de tenir per límits: al nord, la frontera, des de coll de Maïans fins a la mar; a l'est, la mar, des de la frontera fins a la desembocadura del riu Tordera; i a l'oest, el riu Freser, des del seu naixement fins a Ripoll; la riba esquerra del riu Ter des de Ripoll fins a Roda; de Roda a Arbúcies una ratlla que, atravessant les muntanyes que separen la conca del Ter de la del Tordera, passés per Sant Sadurní d'Ossormort i per Sant Hilari Sacalm; i d'Arbúcies a la mar, primer la riba esquerra de la riera d'Arbúcies fins al Tordera, i aprés la riba esquerra d'aquest riu fins a la mar.

El corregiment de Girona va ésser dividit en subcorregiments, aquests en cantons i els cantons en comunes o municipis. Els subcorregiments eren: Girona, Figueres

2008 Ministerio de Cultura

i Olot, dels quals el primer havia de tenir els cantons de Girona de l'est, Girona del sudest, Torroella de Montgrí, La Bisbal, Sant Feliu de Guíxols, Hostalrich, Amer, Banyoles i Bàscara; el segon, els cantons de Figueres de l'est, Figueres del sudest, Besalú, La Junquera, Llansà i Castelló d'Empúries; i el tercer, els cantons d'Olot de l'est, Olot del sudest, Roda, Ripoll i Camprodon (1).

El corregiment de Girona nomenava l'assemblea de cantó.

«Aquesta organització, deia el mariscal Augereau, que s'assembla un poc a l'antiga del país, ha semblat plaure fins al punt que, des d'aquesta època, els habitants d'un cap de cantó, La Bisbal, s'han armat contra els insurgents» (2).

La divisió administrativa decretada pel duc de Castiglione no va pas durar molt, car Napoleó, per decret dictat al Palau de les Tulleries el dia 26 de gener de 1812, anexionava Catalunya a l'Imperi, dividint el territori en quatre departaments, delimitats geogràficament i organitzats a la faisó francesa, anomenats: del Ter, Montserrat, Goles de l'Ebre i Segre, amb les capitalitats respectives a Girona, Barcelona, Lleida i Puigcerdà (3).

El departament del Ter tenia tres districtes o subprefectures: Girona, Figueres i Vich. El primer era format

---

(1) Botet i Sisó, *Geografía General de Catalunya. Girona. Demarcacions històriques.*

(2) *Rapport du duc de Castiglione au duc de Feltre* (Barcelona, 9 abril 1810). Aquest document ha sigut publicat per Conard en la seva obra *Napoleón et la Catalogne* (París, 1910), a la que s'entendrà que ens referim totes les vegades que citarem a l'autor.

(3) El decret d'anexió, publicat en francès i en català en el Suplement de la *Gazette de Gironne* (núm. 14, 1812) i en altres periòdics oficials de l'època, ha sigut reproduït per *La Revista* de Barcelona en el seu número extraordinari dedicat al Centenari de Napoleó (1.er maig 1921).

2008 Ministerio de Cultura

per la part del corregiment de Girona situada al sud del Fluvià; el segon, per la part del mateix corregiment situada al nord, entre el Fluvià i la frontera, i el darrer, pel corregiment de Vich i el territori de Ribes confinant amb la frontera.

Decretada l'anexió de Catalunya a França—anexió que ja havia sigut plantejada i rebutjada a la Convenció nacional francesa l'any 1794 (1)—Napoleó va escollir amb gran encert, com veurem més endavant, els funcionaris civils encarregats de l'administració pública.

(1) Aulard, *Recueil des actes du Comité de Salut public*, t. XXX (1889.

2008 Ministerio de Cultura

L'intendent de Finances Rouyer de Lametz

El càrrec d'indendent de Finances del corregiment de Girona va ésser creat per decret del mariscal Macdonald, duc de Tarento, dictat al quarter general de la mateixa ciutat el dia 5 de juny de 1810, amb el fi de «donar una marxa uniforme i regular a les diferentes branques de les rendes públiques i de centralitzar l'administració de les finances», essent nomenat provisionalment per a desempenyar dit càrrec M. Alphonse de Luppé i secretari general M. Paris-Lasplaignes.

Dos mesos després, per decret del mariscal Macdonald de 5 d'agost del mateix any, va ésser cridat a exercir aquelles funcions M. Antoine Rouyer de Lametz, qui es va possessionar tot seguit del càrrec, segons apareix d'una lletra del corregidor don Tomàs Puig, de 8 del susdit mes, al batlle de Girona, en la que li comunica que l'intendent li prevé que, mogut del desig de procurar el benestar del país i anhelant que tots els afers siguin promptament despatxats, i per tal d'evitar la lentitud que ocasiona la traducció, no admetrà cap carta ni petició que no estigui escrita en francès i no contestarà

2008 Ministerio de Cultura

a cap d'aquests documents redactats en castellà o en català. Es a dir, que amb un pretext d'utilitat i sense tenir en compte les promeses fetes als catalans de respectar llur idioma, es tendia a imposar oficialment la llengua francesa.

M. Rouyer de Lametz va exercir el càrrec amb zel i activitat durant més d'un any, distingint-se per la acurada atenció que va dedicar als afers públics i per la seva exquisida cortesia envers les autoritats locals, fins que, havent-li esdevingut una desgràcia de família, va sol·licitar ésser rellevat de les seves funcions d'intendent, a la qual cosa va accedir el governador general de Catalunya el 3 d'agost de 1811, pregant-li, però, que continués desempenyant-les fins a la rendició del castell de Sant Ferràn de Figueres. Esdevingut aquest fet, el 18 de dit mes, fou nomenat intendent M. Millet, qui va pendre possesió del càrrec el primer de novembre del mateix any, essent complimentat pels consellers gironins.

Abans de partir, el 29 d'octubre, M. Rouyer de Lametz va acomiadar-se dels membres de la Municipalitat adreçant-los una lletra, escrita amb la seva habitual «politesse», on expressava la seva recança per haver de cessar les seves relacions amb ells i els recomanava, com a darrera prova d'afecte, que demostressin al seu successor la mateixa confiança que li havien concedit a ell. Veus-aquí aquesta interessant lletra de comiat:

«*Messieurs*:

Par sa lettre du 3 août dernier, S. E. M. le gouverneur Général de la Catalogne, touché de la perte sensible que je venais de faire a Gironne, a daigné me permettre de quitter les fonctions qu'elle m'avait confiées, mais en exigeant de moi que je les conservasse jusqu'après la reddition du fort de St. Fernando. S. E. vient de réaliser sa promesse en me donnant pour successeur Mr. Millet, qui prendra le service le premier novembre.

2008 Ministerio de Cultura

Je vous prie donc Messieurs, de vous adresser directement à lui, à partir de cette époque, pour tous les objets qui ont rapport au service qui vous est confié, et de notifier cette promotion à tous les employés sous vos ordres.

En quittant la direction des affaires civiles et financières de l'Intendance, je dois, Messieurs, vous exprimer les vifs regrets que j'éprouve de cesser des relations que vous aviez su me rendre agréables. Soyez assurés du véritable intérêt que je vous portais et du plaisir que je goutais a conférer avec vous sur les affaires de la partie de l'administration générale qui vous est confiée.

La dernière preuve d'attachement que je crois pouvoir reclamer de vous, c'est de transporter à l'administrateur sage et éclairé qui me remplace, la même confiance que vous m'aviez accordée; je suis fondé à croire que vous trouverez en lui la bonté réunie aux lumières et que secondé par vos travaux, l'administration de l'Intendance de Gironne ne pourra que prospérer sous sa direction.

J'ai l'honneur de vous saluer avec une considération distinguée.»

A l'endemà, la Municipalitat va acordar acomiadar-se de M. Rouyer de Lametz i presentar-se al nou intendent M. Millet a donar-li l'enhorabona i posar-se a ses ordres. Una vegada més l'Ajuntament de Girona corresponia amb tota cortesia i civilitat a les autoritats que governaven l'Alta Catalunya en nom de l'odiat Napoleó I. Però a la muntanya, on se servava enconat l'odi als francesos, era altrament: la gent, atiada sobre tot pels clergues rurals, que veien encarnat en l'Emperador l'esperit de la Revolució francesa, i capitanejada pels ardits Rovira i Clarós, no s'entenia pas de cortesies...

2008 Ministerio de Cultura

L'intendent general baró de Gerando

Un dels homes més eminents que varen sojornar a Girona en els temps de la dominació napoleònica, dirigint els afers administratius com a intendent general dels departaments del Ter i el Segre, era el baró Josep Maria de Gerando, una de les grans figures de la França d'aquella època, com podrà veure's per algun tret de la seva rica biografía.

Nat a Lió l'any 1772, Gerando va començar la carrera eclesiàstica a la mateixa ciutat, però va renunciar-hi en saber les persecucions de què eren víctimes els sacerdots sota la Revolució, essent un dels braus defensors de la ciutat quan les tropes de la Convenció varen assetjar-la. Presoner, anava a ésser afusellat, quan un oficial republicà, commogut davant la seva jovenesa i el seu ardiment, li va salvar la vida. Poc temps després un consell de guerra anava a condemnar-lo a mort; però Gerando va ésser defensat amb tanta eloqüència i persuasió, que aquesta vegada també es va lliurar de la terrible pena. Allistat en l'exèrcit, va haver d'emigrar; amnistiats els lionesos, va poder tornar a França: aleshores Gerando només tenia 22 anys. Reincorporat a l'exèrcit,

2008 Ministerio de Cultura

era soldat de cavalleria en 1799, quan es va començar a distingir pels seus treballs literaris, essent-li premiada per l'Institut una notable memòria sobre la influència dels signes en la formació del llenguatge.

Arran del 18 brumari, Llucià Bonaparte, ministre de l'Interior, va nomenar a Gerando membre del Consell de les Arts i del Comerç, i bentost va formar part de la secció de Ciències Morals i Polítiques de l'Institut. Llavors va ampliar Gerando la susdita memòria, donant-la a llum amb el títol: *Des signes et de l'art de penser*. A aquesta obra varen seguir: *La génération des connaissances humaines* i una *Histoire des systèmes philosophiques*, per les quals va ésser admès l'any 1804 a l'Acadèmia d'Inscripcions i Belles Arts. Champagny, ministre de l'Interior, va nomenar-lo secretari general, demostrant Gerando en aquestes funcions una gran activitat i un profund coneixement dels afers públics. A principis del 1806, el mateix Champagny va rebre ordre de l'emperador de preparar un quadre general de la situació de l'Imperi, que havia d'ésser sotmès al Cos legislatiu. El ministre va confiar aquest treball al seu secretari, qui, un cop l'hagué acabat, va presentar-se a les Tulleries, contestant durant dues hores, amb gran precisió i serenitat, a les nombroses preguntes que li va fer Napoleó: al dia següent Gerando era nomenat inspector d'Impostos.

Anexionada la Toscana a França, Gerando va intervenir activament en els treballs d'organització d'aquell país, i poc després formava part de la junta encarregada de pendre possessió dels Estats del Papa i d'establir-hi el sistema administratiu imperial; havent-se-li confiat l'administració interior, el comerç i la instrucció pública, Gerando dictà reglaments sanitaris, estudià els mitjans de sanejar les llacunes Pontines, protegí l'agricultura, millorà els hospitals, restaurà els antics monuments, fundà la universitat de Perusa. De retorn a París, l'any 1811, va volguer assabentar a Napoleó de les faltes co-

2008 Ministerio de Cultura

meses en els Estats romans; però l'emperador va interrompre bruscament la conversació: aquella mateixa nit, el lleal funcionari va saber amb gran sorpresa que havia sigut nomenat membre del Consell d'Estat, baró amb 25 francs de renda i oficial de la Legió d'Honor...

Aquest era l'home meritíssim cridat per Napoleó a regir l'administració civil catalana l'any 1812, quan Catalunya va ésser anexionada a l'Imperi. Nomenat intendent general de l'Alta Catalunya, Gerando es va possessionar del càrrec el 1.er d'abril del mateix any, començant tot seguit a dictar disposicions per a reparar els grans mals que la guerra causava en el nostre país. Els treballs que sobre ell s'han publicat (1) no parlen gaire de la seva actuació en el principat, «però ens fan conèixer aquest home de bé i de saber, les capacitats administratives, les bones intencions i la filantropia cristiana del qual restaren sense efecte en un país que no volgué apreciar-les» (2). No obstant, escorcollant en els nostres arxius, algunes dades poden trobar-se que confirmen el que diu l'esmentat historiador.

Com a intendent del Ter i el Segre, el baró de Gerando residia molt de temps a Girona, com pot veure's per les seves nombroses lletres i decrets datats en la mateixa ciutat i obrants en el seu arxiu municipal. En les lletres, àdhuc en les que són escrites en castellà, es remarca una acurada correcció d'estil que revela l'home de lletres, i una perfecta polidesa envers la Municipalitat, al batlle de la qual, que en aquella època era el baró de Foixà, tracta amb gran afecte i consideració. El tò imperatiu, propi de les autoritats militars, que devegades arriba a la insolència en els dominadors, és absent

---

(1) Esmentarem, entre altres: Bayle-Mouillard, *Eloge de J. M. de Gérando* (París, 1846); Mignet, *Notice historique sur la vie et les travaux de M. le baron de Gérando* (París, 1854) i Morel (Mlle. O.), *Essai sur la vie et les travaux de Marie-Joseph, baron de Gérando* (París, s. d.)

(2) Conard, obra citada.

2008 Ministerio de Cultura

d'aqueixes lletres esgrogueïdes, de les quals, després de més d'un segle, es desprèn encara com un perfum d'alta civilitat. La majoria d'aquests documents es refereixen a afers de beneficència, a reorganització dels hospitals i hospicis de la ciutat, a distribució de socorsos als pobres, a la normalització de l'administració municipal en aquelles greus i difícils circumstàncies. Tan gran com la seva saviesa és el tacte que el baró de Gerando demostra en les seves relacions amb les autoritats del país, i bé pot dir-se que, si algú hagués pogut acomplir el miracle de fer oblidar el flagell de la guerra i minvar els sentiments d'odi envers el que l'havia desencadenada, hauria sigut ell i els que com ell se comportaven.

No hem d'estranyar que el que d'aquesta guisa procedia comprengués la necessitat d'usar la llengua catalana en els afers litigiosos i administratius de la nostra terra, i així va proposar-ho al ministre de Justícia, Regnier, duc de Massa, segons se desprèn d'una lletra d'aquest (1), en la qual li diu que té motiu per témer que ha sigut induït en error sobre el caràcter i l'ús de l'idioma català, car algunes personas *bien instruites* l'han informat que aquesta llengua és purament «popular» i que, en canvi, l'*espanyola*—la castellana—és de molt temps la única que s'usa per la redacció de tots els actes, essent generalment entesa a Catalunya, àdhuc per la gent del poble. El ministre, però, no resol la qüestió en cap sentit, limitant-se a dir al baró de Gerando que es torni a informar; si bé afegeix que seria de desitjar «que es pogués donar la preferència a la llengua espanyola.»

Del baró de Gerando és el report de conformitat al qual va dictar el mariscal Decaen a Girona, l'onze de juny de 1812, el decret abolint la institució dels hereus de

---

(1) Frederic Camp, *Historia Jurídica de la guerra de la Independencia* (*Revista Jurídica de Cataluña*. Barcelona, agost de 1920).

2008 Ministerio de Cultura

confiança (1). Aquest decret ha sigut considerat com un veritable atac al dret català; però no pot negar-se que els grans abusos a què donava lloc aquella institució eren evidents, com ho reconeix un jurisconsult ben entès en aquesta matèria, en dir que aquests abusos s'han multiplicat fins a fer de les herències de confiança «pedra d'escàndol en la societat», «teia de discòrdies jurídiques i familiars», «un perill real i vertader» (2). El decret del general Decaen, inspirat per Gerando, es proposava posar fi a aquests estat de coses: tenia, doncs, un propòsit renovador. Es cert que atacava el nostre dret; però no poden oblidar-se, d'altra banda, els estudis que l'any 1809 varen fer-se a Barcelona per la codificació de les nostres institucions jurídiques, amb els quals, com ha dit En Francisco de P. Maspons en un discurs inaugural de l'Acadèmia de Jurisprudència de la mateixa ciutat, els invasors varen promoure la consagració oficial del dret català (3).

Ha dit Conard, com hem vist abans, que l'obra de Gerando va restar sense efecte perquè el país no va saber apreciar-la. Però en honor a la veritat s'ha de dir que tampoc fou apreciada per les mateixes autoritats militars franceses, les quals, segons ha demostrat el mateix historiador, acostumaven a obrar amb absoluta independència i no solien veure amb bons ulls l'actuació dels homes civils, a l'actuació dels quals oposaven obstacles insuperables. Frederic Masson posa gràficament de relleu aquest procedir inqualificable. «L'administració civil, diu el gran narrador napoleonista, ja no té ni auto-

---

(1) *Gazette de Gironne*, n.º 51, 25 juny do 1812.

(2) Ramón Maria Almeda, *Examen y juicio crítico de la institución del heredero de confianza en Cataluña* (Barcelona, 1918).

(3) A Girona els invasors varen respectar una institució jurídica nostrada, molt antiga i venerable: el «testament sagramentat,» instruint, l'any 1813, unes diligències de declaració d'aquest testament en virtut de jurament fet davant l'altar major de l'església del Carme. Les notes del registre són en francès i signades per funcionaris francesos. V. Ibran, *Asociación Literaria de Gerona. Certamen de* 1898 (Girona, 1899).

2008 Ministerio de Cultura

ritat, ni acció, ni raó d'existir. Els seus caps són lliurats a la riota dels soldats. Gerando, intendent, conseller d'Estat, baró de l'Imperi, és públicament insultat en l'exercici de les seves funcions per coronels, ajudants i comandants, pel més petit *épaulettier*; la seva seguretat personal, la dignitat del seu ministeri, són compromeses.» (1)

Això ve corroborat per un document obrant als Arxius nacionals de París, que sens dubte Masson ha tingut a la vista i del qual nosaltres havem pogut obtenir una còpia gràcies a les facilitats donades pel director d'aquells arxius, M. Ch. V.-Langlois: és un report confidencial de Renouard, comissari general de Policia, datat a Perpinyà el 14 de desembre de 1812, sobre els abusos del govern de Catalunya, del qual diu que recientment ha portat la seva impudència fins a refusar al baró de Gerando, que anava de Girona a La Junquera per a inspeccionar els camins, l'escorta que es concedeix ordinàriament als simples particulars. «No és una cosa inoïda, afegeix el comissari, que un conseller d'Estat, encarregat d'una missió important, hagi sigut exposat sol als perills d'un camí infestat pels bandolers, que feia anys que cap francès s'havia atrevit a empendre sense escorta?»

Aques fet posa de relleu, ensems que el mal comportament de les autoritats militars, que així tractaven a un dels homes civils més esclarits que Napoleó va enviar a Catalunya, el valor de Gerando, que no vacil·lava en exposar la seva vida en el compliment dels seus deures, sense fer cas de l'abandó en què se'l tenia.

No és pas estrany que el baró de Gerando, cansat a la fi d'aquest estat de coses, veient-se impotent per a realitzar la seva missió, no certament, com hem vist, per mancar-li condicions ni bons desitjos, sinó per l'estat general del país, on no havia pogut restablir-se la normalitat, i pels obstacles creats pels que més obligats

---

(1) Masson, *Napoléon et sa famille*, t. VII.

2008 Ministerio de Cultura

estaven a ajudar-lo i a fer respectar la seva autoritat, presentés la dimissió del seu càrrec d'intendent, la qual li va ésser acceptada l'any 1813, quan ja començava a veure's la desfeta de l'Imperi.

No va pas acabar aquí l'obra d'aquest gran home. Durant els Cent Dies, Napoleó el va nomenar comissari imperial als departaments de l'Est, i després va tornar a desempenyar la seva plaça al Consell d'Estat, conservant-la fins a la fi de la seva vida. Per iniciativa de Gerando, l'any 1819 va crear-se a les Facultats de Dret de França una càtedra de dret públic i administratiu, il·lustrant ell mateix amb les seves sàvies lliçons la de la Universitat de París. En 1820 Lluis XVIII el va distingir nomenant-lo comendador de la Legió d'Honor;però a l'any següent, amb motiu de certes idees exposades en la seva càtedra, el govern el va obligar a abandonar-la i no va tornar a desempenyar-la fins a deu anys després. L'any 1837 Gerando va entrar a formar part de la Cambra dels Pars, prenent part activa en les seves del·liberacions. En els darrers anys de la seva vida, encara va fer un viatge a Alemanya i Suiça, on va estudiar el règim dels establiments benèfics per tal de millorar els de França. La seva reputació, sobre tot com a filàntrop, era molt gran. Va finar a París l'any 1842.

Veusaquí l'home que en els dies de la dominació napoleònica va regir l'administració a l'Alta Catalunya amb tant de zel, intel·ligència i honestesa. El patriotisme més pur, que mai ha d'estar renyit amb la veritat històrica, no ha d'impedir de retre cavallerosament al baró de Gerando l'homenatge degut a la seva memòria, sobre tot quan, transcorregut més d'un segle de la invasió napoleònica a la nostra terra, poden jutjar-se els actors d'aquella magna epopeia, tant d'una banda com de l'altra, amb tota serenitat i amb l'objectiu esperit crític de què no pot prescindir mai l'historiador veritablement digne d'aquest nom.

2008 Ministerio de Cultura

El prefecte cavaller de Roujoux

Napoleó va procedir amb gran tacte en designar els funcionaris civils encarregats d'implantar l'administració francesa a Catalunya. Gairebé tots ells procedien del Consell d'Estat de França i eren homes escollits, intel·ligents, plenament capacitats per a dur a cap aquella difícil missió. Els noms del baró de Gerando, intendent dels departaments del Ter i el Segre, home savi i bo, ben orientat; del prefecte de les Boques de l'Ebre, Alban de Villeneuve, honorable i prudent, que feu grans esforços per a conciliar els catalans amb França; de Chauvelin, prefecte del departament de Montserrat; del cavaller de Roujoux, molt competent en qüestions administratives—entre molts altres que podríem esmentar,— no ens deixaran mentir.

Prudenci Guillem Roujoux, d'una família oriünda d'Escòcia que havia cercat asil a la Bretanya després de la condemna a mort d'un dels seus membres que fou capità de guàrdies de Carles I d'Anglaterra, havia nascut a Landerneau (departament de Finesterre) el 6 de juliol de 1779, va estudiar a l'Escola Politècnica de París

2008 Ministerio de Cultura

i l'any 1800 va ingressar a la marina mercant. Agregat a l'estat major de l'almirall Lacrosse, governador de la Guadalupe, Roujoux va fer el mapa militar de la illa. En 1802 col.laborava amb el seu pare en l'administració del departament de Saône-et-Loire, del que va redactar una «Estadística» molt completa, publicada a París, el mèrit de la qual va cridar l'atenció del ministre de la Governació Champagny, qui en 1806 el va nomenar subprefecte de Dôle, des d'on va passar Roujoux en 1811 a la subprefectura de Saint-Pol, publicant aleshores una compilació que, segons la crítica, és d'un valor mediocre: *Essai d'une histoire des Révolutions arrivées dans les sciences et les beaux-arts depuis les temps héroïques jusqu'à nos jours.*

L'any 1812 el cavaller de Roujoux va ésser nomenat prefecte del departament del Ter, possessionant-se del càrrec el dia 1.er d'abril.

Del seu pas per la prefectura de Girona es conserven alguns documents que posen de relleu les seves bones disposicions i la seva activitat, sobre tot en afers de sanitat i de beneficència. Les seves instruccions als batlles del departament per a reorganitzar l'administració comunal son pròpies d'un home que aspira a governar sense desvetllar recels ni ferir susceptibilitats, fent participar en les funcions públiques als homes més notables del país. Alguns dels decrets que va dictar, com aquells en què estableix l'obligatorietat de la vacuna i reglamenta la mendicitat, semblen propis dels nostres dies. Seguint la tàctica napoleònica, procurà guanyar-se amb esperit tolerant la voluntat dels habitants del departament, defugint tant com podia l'adopció de mides rigoroses. L'èxit, però, no va pas coronar els esforços del baró de Roujoux, degut, d'una banda, als sentiments d'hostilitat del país, que, llevat d'algunes excepcions, era completament refractari a la dominació napoleònica, i d'altra banda, a les mateixes autoritats militars france-

2008 Ministerio de Cultura

ses, que, com hem vist, posaven tota mena d'entrebancs als funcionaris civils, havent-se donat el cas, referit per Masson, que el prefecte del Ter se va veure privat d'allotjament per uè cap militar volia cedir-li.

Del prefecte Roujoux hem trobat, entre altres documents, una lletra molt interessant sobre organització de la beneficència pública, lletra de què parlarem en la part dedicada a aquest servei, i una comunicació adreçada al batlle de Girona, amb data del 2 de maig de 1812, proposant l'adopció del sistema de molturació econòmica seguit a França. *Il existe en France*, diu el prefecte, *un genre de perfectionnemen tqu'on appelle mouture économique, qui donne en resultat un cinquième de farine environ de plus que la manière ordinaire. Cet avantage devrait être apprécié plus particulièrement dans cette contrée où les usines sont plus rares et les eaux moins abondantes. Si vous jugez convenable d'appliquer aux moulins de la ville le mecanisme économique, je puis faire venir un homme qui à peu de frais les arrangera. Je vous engage, en mon particulier, à procurer à vos administrés une nouvelle méthode dont vous n'aurez qu'à vous féliciter.* D'aquesta comunicació en va entendre el mateix dia l'Ajuntament, acordant acceptar la iniciativa proposada, i el dia 9 el baró de Roujoux comunicava a l'alcalde que el baró de Gerando havia ordenat a un tècnic, M. Osude, que es traslladés immediatament a Girona «per a rectificar els procediments viciosos de molturació practicats en aquest país», on «els molins eren lluny de la perfecció ardentment desitjada en aquest aspecte».

També va preocupar-se el prefecte Roujoux del conreu de les moltes terres incultes que aleshores hi havia en el departament, segons pot veure's en una circular que el dia 4 del susdit mes de maig va adreçar al batlle del cantó de Girona, pregant-li que l'informés sobre els motius que haguessin pogut determinar els propietaris

2008 Ministerio de Cultura

d'aquelles terres a abandonar-les, «privant-les dels cuidados que llurs interessos exigeixen», i assabentant-li que, en cas de no poder-lo informar, faria comparèixer a tots els batlles del cantó per a obligar-los a què abans del dia 1.er de juny li donguessin un estat de totes les terres incultes dels pobles respectius. La causa d'aquest abandó de les terres, que agravava la misèria del país, no era difícil de precisar, car no era altra que la guerra que encara subsistia ça i lla, malgrat les disposicions pacificadores de les autoritats civils franceses, havent motivat aquest estat de coses una pastoral del bisbe Ramírez de Arellano, de la qual ja es parlarà en aquest llibre, recomanant a la gent que reprengués el treball.

Al prefecte Roujoux es deu, d'acord amb el batlle de la ciutat, l'habilitació del convent de Sant Domènec per caserna; així consta en una lletra que aquell va escriure-li el 15 de juny del mateix any interessant-li que anunciés la subhasta de les obres que s'havien de realitzar per a atendre a les noves necessitats. Amb aquest projecte, que tendia a evitar els allotjaments sempre enutjosos, es va perjudicar per sempre més un dels bells monuments gòtics de Girona. Nosaltres no sabríem pas lloar al baró de Roujoux per aquesta iniciativa que, malauradament, després de cent anys, encara no ha sigut rectificada, car subsisteix la caserna a Sant Domènec, havent sigut destruïts alguns dels elements arquitectònics que li donaven més caràcter.

En tots els documents que hem pogut consultar consta que el baró de Roujoux va demostrar molta activitat i energia per a la higienització de la ciutat, on la morbilitat i la mortalitat eren molt crescudes a conseqüència dels setges, i ell mateix va caure greument malalt del tifus, substituint-lo en les seves funcions el subprefecte de Solsona M. Billig.

L'any 1813 el baró de Roujoux va ésser cridat a regir la prefectura del departament del Segre, roman-

2008 Ministerio de Cultura

guent a la capital, Puigcerdà, fins que les tropes franceses varen evacuar el territori de Catalunya, tornant llavors a França amb el mariscal Suchet.

La Restauració va deixar a Roujoux sense empleu, i durant l'efímer govern napoleònic dels Cent Dies va ésser prefecte dels Pirineus Orientals, fins al retorn de Lluis XVIII. La seva activitat des d'aquesta època fou exclusivament literària. L'any 1816 va ésser propietari del *Journal Général de France*, al que va donar després el títol d'*Indépendant*, el qual, reunit al *Censeur* i a la *Renommée*, ho va ésser per fi al *Courrier Français*. Després de la Revolució de juliol (1830), el baró de Roujoux va ésser nomenat prefecte del Lot, però va estar poc temps en funcions.

Ultra els treballs esmentats, Roujoux va publicar, entre altres obres: *Prophétie de Saint Cessaire*, *Don Manuel*, *Dictionnaire classique italien-français*, *Histoire des rois et des ducs de Bretagne*, *Histoire pittoresque de l'Angleterre et de ses possessions aux Indes*, i va traduir l'*History of England*, de Lingard. «Aquestes compilacions, ens diu el nostre eminent company M. Camille Pitollet, estan, *amb raó*, del tot oblidades.» A jutjar per aquestes paraules, el cavaller de Roujoux va sobresortir més com a home entès en afers administratius que com a literat. Mort a París el dia 7 d'octubre de 1836, el *Moniteur Universel* del 19 del mateix mes li va dedicar una nota necrològica.

Durant la dominació napoleònica a Catalunya, tenen certament molt més relleu que els Gerando, els Villeneuve, els Roujoux, homes civils, els homes de guerra: Augereau, Duhesme, Macdonald, Decaen, generals que havien pres part en les grans campanyes del primer Imperi a través l'Europa i que sovint havien decidit la victòria de les àguiles imperials... Aquells funcionaris resten en segon terme, s'esborren en la llunyania, desapareixen, però no per això llur obra, de la que trobem

2008 Ministerio de Cultura

rastres en uns vells papers d'arxiu, deixa d'ésser sovint més transcendental i més dificultosa que la de les armes representatives de la força dominadora que comença a minvar amb les primeres desfetes que preludien la tragèdia immensa i silenciosa de Santa Elena.

2008 Ministerio de Cultura

Els mariscals a Girona

Durant la dominació francesa, la ciutat de Girona hostatja a alguns dels més il·lustres mariscals napoleònics.

Augereau, després d'haver passat alguns dies a Girona quan la rendició de la plaça, hi torna el 12 de febrer de 1810, acompanyat aquesta vegada de la seva muller i de la seva sogra, a les quals es veu que no els imposava pas gaire de viatjar en aquelles atzaroses circumstàncies, sota el perill de les fragates angleses en els camins del litoral, o exposant-se a les bales dels patriotes insumisos o dels lladres de camí ral, a l'interior. S'hostatja el duc de Castiglione en el noble casal dels Caramany, al carrer dels Ciutadans, i allí va l'Ajuntament, amb tota cerimònia, a donar-li la benvinguda: els regidors amb llurs bandes i llurs espasins, els macers amb llurs gramalles. L'entrevista és breu i cortès.

Pocs dies abans, el 8 de febrer, per decret signat al palau de les Tulleries, Napoleó havia nomenat a Augereau governador general de Catalunya. El dia 23, en tenir-ne esment, els consellers van amb la mateixa solemnitat a donar-li l'enhorabona per haver-se-li confiat un càrrec tan important, i el decret imperial és publi-

2008 Ministerio de Cultura

cat solemnialment, en francès i en català, a sò de trompetes i tambors i amb gendarmes a cavall, espasa en mà... La gent escolta atentívola el pregó, i quan el pregoner d'u la paraula «Napoleó»—l'home odiat, però d'una grandesa astoradora,—es sent passar per la ciutat com una esgarrifança estranya...

Un altre dia, el 26 d'abril, el mariscal va a missa a l'església de Nostra Dona del Carme, acompanyat dels membres de la Municipalitat, convidats pel corregidor Puig, segons lletra que hem trobat a l'Arxiu municipal.

Augereau no és pas un personatge qualsevol, sinó una de les grans figures militars del primer Imperi. D'origen humilíssim, va allistar-se voluntàriament a l'exèrcit de la República als 35 anys, ascendint a general de divisió un any després. Ell va compartir amb Bonaparte la glòria de la jornada de Castiglione, i, d'acord amb el Directori, va portar a cap el cop d'Estat del 18 Fructidor. Duc de Castiglione, gran àguila de la Legió d'Honor, gran creu de Carles III, Augereau era un home arrogant i fastuós, tal com l'ha perpetuat el pintor Lefèvre. La glòria mil tar el seduïa; també el botí, atribuint-se-li escandalosos abusos a les campanyes d'Itàlia. I veusaquí que aquest home, que és un representatiu de la França en un dels moments més culminants de la seva història, i àdhuc de la història de la humanitat, surt de l'església del Carme un cop acabada la missa, conversant pel camí amb els seus ajudants i amb el corregidor Puig, que l'afalaga i el contempla amb admiració, ell que segurament li ha inspirat la famosa proclama als catalans evocant-los els temps esplendorosos en què Catalunya era mestressa dels seus destins. Els regidors gironins, que també son una encarnació de la història de la ciutat en un dels seus moments més excelsos, l'acompanyen al casal de Caramany, greus i silenciosos, amb un aire de senzilla dignitat, complint un deure de cortesia al qual no es poden substreure.

2008 Ministerio de Cultura

***

Macdonald, duc de Tarento, és un altre dels mariscals napoleònics que fan freqüents estades a Girona. Qui no ha sentit a parlar de les seves gestes bèl·liques i amoroses? Ell va sobresortir a la memorable jornada de Jemmappes i amb el seu ardiment va decidir la victòria de Wagram; ell era aquell cavaller de figura formosa i altiva de qui es contava que havia sigut un dels amants de la bellíssima i eròtica Paulina Bonaparte, germana dilecta de l'emperador.

El duc de Tarento arriba a Girona pel juliol del 1810, amb el designi d'iniciar una política pacificadora, i un dels seus primers actes és convidar a un gran dinar a una junta d'autoritats, «composta, diu mossèn Perich, de venerables Eclesiàstics» (1) i presidida per l'il·lustríssim senyor bisbe Ramírez de Arellano. Els senyors de la junta corresponen a la gentilesa del mariscal obsequiant-lo amb un altre banquet, el qual, afegeix aquell cronista ingènuament meravellat, «los costá 6 duros, á cada un, y al tot costá 140 duros; comensaren á dinar, á las 6 de la tarda y durá 3 horas, y eran quaranta los que dinaren.» La conversació de Macdonald fàcilment ens la podem imaginar, atesa la seva actuació. Conversant amb els eclesiàstics, el mariscal parla de millorar la situació dels rectors del departament i de reparar les esglésies que han sofert amb la guerra. Dirigint-se als consellers, al·ludeix als desitjos que ell té de trobar els mitjans d'arranjar la ciutat—de *rendre cette cité commode* —per a realitzar els quals ha encarregat ja dos plànols al director de treballs públics Torcillea, segons lletra

---

(1) *Unas Memorias de la Guerra de la Independencia* (*Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, núms. 41 (1911), 47 i 48 (1912), a les quals ens referirem sempre que citem aquest autor.

2008 Ministerio de Cultura

adreçada per aquest funcionari al batlle de Girona el 2 del mateix mes, demanant-li ajudants, «per tractar-se d'un treball de la més gran importància». Els propòsits conciliadors i tolerants de Macdonald el fan molt simpàtic al bisbe Arellano, qui en una de les seves pastorals l'anomena amb termes de gran afecte i adhesió.

El dia 10 de novembre del mateix any, el duc de Tarento torna a visitar Girona, essent cerimoniosament rebut al palau de la Intendència, prèvia invitació de l'intendent Rouyer de Lametz, pel batlle i els consellers vestits de «gran gala» i ostentant llurs insígnies.

***

A Girona sojorna també molt sovint el general de divisió Maximilià Lamarque, de qui havia declarat la Convenció haver merescut bé de la pàtria pels seus brillants fets d'armes en els exèrcits de la República i que l'any 1807 havia sigut ascendit a general de divisió pels seus serveis en el regne de Nàpols, mereixent més tard, quan els Cent Dies, el títol de pacificador de la Vendée. Lamarque assisteix el 15 d'agost de 1812 a les festes organitzades per a celebrar el sant de l'emperador. Ell dirigeix les operacions a Olot, dictant un bàndol severíssim contra els habitants d'aquella població que ajuden als que a la muntanya fan armes contra els soldats francesos. A l'abril del 1813 dona disposicions per a netejar la plaça de les Cols i arranjar el passeig central de la Devesa, i fa construir un pont sobre el Ter, en el lloc de la seva confluència amb l'Onyar, fent contribuir a aquesta obra els municipis de la riba esquerra del Ter, des de Sarrià de Dalt fins a Sant Julià, passant per La Mota, Canet i Llorà, car la «construcció del pont serà tant per llur utilitat com pel benestar de les tropes.»

D'aquest general recordem una frase que revela el

2008 Ministerio de Cultura

seu caràcter irreductible. Havent reclamat els veïns del carrer de les Ballesteries contra l'allotjament dels armers francesos a Girona, el general Nogués, cap de l'Estat major de l'Alta Catalunya, diu al batlle de la ciutat, el 25 de març del mateix any, que ha ensenyat la seva lletra sobre aquest afer al general Lamarque per a què resolgués, i que aquest ha contestat que *le soleil luit pour tout le monde et que les ouvriers français doivent partager ses rayons avec ceux de Gironne*.

Un sol fet bastaria per a enterbolir l'actuació de Lamarque a Catalunya: la seva protecció al malfactor Boquica, capità de miquelets, de qui és un «ardent d fensor», fins al'extrem que, havent el comissari general de policia Renouard assabentat a l'intendent baró de Gerando de les queixes que s'aixecaven de tots costats contra aquell facinerós, «indigne de servir sota les banderes franceses», el general es desfà en invectives contra dit policia (1).

Aquest militar havia de distingir-se també com a escriptor, traduint les poesies d'Ossian i publicant remarcables obres, especialment sobre qüestions militars; i, encarnant pels lliberals de França l'esperit de la gran Revolució, el seu enterrament havia d'ésser la consigna per a què els republicans agafessin les armes en les sagnantes jornades del 5 i 6 de juny del 1832...

***

El general Chabran, que havia excel·lit a les batalles de Lodi, Lonato, Roveredo i Trento i havia sigut un dels que acompanyaren a Bonaparte, en passar els Alps

---

(1) En Boquica estava en relació amb significats francesos. «Era molt freqüent i en extrem xocant, diu Arago, veure'l passejar pels carrers de Perpinyà amb el mariscal duc d'Albufera, amb els generals Maurice-Mathieu, Decaen i Lamarque.» *Pujol, chef de Miquelets* (1840).

2008 Ministerio de Cultura

pel mont Sant Bernard, apoderant-se del fort de Bard i contribuint després a la victòria de Marengo, també va sojornar a Girona, que ja coneixia per haver-hi passat el 8 d'abril de 1808, hostatjant-se llavors en la casa senyorial de donya Mariagna de Carles, a la plaça del Vi, casal que encara avui subsisteix amb les seves voltes, la seva ampla portalada i els seus sumtuosos salons. A principis del 1810 el general Chabran s'allotjava a casa d'un afrancesat, En Balmanya, director general de Béns nacionals, i devia estar-hi molt bé, per quant el 25 d'abril comunicava al corregidor Puig que se n'anava a França i que pensava tornar després d'haver pres els banys, desitjant ésser allotjat a la mateixa casa, per la cortesia amb què havia sigut tractat.

***

D'altres visites de napoleònides a Girona trobem rastre en els documents de l'època: del mariscal Suchet, duc d'Albufera, a qui l'onze de desembre de 1813 es preparava allotjament a casa els senyors de Carles; del general Maurice Mathieu, que fou comandant de la plaça desseguida d'haver-hi entrat els francesos i una de les primeres disposicions del qual va ésser la de fer tornar els espasins als regidors; del general Baraguey d'Hilliers, que sota la primera República havia sigut ajudant del general Custine, guillotinat el 1793 a París pel delicte d'alta traició, i del qual va publicar unes *Mémoires posthumes*; del general Verdier (1), que el dia 28 de gener de 1810 va anar a missa a la Catedral, acompanyat per les autoritats, donant al poble la sensació que el Govern napoleònic no era enemic de l'Església i practicava el culte.

---

(1) Sobre Verdier, V. el nostre article *Les lletres del general Verdier* (*La Publicidad*, Barcelona, ed. nit, 13 febrer de 1922).

2008 Ministerio de Cultura

El corregidor doctor Tomàs Puig

Un dels afrancesats que més se varen remarcar, durant la dominació napoleònica a Catalunya, i el més influent de tots a l'Empordà, fou l'advocat don Tomàs Puig, nascut a Figueres cap a l'any 1771, fill d'una casa rica, car, segons diu ell mateix en un discurs que va fer l'any 1811, essent president de l'Audiència de Barcelona, i del qual tindrem l'avinentesa de parlar, no cercava pas, en seguir el partit de Napoleó, la fortuna, per tenir-la suficient dels seus pares, fins al punt de no haver de témer jamai la misèria.

Sembla que En Puig havia fet estudis jurídics, diu Conard. Els va fer i brillantíssims. Segons consta en una certificació lliurada pel rector de la Universitat d'Osca, va fer sis anys d'estudis majors, el primer de filosofia i els altres cinc d'ambdues jurisprudències, en aquella Universitat; al tercer any—20 de novembre de 1790,—es va graduar de batxiller en dret civil i el 25 de maig de 1792 en dret canònic. Després va fer oposicions a la càtedra de Digest vell, vacant en aquell mateix establiment, i durant dos anys va assistir a la càtedra d'institucions de dret civil de Castella, estudiant les diferèn-

2008 Ministerio de Cultura

cies entre aquest i el d'Aragó; *habiendo manifestado en todos los referidos Exercicios, que ha desempeñado con el maior lucimiento su conocida aplicacion y talentos.* Per fi, el 17 de juny de 1792 obtenia el grau de llicenciat i doctor en cànons, amb tots els títols amb què en aquell Estudi es distingia als de major mèrit, i el 12 de març de 1795 la Reial Acadèmia de Catalunya el facultava per a exercir l'advocacia en el principat.

En Tomàs Puig era, ja molt abans de la invasió napoleònica, una personalitat de fort relleu a l'Empordà, com ho demostra el fet d'haver-li conferit Carles IV un càrrec tan important com el de batlle major de la ciutat de Figueres.

Les idees de l'Enciclopèdia i de la Revolució francesa, que, com tot moviment de llibertat—i àdhuc podríem dir com tota correntia utòpica; exemple: de Figueres, estimulats per l'inquiet Monturiol, sortiren, a mitjans del segle passat, algun ciutadans de la famosa Icària de Cabet,—varen trobar a l'Empordà un terrer a posta per a fructificar, exerciren sens dubte una poderosa influència en l'esperit d'En Tomás Puig, qui essent molt jove degué figurar ja en aquella colla d'homes cultes, inquiets i rebels a què al·ludeix En Pella y Forgas en la seva *Historia del Ampurdán*, que a les darreries del segle XVIII redactaven la revista *El Correo de Gerona*, on dissimuladament, entre assumptes trivials, s'exposaven idees atrevides i demoledores.

El nom del doctor Puig com afrancesat no comença a aparèixer, en els llibres i documents que hem pogut consultar, fins a l'any 1808, en què, havent-se declarat partidari dels francesos, segons conta el pare Cúndaro en la seva *Historia político-crítico-militar de la plaza de Gerona*, va ésser portat pres a aquesta ciutat i tancat en un fort, d'on va passar a l'hospital com a malalt, però amb centinelles de vista, aconseguint al cap d'alguns dies la llibertat gràcies a les gestions d'alguns amics

2008 Ministerio de Cultura

seus i companys de professió que no vacil·laren en intercedir per ell malgrat la indignació que havia esclatat en el poble contra els invasors.

Aquest cautiveri degué fer un efecte contraproduent en aquell esperit rebel, i en lloc de servir-li de lliçó i escarment per a abandonar les seves idees, el record de la humiliació soferta contribuiria a extremar-les.

Molt valuosos serien els serveis prestats per En Tomàs Puig a la causa napoleònica, quan, el 6 de maig de 1809, el rei intrús el nomenava corregidor de Figueres, on va compartir la seva autoritat amb un altre afrance at famós, En Josep Garriga, també empordanès, metge de Sant Pere Pescador i comissari reial de Josep Napoleó Bonaparte. Com ha demostrat Conard documentadament, poca cosa pogueren fer aquests dos personatges per a pacificar el país, degut a les anormals circumstàncies que aquest atravessava i a la inseguretat que aleshores regnava, i si algun projecte varen tenir per a reorganitzar l'administració, no va pas traduir-se en realitats.

Sigui com sigui, En Tomàs Puig, ambiciós i gens escrupulós en servir als invasors, va anul·lar bentost a n'En Garriga, que indubtablement tenia més condicions com a home de ciència que com a polític i administrador, captivant al mariscal Augereau des que aquest es va posar al cap de l'exèrcit de Catalunya, fins a l'extrem que el mateix mariscal, per decret donat al seu quarter general de Girona el 12 de desembre de 1809 (1)—*n'ayant qu'à se louer des services importants rendus par Monsieur Puig, Corregidor de Figuères, et convaincu de ceux qu'il peut rendre encore à S. M. C. par ses talents, son devouement et la connaissance qu'il a de la Catalogne*,— el nomenava corregidor de dita ciutat, devent conservar també el corregiment de Figueres fins a nova ordre,

---

(1) Aquest decret imprès encapsala el Manual d'acords de l'Ajuntament del 1810, a partir de la dominació napoleònica.

2008 Ministerio de Cultura

però exercint aquestes funcions En Josep Esteve, que era nomenat tinent del corregiment empordanès a les ordres d'En Puig, qui, per decret de 25 del mateix mes, era assimilat, als efectes del subministre de queviures, a la categoria de general de brigada, i els seus empleats, en nombre de deu, a la de tinents. Per fi, el duc de Castiglione, per decret de 1.er de gener de 1810, fixava al corregidor Puig el sou de 16,000 francs anyals, pagats per mesos, meitat per la ciutat de Girona i meitat per les comunes del corregiment, proporcionalment a la imposició cadastral respectiva. En el preàmbul d'aquest decret el mariscal tornava a remarcar que En Puig havia prestat els més grans serveis per a manifestar el seu *attachement* als francesos i al Govern de Napoleó, i a l'ensems indicava les devastacions dutes a cap pels *insurgés* en el país on el corregidor tenia el seu patrimoni.

Un dels generals que més proclames va publicar a Catalunya fou Augereau; una d'elles, intentant desvetllar els sentiments d'independència del poble català, esdevingué famosa. S'ha suposat que un dels afrancesats de qui es valia el duc de Castiglione per a la redacció d'aquests escrits era el corregidor Tomàs Puig; un plec de lletres inèdites fins avui, a ell adreçades, confirma plenament aquesta suposició. En Puig era el traductor obligat d'Augereau, i aquest que n'estava molt content, li donava lliberat per a què modifiqués, si li semblava, els originals.

Des del quarter general de Fornells, el 15 de novembre de 1809, Augereau escrivia a n'En Puig, que llavors encara exercia les funcions de corregidor de Figueres, regraciant-lo per la «perfecta traducció» d'una proclama seva i fent un gran elogi, sens dubte per a tenir-lo més adicte, del seu «geni» i els seus «talents». *Il fallait*, li diu, *votre génie et vos talents, pour saisir le sens de mes idées, lesquelles vous avez fort bien rendues*. El 8 de desembre, dos dies abans de la capitulació de Girona, el regraciava

2008 Ministerio de Cultura

pels articles que el corregidor havia fet inserir en un periòdic que no anomenava, però que devia ésser *El Eco de los Pirineos*, redactat pel mateix Puig. El 9 de novembre, el mariscal li trametia una proclama redactada amb motiu de la presa d'Hostalrich, pregant-li que la traduís «amb tota l'energia de que és capàs», amb facultat de canviar les frases, mentre n'expressés el sentit. Es veu que Augereau donava molta importància a aquest document, per quant més avall afegia: *mettez tous vos talents et vos lumières dans cette traduction*. La proclama s'havia d'imprimir a Figueres, si era possible, o sinó a Perpinyà, tirant-ne mil exemplars en petit format per a fer-la circular i mil de gros format per a fixar-los. En aquest document el mariscal intentava treure partir de la crema d'Hostalrich, excitant els catalans a què tornessin a les seves llars, car el dia de la clemència havia passat. «El general francès, deia Augereau, no entrava pas en aquella vila per a recollir-hi llorers, sinó per a oferir-li la branca d'olivera; no hi anava pas com a guerrer, sinó com a missatger de pau, com un pare que veu extraviats els seus incautes fills i que amb dolcesa vol fer-los tornar a entrar en el deure. Sos veïns, però, han tancat els oïts a la veu de l'humanitat i han sigut castigats.» El mariscal, que es proposava sobre tot impressionar a Girona, per tal que es rendís, acabava anunciant que tota població que fes foc en apropar-se les tropes franceses, veuria cremades les cases dels que es trobessin armats, i aquests serien executats.

Després de la capitulació de Girona, noves proclames veien la llum pública, traduïdes també en català o en castellà o en les dues llengües alhora, pel corregidor Puig. El 20 de desembre, desde Fornells, Augereau li n'enviava una per a que la traduís «amb tota l'energia de que era capàs. «*J'espère*, deia el mariscal, *qu'elle influera beaucoup sur l'esperit égaré des malheureux catalans...*» En aquesta proclama Augereau volia treure partit de la

2008 Ministerio de Cultura

capitulació de Girona. «Catalans!, deia, Girona ha capitulat el 10 de desembre, i els francesos han pres possessió de ella l'onze. La guarnició espanyola, forta de sis mil homes, ha passat a França, presonera de guerra. Aquesta ciutat, que feia poc era tan feliç, ha sigut tractada amb clemència i humanitat, dignes del cor generós del conquistador. Catalans, vos ho repeteixo: homes astuts vos enganyen i us fan víctimes de llur perfídia.» Després d'aquest to suau, Augereau adoptava, sense transició, el to amenaçant: «Haveu empunyat les armes altra vegada contra l'exèrcit francès: sereu castigats. Totes les desgràcies van a caure damunt vostres caps! El que sigui trobat amb armes, després de les 24 hores de publicada la present proclama, serà irremisiblement penjat, sense altra forma de procés, com a saltejador de camins. La casa des d'on farà resistència serà pastura de les flames, i tot lo que en ella hi hagi correrà la mateixa sort.» Aquests procediments, posats en pràctica, no varen donar cap bon resultat, com mai poden donar-los, sinó és momentàniament, per a atreure's la voluntat d'un poble. Augereau, doncs, va fracassar, essent substituit pel duc de Tarento, que va canviar de tàctica i de política, seguint procediments més humans.

Altres lletres del duc de Castiglione fan referència a traduccions de noves proclames pel corregidor Puig, que realment posava en aquesta tasca totes les seves facultats, impulsat pel seu entusiasme napoleònic, que no tenia límits, i per la seva ambició, que era també molt gran.

Rendida per la fam i la manca de reforços l'heroica Girona el dia 9 de desembre de dit any, En Tomàs Puig va entrar-hi, com hem vist, el dia 11, amb les altres autoritats franceses, començant tot seguit a dictar disposicions per a sanejar la població, on tots els serveis estaven abandonats a conseqüència de la guerra, i a l'endemà va pendre possessió del càrrec en la sala capitular de l'Ajuntament, amb el cerimonial i els honors deguts,

2008 Ministerio de Cultura

com així consta en l'acte signat pel notari don Josep Bou i Martorell, en absència del secretari de la Corporació don Josep Pérez Claras.

Com si la rancúnia el dominés, va donar aleshores el corregidor Puig, segons conta el pare Cúndaro en la citada obra, una prova d'intolerància, pretenent que el canonge Vicente Giménez, a qui va encarregar el sermó en el *Te Deum* que es va cantar a la Catedral en acció de gràcies per la capitulació de la ciutat, es desdís públicament de tot el que havia escrit contra els francesos en el *Diario del Sitio de Gerona*; imposició a la qual va tenir la gallardia de negar-se l'ardit canonge, sense pensar en les conseqüències que pogués tenir el seu gest, essent empresonat per aquesta causa i deportat a França.

Nombroses son les lletres i comunicacions d'En Tomàs Puig obrants a l'Arxiu municipal de Girona, però la majoria d'elles no tenen gaire importància, car el corregidor sol limitar-se a servir d'intermediari entre les autoritats franceses i l'Ajuntament en afers de policia municipal i d'allotjaments i subministre de queviures a l'exèrcit. Aquest paper no és pas molt lluït per un home que té aspiracions més altes i sembla més afectat als estudis jurídics que a aquestes minúcies administratives. Esperit inquiet, a l'últim deu enervar-lo aquella sèrie nacabable de petites dificultats a vèncer, que gairebé sempre són agreujades per la impotència econòmica en el corregiment que la guerra ha deixat exhaust.

El 4 de març de 1810, el mariscal Angereau, desitjant posar al cap de l'administració de justícia «un home just, il·lustrat i actiu que faci renàixer la confiança pública i oblidar el passat», i volguent donar una prova del seu *attachement* als catalans i al corregidor Puig un testimoni assenyalat de la seva satisfacció «pels grans serveis que ha prestat a l'exèrcit i als habitants, amb un *dévouement*, un zel i un desinterès rars», el nomenava president de l'Audiència (*Tribunal d'appel*) de Barcelona;

2008 Ministerio de Cultura

però degueren sorgir algunes dificultats, d'ordre administratiu, per quant Augereau, per decret del dia 11 del mateix mes, el nomenava provisionalment corregidor de Girona fins que entrés en funcions de president d'aquella Audiència, amb el sou de 8,000 pessetes anyals.

A la fi, per l'agost del 1810, En Tomàs Puig cessava en la corregidoria, per haver-se creat a Girona una Intendència que reunia totes les branques de l'administració pública; i amb aquesta avinentesa el mariscal Macdonald li escrivia dient-li que aquest canvi en l'administració del departament del Ter li hauria costat de fer, si l'hagués deixat sense funcions; però, afegia, «vos aneu a desempenyar-ne d'importants al Tribunal d'Apel·lació de Barcelona: vos m'haveu fins assegurat que elles eren més conformes als vostres gustos i als vostres estudis primers; jo em felicito que l'execució dels meus projectes no hagi lesionat els drets que haveu adquirit amb el vostre zel i la vostra adhesió al Govern de Catalunya.» En Puig, en pendre comiat del batlle de Girona don Ramón de Manresa, el 15 del mateix mes, li deia: «Li manifesto ab est motiu lo aprecio y estimació que me mereixen lo zel y exactitut que V. ha acreditat durant mon ministeri, en favor de la causa publica; y li demano continuhi ab estos loables procehiments ab lo Sr. Rouyer de Lametz, Intendent de est Corregiment, que me remplasa, participanto aixís als batlles de eix cantó.»

En el *Petit dictionnaire des hommes qui ont figuré en Catalogne depuis le mois de février 1808*, obrant als Arxius Nacionals de París, es llegeix que En Puig va haver d'ésser tret de Girona, «on el seu esperit turbulent havia exasperat a tots els seus habitants», i «la pau que fins al moment de la seva arribada havia regnat entre els Tribunals no ha pogut subsistir molt de temps amb ell».

Respecte al primer, fora de l'acte venjatiu comès contra el canonge Giménez, nosaltres no hem pas trobat

2008 Ministerio de Cultura

BIBLIOTECA PÚBLICA
GIRONA

fins ara a l'Arxiu municipal de Girona cap document que demostri aquella conducta violenta d'En Puig, que hauria sigut causa del seu trasllat i que nosaltres no negarem, si bé s'ha de tenir en compte el que diu Conard del suposat autor del *Petit dictionnaire*, Xavier Toulouse de Lautrec, ço és: que «hi ha en l'autor un tal *parti pris* de maledicència universal, una tal malvolença *vis-à-vis* de totes les persones esmentades, que s'ha de tenir gran desconfiança contra totes aquelles assercions del document, la substància de les quals almenys no es retroba pas en altres treballs».

Tocant a l'actuació d'En Puig com a president de l'Audiència de Barcelona, En Frederic Camp, corroborant l'opinió de Conard, diu «que la seva intervenció en els processos militars i polítics, els seus pocs escrúpols en matèria de denúncies per espionatge, ocultació de riquesa, etc., el varen fer odiós» (1). Sentim no haver pogut fer, per manca de temps i per trobar-se la documentació d'aquells dies molt barrejada, una recerca a l'arxiu del Col·legi d'Advocats de Barcelona, que podria ésser fruitosa per a fer llum sobre el personatge afrancesat en aquelles altes funcions a què el va cridar el mariscal Macdonald.

Dos són els treballs d'En Tomàs Puig a què es refereix repetidament l'historiador Conard: *Observations statistiques et politiques sur la Catalogne* i *Discours prononcé en séance publique le 2 janvier* 1811, obrants, respectivament, a l'Arxiu Nacional i a l'Arxiu del Ministeri de la Guerra de França. A la gentilesa del director d'aquell arxiu, M. Ch.-V. Langlois, devem una còpia, sinó de la memòria original primerament esmentada, car aquesta no ha pogut trobar-se, d'un escrit—*Analyse des observations statistiques et po-*

---

(1) *Historia Jurídica de la Guerra de la Independencia* (*Revista Jurídica de Cataluña*, Barcelona, t. XXIV, 1918).

2008 Ministerio de Cultura

litiques sur la Catalogne, par le Corregidor de Gironne— on, com el títol indica, s'analitza detingudament aquell treball.

Aquest document, però, és suficientment explícit per a conèixer les idees polítiques i econòmiques del cèlebre afrancesat empordanès.

L'Analyse, després de consignar que la població de Catalunya, que abans del nou ordre de coses a Espanya era de 800,000 ànimes, en l'any 1810 potser no arribava a 600,000, tracta de la qüestió dels delmes, emarcant que aquests se n'emporten el terç del producte net de la propietat i que, no passant la contribució directa a França del quint d'aquest producte, seria un aventatge pel propietari català de substituir el delme per la imposició territorial, com a França. En aquest cas, convindria assignar una pensió als eclesiàstics, les rendes dels quals eren en delmes, i indemnitzar sobre els béns nacionals els dels laics als quals seria perjudicial aquesta mida. En general, observa el document, tothom desitja la supressió dels delmes, que sempre es paguen amb recança. En quant a l'efecte que aquesta supressió podria produir en la clerecia, seria igual: «que es conservin els delmes o que es treguin, els clergues de Catalunya no estaran pas menys inquiets i descontents». Abolits els drets feudals per decret promulgat a Madrid el 4 de desembre de 1808, es demanava que els propietaris gravats amb rendes territorials fossin admesos a lliberar-se, mitjançant un reemborsament equivalent al capital de la renda.

Després es proposa la reducció de la clerecia, que a Catalunya llavors es composava de vuit bisbes, un arquebisbe, gran nombre de canonges, etc. Seguint la població admesa a França, es remarca que bastarien dos bisbes per tot Catalunya. Aquesta reducció, i una reforma convenient entre els dignataris, canonges, capellans inútils, etc., donaria a l'Estat un benefici anual

2008 Ministerio de Cultura

de 13.961,250 pessetes. Ultra això, a Catalunya hi havia en aquella època uns 200 convents i uns 3,500 frares; la totalitat dels eclesiàstics era de 14,000 individus: no calculant més que tres pessetes, terme mig per la despesa diaria de cadascun, resultaria una despesa anyal de 15.330,000 pessetes.

La qüestió de les duanes és un altre dels punts analitzats. La instal·lació de les duanes a la línia de l'Ebre i la lliure importació de les mercaderies franceses donarien per algun temps un cop mortal a la indústria de Catalunya; però al cap d'alguns anys, segons En Puig, les coses canviarien i àdhuc és de creure que la perspectiva dels beneficis que ofereix una frontera atrauria moltes cases de comerç i fàbriques dels departaments meridionals.

L'anexió de Catalunya a França és plantejada resoltament en l'*Analyse*. Totes les consideracions d'interès polític, diu, l'aconsellen. Espanya, augmentada amb Portugal, formaria ja un Estat prou vast... L'Emperador, com a cap de la federació, ha de tenir en respecte a tots els federats, i ha de posseir totes les fortaleses fins a l'Ebre. Catalunya seria massa pobre per a formar tota sola un govern particular: esdevindria un Estat nul. La petició d'anexió deuria fer-la una junta de la *province* que hom nomenaria i dirigiria. Altra observació d'En Puig: moralment els catalans no tenen res de comú amb els castellans i s'acosten molt més a la nació francesa. Catalunya fornirfa a França marins, tropes lleugeres, fustes de construcció i minerals. Abans feia el comerç de llevant; ara podria tornar-lo a fer. Els béns nacionals a Catalunya poden produir anualment cinc milions de pessetes. Se'n poden vendre ensems per una quantitat semblant, la qual cosa atrauria molts individus al nou govern. Aquesta mida, segons el corregidor, és aconsellada per moltes raons polítiques.

Aquest *Analyse*, fins avui inèdit, palesa l'excepcional importància de la memòria d'En Tomàs Puig

2008 Ministerio de Cultura

a què es refereix i acusa un veritable estudi de les qüestions de què es tracta. Algunes de les reformes, com la supressió dels delmes, varen ésser realitzades més tard pels lliberals espanyols, sense que avui ningú se n'escandalitzi; altres, com la reducció del clergat i la supressió de les ordres monàstiques, han figurat en els programes dels partits d'esquerra a Espanya durant tot el segle passat; fins a cert punt, doncs, En Puig podria ésser considerat com un precursor, i seria ben interessant d'esbrinar quina influència pogué tenir aquest home en el desenrotllament de les idees lliberals a l'Empordà i sobre tot a Figueres, fogar d'homes eminents que varen contribuir a la implantació dels principis republicans federatius preconitzats posteriorment per l'il·lustre Pi i Margall.

Com ha vist el lector per l'extret de dita memòria, En Tomàs Puig no era pas separatista, per creure que Catalunya no podria formar per sí sola un estat particular; però era decidit partidari de l'anexió a França i d'una federació que tindria per cap al mateix Napoleó, sense veure que una federació en aquestes condicions no podria esser-ho més que de nom, atès el caràcter cessarista de l'Emperador, que fatalment tendia sempre a centralitzar i absorbir. El corregidor, que tenia una forta antipatia al govern castellà, creia que Catalunya independent restaria anul·lada—i no li faltava raó—i que, anexionada a França, esdevindria gran i pròspera. Es una llàstima que no es pugui conèixer la seva memòria original per a seguir-lo pas a pas en els seus raonaments i en les seves iniciatives, de les quals sens dubte hi ha rastre en algunes de les reformes dutes a cap pel govern francès a Catalunya i en alguns documents, com l'al·ludida proclama d'Augereau als catalans, que potser va ésser inspirada pel mateix Puig.

El *Discours prononcé en séance publique le 2 janvier 1811*, és, com observa l'arxiver paleògraf M. Raymond

2008 Ministerio de Cultura

Daucet, que ha tingut la gentilesa de transcriure'n i trametre'ns-en alguns paragrafs, és «una llarga dissertació emfàtica i grandiloqüent, plena de records de l'antiguitat clàssica segons el gust de l'època, excitant els espanyols a sotmetre's a Napoleó i a treure's de sobre la tutela anglesa». Pel seu tò recorda aquest discurs l'oratòria inflamada dels tribuns de la Convenció, oratòria que l'autor segurament coneixia. En les conclusions, En Tomàs Puig, tot fent protestes del seu desinterès i el seu patriotisme, s'adreça als ministres de la religió catòlica, a les mares de família i a les jovenetes, als ciutadans tots, per a què *abjurin de llurs errors* i acatin a Napoleó, al qual demana que salvi la nostra pàtria dels horrors de l'anarquia i faci participar els catalans «dels grans beneficis que escamparà sobre Europa el sistema federatiu». Aquesta disertació dóna una idea de fins a quin punt arribava En Puig en el seu zel i en le seu entusiasme pel govern francès, per la França imperial i per Napoleó, de qui diu que és un «home extraordinari en la pau com en la guerra», «rei dels reis», destinat per la Providència «per a la regeneració del món enter»... (1)

Aquesta devoció napoleònica no va pas estalviar a n'En Puig les censures dels agents que l'emperador va enviar a Catalunya, i que poden veure's citats per Conard en la seva obra. Mathieu diu que és un ambiciós i un pertorbador. Carrion-Nisas el classifica entre els que es mouen «per antics ressentiments». L'autor del *Petit dictionnaire* esmentat declara que si s'hagués trobat a França el 1793, En Puig «s'hauria mostrat digne rival de Robespierre» i que «és un home que caldria vigilar amb molta cura i al qual per molt temps seria perillós de donar

---

(1) L'original del famós discurs d'En Puig obra a l'arxiu d'En Raimond d'Abadal. Es en castellà i porta un lema de l'*Eneida*. Hi ha algunes correccions, sobre tot ortogràfiques, de lletra de l'autor. Pels seus innombrables galicismes lexicogràfics i prosòdics, sospitem que aquest treball no va ésser original, sinó traduït del francès pel mateix Puig.

2008 Ministerio de Cultura

massa autoritat». Conard se concreta a dir que «En Puig sembla haver pertangut al nombre, bastant restringit, d'aquells espanyols il·lustrats que admiraven en la França imperial la igualtat civil, l'administració regular, la supremàcia de l'Estat laic sobre l'Església».

El judici que En Puig va merèixer als historiadors espanyols de la guerra de la Independència, no cal dir que és dur: el pare Cúndaro el qualifica, entre altres coses, de «bastard espanyol»; els altres escriptors reprodueixen aquest qualificatiu. Adhuc essent justa, com ho és, aquesta severitat, pels extrems a què va arribar En Tomàs Puig, al servei de les autoritats napoleòniques i sobre tot del duc de Castiglione, resta encara molt a dir sobre aquest personatge, i si fos possible admetre que «Napoleó es sentí amic de Catalunya», com afirma el nostre il·lustre company En Rovira i Virgili (1), no resultaria tan antipàtic el paper que En Puig va representar i podrien almenys atenuar-se les seves culpes, a no ésser que pugui demostrar-se en altres investigacions la greugetat d'aquelles, sobre tot com a president de l'Audiència de Barcelona. De totes maneres sembla que el corregidor empordanès no pot pas ésser comparat amb altres afrancesats catalans, com En Casanova, de la mateixa ciutat, que deshonraren amb llurs procediments vituperables la causa que deien defensar, actuant de veritables botxins dels propis germans.

***

Què esdevindria, després de la dominació francesa, l'home que tant s'havia distingit per servir a França i a Napoleó? Fatalment seria comprès en el decret dictat per Ferran VII, pel maig de 1814, contra els afrance-

(1) *Napoleó, amic de Catalunya* (*La Revista*, Barcelona, 1 maig 1921).

2008 Ministerio de Cultura

sats, malgrat haver-se compromès amb l'emperador, pel tractat de Valencey, a no molestar a cap dels que haguessin servit al seu germà Josep. Exilat, En Puig se'n va anar a Montpellier, on va seguir amb assiduitat el curs de química de 1815 a 1816 a la Facultat de Ciències, segons certificació lliurada pel professor Anglada l'onze de juliol d'aquest darrer any. El dia 8 del mateix mes, el doctor Puig feia poders a Montpeller a favor d'En Josep Pol i Coll, de Barcelona, entre altres coses, per a reclamar del capità general de Catalunya un decret de seguretat a fi de poder viure en aquesta regió, sense ésser molestat en l'ús i exercici de la seva llibertat. Potser, comprès en el migrat indult de 1818, va poder tornar a Catalunya, d'on ja no es mouria fins a la seva mort, esdevinguda a Figueres el 22 de juny de 1835—poc abans de la crema de convents,—segons la corresponent partida d'òbit, de la que apareix que aquell afrancesat i revolucionari empordanès, comparat amb Robespierre, que aleshores tenia uns 64 anys (1), va ésser enterrat l'endemà en el cementiri de l'església parroquial de Sant Pere, a la seva vila nadiua, celebrant-se tres oficis solemnes, amb assistència de la comunitat presbiterial i de les dues confraries religioses; que havia rebut els sants sagraments de la penitència i l'extremaunció i havia fet testament davant el notari figuerenc don Joaquím Palmés, deixant solament una filla menor d'edat, de nom Dolors... (2).

---

(1) Algú que pot estar-ne assabentat ens ha dit que En Puig era ja vell quan es va decidir a casar-se per tal d'impedir que uns parents seus poguessin veure satisfets llurs desitjos d'heretar la seva fortuna quan ell se morís, de la qual cosa s'alabaven.

(2) Sobre les relacions d'En Puig amb els generals francesos, vegi's els nostres articles *Les lletres del comissari Grobert* i *Les lletres del general Guilleminot*, inserits a *La Publicidad* de Barcelona, ed. nit (1.er febrer i 30 març de 1922), i el citat sobre el general Verdier.

2008 Ministerio de Cultura

El comissari reial Josep Garriga

En Josep Garriga i Buach, l'afrancesat empordanès de més significació després d'En Tomàs Puig, va néixer a Sant Pere Pescador el dia 30 d'octubre de 1777, essent fill legítim d'En Prim Garriga, negociant, i de Na Crescència Garriga i Buach; tenia sis germanes i dos germans, i ell era el Benjamí. La família era de les principals del poble: propietària d'un altar de l'església parroquial, tenia el dret d'enterrar-hi els seus, com ho prova una làpida sepulcral que es pot veure encara a poques passes de l'entrada.

Graduat en farmàcia, En Garriga va ésser pensionat per la ciutat de Girona a la Universitat de Montpellier, on va llicenciar-se i doctorar-se en medicina, després de brillants estudis, essent un dels deixebles més dilectes d'homes tan eminents com Chaptal i Virenque, que varen ensenyar-li química general i aplicada. Durant els seus estudis va obtenir En Garriga assenyalades distincions, entre elles el primer premi en un concurs de física. El govern de la República, que va tenir esment de les seves condicions, el va nomenar, l'any 1800, secretari d'una comissió de metges designada per a anar a

2008 Ministerio de Cultura

estudiar una epidèmia que flagellava l'Andalusia. L'any X de la República, havent-se anunciat a Espanya la creació de varies càtedres de química, aquella Universitat va recomanar-lo a Llucià Bonaparte, ambaixador de França a la cort del rei Carles IV, i aquest aleshores el va pensionar per a anar a estudiar a França, Anglaterra i Alemanya «les arts relatives a les fàbriques», essent fruit d'aquesta pensió el *Curso de Química general aplicada a las Artes* (París, 1804), obra escrita en col·laboració amb don Josep M.ª de San Cristòbal, també pensionat, que ha sigut considerada com la primera en la seva classe en castellà. Després va publicar En Garriga, entre altres llibres, uns *Elementos de meteorologia*, dels quals va parlar amb elogi Moreau de Jones a Lluis XVIII.

A aquestes obres, citades per Torres Amat (1), Corminas (2) hi afegeix: la descripció d'un esquelet «molt gran i rar» que hi havia al Museu d'Història natural de Madrid, una història de l'emperadriu Josefina, un diari dels nous descobriments en les ciències físiques que tenen relació amb l'art de curar, un manual de la criada econòmica i de les mares de família (2), una crítica sobre els defectes del calendari usual, un treball sobre els errors en les observacions meteorològiques, algunes traduccions i nombrosos discursos i informes. Ignorem la vàlua d'aquestes obres, sobre tan diverses matèries, les quals no hem pas vist esmentades en l'extensa biografia que En Josep Ametller (3) va dedicar a n'En Garriga i on se parla sobre tot molt detingudament de la missió sanitària que el va portar a Andalusia, ni en el *Diccionario de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, que

---

(1) *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de escritores catalanes* (Barcelona, 1836).

(2) *Suplemento* a les citades *Memorias* (Burgos, 1849).

(3) *Breve reseña de los naturalistas que vieron la primera luz en Gerona* (*Revista de Gerona*, t. I, 1876-77).

2008 Ministerio de Cultura

el 1889 va publicar a Barcelona l'Elias de Molins.

Atesos els mèrits d'En Josep Garriga, reconeguts per la Universitat de Montpellier i per homes de ciència tan autoritzats com Chaptal i Vauquelin, és estrany que Conard, tan ben documentat sempre, en parlar del paper d'En Garriga com a comissari del rei Josep Napoleó a Catalunya, digui que es tracta d'«un personatge que no sembla pas haver tingut ni una gran notorietat ni facultats excepcionals, un *simple petit chirurgien* de Sant Pere Pescador».

En Garriga va formar part de les Corts de Baïona com a representant de Catalunya, poc després Josep Napoleó I el va nomenar director de les Manufactures reials d'Espanya, i a primers de febrer de 1809 el cridava per a exercir les altes funcions de comissari reial a Catalunya, possessionant-se del càrrec l'il·lustre metge empordanès al mes següent i instal·lant-se a Figueres, n va trobar per col·laborador al corregidor don Tomàs Puig, pel qual va ésser bentost anul·lat. Subordinat en absolut als generals francesos, En Garriga i Buach va donar des d'un principi a la seva missió un caràcter molt més modest del que assignaven a aquests comissaris les instruccions del rei Josep, qui els donava facultats que en altres circumstàncies, com remarca Conard, haurien sigut pròpies d'un virrei; limitant-se a declarar que era «enviat a aquesta província per S. M. Catòlica per a facilitar a l'exèrcit els mitjans de viure en el país i secundar amb la seva activitat a les administracions militars». Al principi va concretar-se el comissari reial a substituir alguns batlles de l'Empordà, a mantenir en funcions als que desempenyaven el càrrec des de l'època de Carles IV i a segrestar els béns dels empordanesos que havien pogut fugir del flagell de la guerra; però després va intentar crear administracions financieres, provant de posar en vigor les diferentes branques de les rendes ordinàries: cadastre, béns del Reial Patrimoni,

2008 Ministerio de Cultura

duanes i rendes unides i imposicions sobre els delmes, restablint a començos del juliol de dit any la percepció dels drets normals de duanes. Empobrit com estava el país per la guerra, i faltant-hi la gent més rica, la recaudació va ésser insignificant.

Els fracassos d'En Josep Garriga—*il n'a fait que des sottises*, deia l'autor del *Petit dictionnaire* citat—no varen passar desapercebuts al govern de Napoleó, i pel març de 1810, en fer-se càrrec del comandament militar de Catalunya el duc de Castiglione, el comissari reial perdia tota la seva influència en profit del corregidor don Tomàs Puig, i àdhuc es va veure comprès en unes diligències incoades per aquell mariscal per a aclarir la gestió admini trativa de les autoritats franceses a Barcelona del 1808 al 1810, essent rellevat de les seves funcions, malgrat haver declarat en favor seu els generals Verdier i Viala (1).

De totes maneres En Garriga va continuar intervenint en l'administració francesa, organitzant, a principis del 1811, una força pública encarregada de pacificar l'Empordà i perseguir el bandidatge: tres companyies de gendarmes, dues a cavall i una a peu, amb el mateix uniforme—tricorni de castor negre cobert de tela cirada, casaca blava, calces de pell i polaines,—sou i facultats que els gendarmes francesos. Aquells gendarmes, diu En Frederic Camp, «devien donar ajuda a l'exèrcit invasor i a tothom que la cerqués, i perseguir als malfactors i bandolers. Però fou tot al contrari. Començant pels soldats de dites companyies, eren en llur major

---

(1) Entre els documents que posseeix l'escriptor olotí don Josep Saderra hi ha una certificació sobre pagament de contribucions, lliurada per En Josep Garriga, el 30 de juny de 1812, com a secretari de la Junta provisional d'Olot. L'ex comissari reial havia ben descendit en ses funcions!

(2) *La dominació napoleònica a Figueres* (*La Veu de l'Empordà*, Figueres, 1918).

2008 Ministerio de Cultura

part desertors francesos i catalans, lladregots de la frontera i viciosos d'ací i d'allà». (2) No cal dir que els gendarmes d'En Garriga, «més aptes per a practicar el bandidatge que per a reprimir-lo», varen fracassar completament, essent rebutjats pels mateixos francesos, com ho prova el que el prefecte del Rosselló va arribar a demanar que se'ls prohibís que portessin l'uniforme i els distintius de l'exèrcit imperial, perquè el deshonraven amb llurs malifetes. Més tard, sota la política del mariscal duc de Tarento, va modificar-se aquest cos, donant-se als que el componien el nom de *guides catalans*, els quals tampoc varen fer un paper gaire lluït.

Si només s'hagués de jutjar a n'En Garriga pel resultat de la seva gestió a l'Empordà, que, com hem vist, àdhuc sota el punt d'obir francès, va ésser del tot estèril, podria dir-se amb raó que el comissari de Josep Napoleó I era un personatge mediocre; però no s'ha d'oblidar que aquesta dissortada gestió no va ésser més que un episodi en la seva vida. Condemnat el comissari reial per inepte i per antipatriota, sempre restarà l'aprofitat estudiant de la facultat de Medicina de Montpellier, el savi autor del *Curso de Química general*, l'investigador científic, i aquest sols mereix elogis, els elogis que li dedica el doctor Ametller en el citat treball, i respectes que no li varen regatejar els seus coetanis, car, segons el mateix escriptor, En Garriga «es va retirar d'edat avançada a Elna, gaudint de gran crèdit per tot el Rosselló i la província de Girona, com a metge eminent i químic acreditat».

Allí, a la venerable Elna, no lluny del nostre Empordà, deuen reposar ignorades les cendres d'En Garriga i Buach, qui, exilat forçat o voluntari, no va poder gaudir del privilegi d'ésser enterrat junt amb els seus a l'atri de l'església de Sant Pere Pescador, on vegé la primera llum.

2008 Ministerio de Cultura

El doctor Josep Antoni Viader

El doctor Josep Antoni Viader havia nascut a Girona i era primer metge dels hospitals de la mateixa ciutat i membre de la Reial Acadèmia Médico-pràctica de Barcelona, on l'any 1802 va llegir unes *Reflexiones sobre la hidrofobia*. També havia sigut protomèdic dels hospitals provisionals de l'avantguarda de l'exèrcit espanyol a Catalunya, quan la guerra contra la primera República.

Ultra l'esmentat treball, el doctor Viader havia publicat a Girona aquestes obres: *Discurso médico-legal de la información del feto por el alma desde su concepción y administración de su bautismo* (1785); *Reflexiones sobre las enfermedades que afligen las Tropas del Real Exercito del Rosellón* (1794); *La Facultad de Medicina vindicada* (1803) i una disertació titulada *Disertatio medico-legalis supra contrahentes, phisiae habilitandi modum ad matrimoni voliditatem.*

Durant els setges de 1808 i 1809 va continuar desempenyant En Viader amb activitat el càrrec de metge director dels hospitals de Girona, on, seguint els seus consells, per l'octubre del darrer any, atesa la manca de queviures, es va començar a menjar carn de cavall,

2008 Ministerio de Cultura

la qual cosa repugnava a molts. Sobre les qualitats d'aquesta carn, la conveniència del seu ús i la condimentació més adequada, va escriure el doctor Viader alguns informes, que si bé eren documentats i plens d'atinades observacions, eren també molt difusos i no estaven exempts de certa pedanteria, car a l'autor li agradava fer gala dels seus coneixements humanístics, vingués o no vingués a to. (1)

En Viader, junt amb el doctor Nieto Samaniego, va visitar al general Alvarez de Castro, que estava greument malalt d'unes febres infeccioses, aconsellant, el dia 9 de desembre de 1809, que fos viaticat i intentant vanament que renunciés a les seves funcions i treballs, per exigir-ho així «la seva important salut» (2). El mateix dia, a les quatre de la tarda, el capdill, vestit d'uniforme, va rebre el Viàtic i dues hores després resignava el comandament de la plaça en el brigadier don Julià de Bolívar.

Les *Reflexiones* del doctor Viader sobre les malalties dels soldats espanyols que varen fer la campanya del Rosselló l'any 1794 no podien pas fer preveure els sentiments afrancesats que més tard havia d'ostentar En Viader, car en la dedicatòria a don Marian Martínez de Galinsoga, del Consell de S. M., deia: *En el dia es ella importantísima, y evidente la necesidad de procurar por todos los medios la subsistencia, y robustez de las Tropas, y Paisanos que las auxilian, de cuyo valor depende la tranquilidad de la Monarquía, atacada por unos hombres feroces, y bárbaros, enemigos declarados de la Religión, del Throno, de la humanidad, para quienes nada hay de sagrado, pues que la sociedad misma les mira como unos*

---

(1) V. *Diario de Gerona* (16 i 28 octubre 1809.)

(2) V., sobre la malaltia del general Alvarez, el follet *La locura de Alvarez de Castro. Ensayo sobre la psicología patológica de un episodio heroico*, per P. Bertrana i Diego Ruiz (Girona, 1910).

2008 Ministerio de Cultura

miembros, ó monstruos horrendos, que nos ponen en un estado de una guerra sangrienta, funesto manantial de las infinitas, y crueles dolencias, de que las Tropas son las primeras víctimas (1).

Com veurem més endavant, l'opinió d'En Viader sobre els soldats de la Revolució francesa va ésser radicalment modificada, almenys en aparièncía, en tractar-se dels exèrcits de Napoleó, i si no hagués sigut així segurament que no hauria pas rebut els beneficis amb què el va afavorir el govern invasor.

Pocs dies després de la capitulació de Girona, pel gener de 1810, el mariscal Augereau va confirmar-lo en el càrrec de metge director dels hospitals, i les autoritats franceses, preocupades del sanejament de la ciutat, on la mort feia grans estralls, varen encarregar-li un dictamen sobre les malalties que s'havien desenrotllat en aquella plaça i en els pobles del departament durant la guerra, així com sobre les causes i els mitjans d'evitar-les. I En Viader va escriure tot seguit un notable treball —*Memoria sobre las enfermedades que han afligido a los moradores y guarnición de esta plaza de Gerona y demás pueblos de su departamento desde junio de* 1808 *hasta últimos de febrero de* 1810,—signat a Girona el 28 de març següent, estudiant l'assumpte amb veritable competència i erudició.

Però el metge gironí no va pas limitar a això la seva comesa, sinó que ensems va volguer donar públic testimoni de la seva adhesió al Govern imperial, dedicant el seu treball *à son excellence Monseigneur le maréchal d'Empire, Augereau,* sense oblidar-se de cap dels seus títols, càrrecs i dignitats: duc de Castiglione, gran àguila de la Legió d'Honor, dignatari de l'ordre de la Corona

---

(1) Aquest i altres llibres d'En Viader, formen part de la important biblioteca de metges del digne conservador del Museu de Girona doctor Josep Pascual.

2008 Ministerio de Cultura

de ferro, gran creu de Carles III, comandant en cap de l'exèrcit i governador general de Catalunya...

La dedicatòria, que apareix escrita en francès i que segurament va ésser traduïda del castellà per un dels intèrprets que portaven els francesos, conté un seguit d'elogis ditiràmbics al mariscal Augereau, els quals, certament, formen el més violent contrast amb aquells qualificatius d'«homes ferotges i bàrbars», mirats per la societat com uns «monstres horrends», aplicats l'any 1794 als soldats de la Revolució.

«Un escrit, deia En Viader, que té per objecte profunditzar la naturalesa de les malalties que han afligit aquest país, i cercar llurs causes i destruir-les, té necessitat d'un savi, d'un il·lustre Mecenes, perfectament penetrat de tot gènere de coneixements, completament lliure de prejudicis, dotat d'un geni sublim i intel·ligent per a operar el bé de la humanitat, gaudint del favor i de l'autoritat necessària per a fer executar tot el que pot contribuir a la salut pública; animat, en fi, de la filantropia i del viu desig de secondar els esforços dels que s'ocupen d'ella.

Aquest feliç conjunt de qualitats eminents, que per sí soles son suficients per a donar autoritat a aquest modest escrit, es troba principalment en Vos, Monsenyor, que, després d'haver recorregut gloriosament la carrera militar i política, sou, en aquest dia, el Cap de tot el que pot interessar a la bella i floreixent Província de Catalunya, que té la sort de tenir-vos per Governador.»

I per si això no fos prou, En Viader afegia, amb exemples emprestats a l'antiguitat clàssica:

«En efecte, les brillants qualitats que us distingeixen, Monsenyor, fan, amb justa raó, el vostre nom tan cèlebre i tan gloriós a Catalunya com el de Minos a Creta, el de Licurg a Lacedemònia i el de Solon a Atenes, etc., paral·lels que em seria fàcil de conciliar, si no m'ho impedís el respecte que dec a la vostra modèstia.»

2008 Ministerio de Cultura

Després d'això, ja no es podia dir res més, i així En Viader acabava la seva ditiràmbica dedicatòria amb aquestes paraules:

«Aquesta mateixa consideració, Monsenyor, m'impideix d'alabar les qualitats físiques i morals que adornen el vostre noble geni; però el que jo conec molt bé en vostra Excel·lència me fa pensar que no es negarà a acceptar l'homenatge d'aquest modest escrit, com un testimoni del meu reconeixement, de la meva adhesió i del respecte molt profund, etc».

L'adhesió del doctor Viader a la causa francesa, que, com hem vist, arribava a l'adulació i al servilisme, la qual cosa fa posar en dubte la seva sinceritat, apareix també en alguns passatges del mateix treball i sobre tot quan se refereix a la providència adoptada pel govern francès exhortant els que havien fugit de Girona i dels pobles veïns per a què tornessin a les seves llars i prometent-los que serien degudament protegits; «providència, deia En Viader, que, dimanada d'un heroi tan singular com Napoleó el Gran, no es pot deixar de complir en benefici de tots aquests pobles.»

Aquest zel va ésser recompensat per les autoritats franceses, que no volien altra cosa que atraure's les persones prestigioses i influents del país, conferint-li càrrecs tan importants com el de president de la Junta de Sanitat creada a Girona pel general de divisió comte Baraguey d'Hilliers, en absència del governador general de Catalunya, el 13 de març de 1811; el de metge inspector de la Intendència de l'Alta Catalunya i el d'inspector d'epidèmies en el departament del Ter, càrrec aquest darrer que li donava dret a un sou de 1200 francs anyals, pagats meitat del producte de l'*octroi* de Girona i meitat del producte del de Figueres.

Cal reconèixer que el doctor Viader va donar proves d'una gran activitat i bon zel en les funcions que li varen ésser encomanades, sobre tot per a higienitzar la ciutat

2008 Ministerio de Cultura

on el flagell de la guerra havia deixat tota mena de gèrmens malsans. Director de l'hospital militar, feu el possible per a reorganitzar-lo i va instituir cursos d'anatomia i de clínica interna, el primer a càrrec de M. Duplan, cirurgià en cap d'aquell hospital, i el segon a càrrec d'ell mateix (1). Ell va ésser l'autor d'unes observacions sobre la vacuna, de què parlem en altre lloc, adreçades al prefecte cavaller de Roujoux, que varen servir de norma per a la creació d'una junta de vacunació, de la que ell va formar part.

El seu fill Salvador al·ludí a l'actuació del doctor Viader en la seva tesi *De l'influence des climats sur l'homme* (Montpellier, 1814), presentada el 16 de febrer de 1814 a l'Universitat de Montpellier, on l'autor gaudia d'una de les dues beques que el metge gironí En Joan Bruguera havia instituït en aquella facultat de Medicina l'any 1452. *D'après les conseils de mon père*, deia En Salvador Viader, *le Gouvernement a fait cultiver les fossés, construire de nouveaux égouts et pratiquer plusieurs autres moyens de police médicale pour rendre la ville de Gironne plus salubre*.

Tant pels seus mèrits científics com per la seva incondicional adhesió al govern napoleònic, el doctor Viader hauria arribat sens dubte als més alts llocs; però el seu destí va ésser molt altre. Evacuada la plaça de Girona pels francesos, les coses varen canviar, i el que tan elevades funcions havia desempenyat va ésser empresonat i sumariat, segons hem vist en un informe de l'Ajuntament, del 18 de juliol de 1814, que figura en el Manual d'acords del mateix any, fet a petició del doctor Cebrià de Villafuerte, controlador de l'hospital militar, on se diu que el metge Viader va ésser molt adicte als invasors, fins haver arribat a obtenir el títol de ciutadà francès, segons paraules seves.

---

(1) Suplement a la *Gazette de Gironne* del 18 d'octubre de 1812.

2008 Ministerio de Cultura

Aquesta és la darrera notícia que hem trobat sobre el doctor Josep Antoni Viader, qui és de creure que, seguint la sort dels que més es varen significar com afrancesats, va ésser exiliat com a traidor a la pàtria pel govern absolutista de Ferran VII.

***

En el citat informe de l'Ajuntament gironí es fa menció d'altres tres afrancesats remarcables: el doctor Sebastià Bataller, capellà militar, «molt adicte al govern francès»; En Narcís Porcalla, metge provisional de l'hospital militar, «quelcom afecte als francesos», i En Narcís Germen, controlador provisional d'hospitals de campanya i duaner de Girona i La Junquera, «adicte als francesos».

Uns per la força de les circumstàncies, altres per mòbils interessats i mesquins, alguns per creure realment que el govern napoleònic podia tornar la pau al nostre poble i fer-lo avançar i gaudir d'un règim de llibertat, el cert és que foren bastants els homes prestigiosos que a Catalunya, com a la resta d'Espanya, figuraren entre els afrancesats (1).

---

(1) V., enc que no faci referència als afrancesats catalans: Deleito i Piñuela, *La expatriación de los españoles afrancesados* (1813-1820); *Nuestro Tiempo* (Madrid, juny-juliol 1921).

2008 Ministerio de Cultura

La "Gazette de Gironne"

El 24 de desembre de 1810, el comte Baraguey d'Hilliers,c omandant de l'Alta Catalunya, va dictar a Girona un decret prescrivint la publicació d'una gaseta oficial els dijous i els diumenges. La falta d'una fulla periòdica, deia el preàmbul, deixa els habitants de l'Alta Catalunya en una ignorància absoluta sobre la situació política d'Europa. Es urgent instruir-los sobre els progressos de la pacificació d'Espanya i fer cessar o desmentir oficialment els rumors absurdes que la malvolença s'esforça cada dia de difondre. Es necessari, en fi, fer-los conèixer les lleis, reglaments i decrets amb subjecció als quals Catalunya és governada.

Malgrat aquesta disposició, la *Gazette de Gironne* no va començar a publicar-se fins al 2 de gener de 1812, segons decret dictat a la mateixa ciutat el 25 de desembre anterior per Charles Decaen, governador general de Catalunya, i inserit en el primer número d'aquell periòdic, corresponent al susdit dia. La *Gazette* era impresa a foli i a dues columnes, primerament per l'impressor gironí Oliva i després per J. Alzine, impressor llibreter de Perpinyà establert a Girona, per invitació del prefecte del

2008 Ministerio de Cultura

departament del Ter, cap al mes de setembre del mateix any. El primer número de la *Gazette* és en francès i en català; però des del segon número el text és en francès i en castellà, sense que es dongui cap explicació d'aquest canvi. A la capçalera hi ha un gros segell en forma d'escut, surmuntat per una corona reial i partit en dues meitats: a l'esquerra hi ha l'àguila, de peu, amb la corona imperial i les ales mig esteses; a la dreta, les quatre barres catalanes. Veusaquí un de tants detalls que demostren que els francesos procuraven atraure's els catalans; si bé no deixa d'ésser significatiu, d'altra banda, que la nostra llengua només sigui admesa en el primer número.

En el número 39 de la *Gazette*, del 14 de maig de 1812, s'assabenta als habitants de Girona i de les altres poblacions del departament, que el periòdic contindrà les notícies més interessants de l'Imperi francès i de l'exèrcit de Catalunya, i les lleis, reglaments i avisos que és necessari que tots els ciutadans coneguin; que els redactors seran plaents de rebre i divulgar els fragments de ciència o de literatura espanyola o francesa que els siguin tramesos; que els comerciants, notaris, homes de lleis i tots els que tinguin anuncis per a publicar poden enviar-los a l'administració; que cada vuit dies la *Gazette* publicarà els preus dels articles en els principals mercats del departament, i que de tant en tant inserirà enigmes, xarades, logogrifs i tot el que pugui fer el periòdic útil i agradós. També s'anuncia en dit número que des del primer de juny la *Gazette* es titularà *Journal du département du Ter*, modificació que no es va pas portar a cap.

La *Gazette de Gironne* és un document utilíssim per a conèixer la dominació napoleònica a l'Alta Catalunya, car conté moltes disposicions del govern francès sobre la nostra terra, articles i notícies militars i polítiques d'interès local i general, instruccions als alcaldes per a l'adaptació del nou règim, projectes de reorganització de serveis públics, diatribes contra l'Anglaterra, crí-

2008 Ministerio de Cultura

tiques teatrals de les companyies franceses que actuaren a l'antic teatre de Girona, etc. De totes maneres, cal tenir en compte el caràcter tendenciós d'aquesta publicació oficial i els seus fins de propaganda. L'investigador, doncs, no creurà pas a ulls clucs tot el que allí es diu, sinó que ho analitzarà, comparant-ho conscienciosament amb altres documents, sempre que això sigui possible.

Segons Conard, la col·lecció de la *Gazette de Gironne* és gairebé introbable. A l'Arxiu municipal de Girona nosaltres hi hem trobat els números de l'any 1812; malauradament en manca un: el 16; en canvi n'hi ha alguns de repetits. L'escriptor gironí don Emili Grahit al·ludeix a una col·lecció particular incompleta. Nosaltres no hem pogut trobar-la.

En el mateix Arxiu hi ha alguns números de la *Gaseta del Corregiment de Girona*, impresa a la immortal ciutat, també a foli i a dues columnes; però el text és tot en català. Va publicar-se aquesta *Gaseta* l'any 1810 i es veu que també sortia els dijous i els diumenges. Anteriorment, quan encara la plaça de Girona no s'havia rendit, per l'octubre de 1809, el corregidor don Tomàs Puig feia estampar a Figueres un periòdic titulat *Eco de los Pirineos*, el qual, segons mossèn Perich, era repartit «à los párrocos y justicias de los pobles liberalment, lo que durá poch».

Ultra aquestes publicacions, hem pogut consultar en el repetit arxiu alguns números del *Bulletin des arrêtés, proclamations, etc., de son excellence monseigneur le duc de Tarente, gouverneur-général de la Catalogne*, imprès aiximateix a dues columnes, en francès i en castellà, a Barcelona, per J. Alzine, impressor de l'exèrcit i del Govern general de Catalunya. El primer número comença amb un decret de Macdonald, dictat a Girona el 22 de maig de 1810, creant el Butlletí. En Grahit fa esment d'un número titulat *Gaceta de Gerona*, del 8 de febrer

2008 Ministerio de Cultura

de 1814, és a dir, poc abans d'acabar-se la dominació francesa a Catalunya, redactat tot en català.

Com ha remarcat Perivier en el seu estudi *Napoléon journaliste*, Napoleó I fou un dels primers que varen adonar-se de la utilitat incalculable de la premsa per a la difusió de les idees i la propaganda política. Aquestes fulles grogues i venerables, ben impreses, amb bon paper, rosegades pel temps i cobertes de la pols dels arxius, en son prova palesa, i l'influència personal de l'emperador s'hi endevina en molts indrets.

2008 Ministerio de Cultura

Inici d'una Biblioteca pública

L'honor d'haver intentat implantar a Catalunya les biblioteques públiques, creades per la Revolució francesa, pertoca, com obse va En Nicolau d'Olwer (1), a Napoleó I, qui, després d'haver-se promulgat a Barcelona, el dia 19 de març de 1810, el decret agregant aquest Principat a l'Imperi, va fer publicar pel general Lacombe un altre decret disposant que es creés en la ciutat comtal una Comissió de Ciències i Arts, «encarregada de recollir i classificar tots els llibres procedents de les llibreries dels convents i altres establiments suprimits, com també de les cases dels propietaris emigrats».

D'aquesta tendència del govern napoleònic a popularitzar la cultura, n'havem trobat un altra prova en una lletra del prefecte del departament del Ter, cavaller de Roujoux, adreçada al batlle de Girona amb data del 20 d'abril de 1812. El prefecte, que havia vist en dita ciutat quatre dipòsits de llibres, la majoria d'ells en molt mal estat, excitava el zel de l'alcalde per a que els

---

(1) *Primer intent de biblioteca pública a Barcelona* (*Comentaris*, Barcelona, 1920).

2008 Ministerio de Cultura

fes portar a la Casa de la Vila, per tal de formar-ne una biblioteca pública. Veusaquí l'esmentada lletra, que transcrivim del corresponent Manual d'acords de l'Ajuntament, on està inclosa:

Monsieur le Maire: J'ai trouvé plusieurs dépôts de livres dans la ville de Gironne: ils sont en très mauvais état, pour la plupart; il convient de les réunir dans un même local pour en composer une bibliothèque publique. Ces dépôts existent, 1.º dans la caserne des Douanes près de la prison, 2.º dans les archives de l'Intendance, 3.º dans l'ancien Eveché, 4.º dans l'hotel de la Mairie. Vous voudrez bien donner des ordres pour faire transporter dans la salle de la Commune où sont dejà les livres que vous m'avez fait voir, ceux qui se trouvent aux Casernes des Douanes, à l'Eveché et à l'Intendance. Lorsque vous aurez reçu la totalité de ces dépôts je vous serai obligé de m'en donner avis. Recevez, Monsieur le Maire, l'assurance de ma considération distinguée.

L'Ajuntament va acordar complimentar la disposició del prefecte, i els llibres varen ésser traslladats a la Casa de la Vila; però sobre l'organització de la Biblioteca no hem trobat cap altra dada, si bé creiem que el projecte no es va portar a cap, car en una altra lletra del mateix funcionari, del 16 de novembre de 1813, es prega al batlle de Girona que dongui facilitats a M. d'Hautefort, auditor del Consell d'Estat, que desitja examinar el «dipòsit de llibres» de l'Ajuntament; és a dir, que no es parla pas de «biblioteca».

Sobre aquest mateix assumpte hem llegit una altra lletra, del 20 de desembre de 1812, on M. Mathey, arquitecte inspector dels béns nacionals del departament del Ter, diu al batlle senyor baró de Foixà que ha trobat en una casa del carrer de la Presó dos quartos plens de llibres, i li demana designi una persona entesa en

2008 Ministerio de Cultura

les dues llengües (se refereix al castellà i al català?) per a inspeccionar, junt amb el susdit arquitecte, aquells llibres, a fi de destinar els que siguin necessaris a la instrucció pública; remarcant que aquesta és la intenció del comissari general dels Béns nacionals de l'Alta Catalunya (1).

I veusaquí—remarquem-ho amb certa melangia—que després de més d'un segle de la iniciativa del prefecte napoleònic, encara no hi ha a Girona, que posseeix valuoses biblioteques particulars, una que sigui verament «pública», digna de aquest nom, car la «Biblio-

---

(1) Sobre afers de cultura hem trobat a l'Arxiu municipal de Girona altres documents, entre ells una comunicació del corregidor Puig a l'Ajuntament (20 gener 1810), on, després de remarcar que era de l'especial atenció i comesa d'aquest que la instrucció dels joves no sofrís el més petit retard, disposava s'anunciés tot seguit a concurs la plaça de preceptor de gramàtica, vacant per defunció del que la desempenyava. L'Ajuntament, el dia 23 del mateix mes, va acordar les bases del concurs, de les que apareix que el sou era de 250 lliures anyals i la provisió per tres anys, termenats els quals, si el nomenat ho sol·licitava, se'l confirmaria en el càrrec, sense nova oposició, si ho havia merescut per la seva conducta. Com que només va presentar-se un opositor, a requeriment del mateix Puig es va ampliar el plaç de les oposicions, augmentant-se en 50 lliures el sou del professor.—La *Gazette de Gironne* (núm. 43) parla d'una escola de nois que va crear-se a la històrica vila de Peralada, amb l'ajut de l'administració francesa. La dirigia el mestre En Pere Darnés, i el 19 de maig de 1812 varen celebrar-s'hi uns exàmens molt lluïts, honorant l'acte amb llur presència el batlle, acompanyat dels adjunts, i els quatre capellans de la població. La moral cristiana, la lectura, l'escriptura, l'aritmètica i els principis de la gramàtica eren la base de l'ensenyament. Varen pendre part en els exàmens quaranta vuit alumnes, distribuint-se quatre premis concedits pel subprefecte de Figueres M. de las Cases i per M. Perdreau-ville, inspector general dels drets reunits. El mestre va pronunciar un discurs sobre «els aventatges de l'educació i l'interès que els governs han de portar a aquesta branca de la prosperitat pública» i un alumne va recitar una poesia. Després es va exposar el programa pel curs següent, destinant-se quatre premis, tres d'ells consistents en medalles d'argent amb les armes de Peralada, per a recompensar l'assiduïtat i els avenços dels alumnes. La gaseta francesa, en donar compte de la festa, lloava els «homes consagrats a la felicitat de llur pàtria» que, «mentre tot gemia sota els horrors d'una incertesa que només la voluntat d'un sobirà incomparable podia fer cessar», meditaven projectes útils, i acabava fent vots per què aquesta institució tingués bentost imitadors.

2008 Ministerio de Cultura

teca provincial», de patró oficial, oberta solament a les hores de classe de l'Institut General i Tècnic, no compleix ni pot complir, per llei de la seva organització, la finalitat d'aquests establiments de cultura, que tan ample desenrotllament tenen en tots els pobles que, esperonats per la noble inquietud de les coses de l'esperit, fan arribar els beneficis i les delectances de la lectura a tots els sectors socials.

2008 Ministerio de Cultura

Un ball al palau de la Intendència

Fu lejant la *Gazette de Gironne*, entre els comunicats oficials de les grans batalles napoleòniques, els consells del prefecte del Ter als batlles del departament per a la millor administració de les municipalitats, els anuncis de subhastes de gèneres apresats als anglesos, les notes de preus dels mercats, les crítiques de les obres representades al teatre de les Comèdies, una notícia frívola crida la nostra atenció: és el que avui ne diríem una «nota de societat»: la ressenya d'un ball celebrat a les primeries de juny de 1812 en el palau de la Intendència del Ter.

Ningú diria, en llegir els detalls de la festa, que pels camps i les muntanyes de les contrades gironines hi havia encara guerrillers, homes isolats i rebels que ací i allà, darrera els marges o en el camí ral, a la llum del día o protegits per les ombres de la nit, feien una guerra a mort als francesos, malgrat les penes severíssimes que aquests tenien establertes contra els que no acatessin el govern de Napoleó.

Ningú diria, d'altra banda, que la ciutat de Girona,

2008 Ministerio de Cultura

dessagnada, exhaurida, feia poc més de dos anys que havia sofert tots els horrors d'un llarg setge, del qual eren testimonis gloriosos les cases destruïdes per les bombes, els forts mutilats, les muralles enderrocades...

Doncs, la festa de què parlem, a jutjar per la *Gazette* (n.º 47), va ésser verament esplèndida. El conseller d'Estat, intendent del Ter i el Segre, baró de Gerando, va volguer obsequiar a les dames gironines. Més de dues-centes persones d'ambdós sexes varen pendre part en la festa. El governador general de Catalunya, Charles Decaen, «va honorar-la amb la seva presència». Els salons de l'ex convent, hostatge altrora dels frares que havien rivalitzat en braó contra els invasors, estaven «decorats amb senzillesa, però amb gust». Un brillant concert va precedir el ball, que va durar fins a les quatre de la matinada. Es va ballar el «bolero» i el «fandango», que aleshores estaven de moda. Belles i elegants damisel·les es feien admirar per llur gràcia i llur «souplesse» en l'execució de les «danses nacionals». Francesos i catalans estaven encantats de la cordialitat i alegria que varen animar la reunió, de la qual el mateix intendent Gerando va fer els honors «amb l'activitat, la cortesia i la bondat que el caracteritzaven».

La ciutat «oblidava»: poc a poc s'aniria esborrant de la memòria dels soferts gironins el record obsessionant dels grans assalts, de les lluites sagnantes al peu dels baluards, dels morts abandonats dies i dies sense enterrar, dels gemecs esgarrifosos dels ferits, de la misèria i la fam. Les dames de Girona—potser algunes de les que havien format part de l'estrènua companyia de Santa Bàrbara —no creurien pas un deshonor d'acceptar el convit de l'intendent i de portar llurs filles als seus salons, on sentirien gentils mots francesos de napoleònides que havien recorregut triomfalment l'Europa, subjugats per l'Emperador...

La política d'«atracció» dels dominadors, que en mig

2008 Ministerio de Cultura

de veritables abusos (1) i exaccions injustes, inherents a l'estat de guerra, reorganitzaven la beneficència pública, es proposaven extingir la mendicitat, establien la vacunació obligatòria, normalitzaven el servei postal, arranjaven camins i carreteres i n'obrien de nous, milloraven la situació dels clergues... donava els seus fruits. El bisbe Ramírez de Arellano havia recomanat, sense reserves, la més franca adhesió al govern napoleònic. Un canonge penitenciari, el doctor Sambola, feia des de la trona de la Santa Església Catedral l'apologia de l'heroi d'Austerlitz. Les relacions entre les autoritats civils i els membres de la Municipalitat eren correctíssimes. No seria pas estrany, doncs, que les heròiques gironines dansessin amb els militars i els funcionaris francesos. El fet havia de repetir-se amb escreix l'any 1823, fent la ciutat una rebuda triomfal i obsequiant fastuosament a la divisió dels Cent mil fills de Sant Lluis que, comandada pel mariscal Moncey, venia a salvar la monarquia absolutista de Ferran VII i a destruir l'obra dels constitucionals espanyols (2).

---

(1) Aquests abusos han sigut reconeguts pels mateixos francesos. Renouard, comissari general de policia, en el citat informe confidencial datat a Perpinyà el 14 de desembre de 1812, els denunciava amb energia, citant el cas del batlle de Girona, «home estimat i molt influent que més d'una vegada havia sigut tractat pels militars napoleònics amb el desprecí més insultant».

(2) V. el Manual d'acords de dit any.

2008 Ministerio de Cultura

Els infants abandonats

Feia prop d'un any que s'havia rendit la plaça de Girona i els francesos n'havien pres possessió. Molts serveis estaven encara desorganitzats: un d'ells, el més urgent, era el de Beneficència. Als infants de l'Hospici, que tantes privacions havien sofert durant el setge de 1809, els mancava el més necessari per a subsistir. L'intendent de Finances de l'Alta Catalunya, M. Rouyer de Lametz, va preocupar-se seriamente de millorar la sort d'aquests desgraciats, com ho palesen les lletres que va dirigir a la Municipalitat i que obren en els Manuals d'acords corresponents.

Una de les primeres solucions que proposava l'intendent era que els noranta primers contribuents de la ciutat s'encarreguessin cada un d'un orfanet de l'Hospici. Així ho comunicava al batlle de Girona el 13 de novembre de 1810, ensems que li demanava una llista de dits contribuents, remarcant-li que, com que aquells nens no tenien pa per menjar, l'afer havia de quedar enllestit l'endemà a migdia.

L'Ajuntament, el dia 14, va trametre a l'intendent la llista demanada i va comissionar al president per tal

2008 Ministerio de Cultura

d'avinentar-li que els hospicians tenien de què subsistir durant tres o quatre dies i que, per tant, se servís sospendre les seves ordres. M. Rouyer de Lametz va contestar que no hi tenia cap inconvenient, però que mentrestant se prenguessin les més actives providències per a la subsistència d'aquells infants. No va dur-se, doncs, a cap aquella distribució d'expòsits entre la gent més rica de la població, que sens dubte hi degué oposar resistència—pel fet en sí, o per haver-ho iniciat els francesos, o per dificultats econòmiques—, car no és de creure que l'Ajuntament hagués obrat d'aquella faisó sense haver consultat abans als interessats.

El funcionari francès no va deixar d'actuar un sol moment per a què aquells desventurats fossin degudament atesos. Així, el dia 15 del mateix novembre disposava que a l'endemà els administradors de l'Hospici es reunissin a la Casa de la Vila per a tractar d'assegurar els mitjans d'existència «de ces malheureuses victimes». Remarcava l'intendent en la seva comunicació que si els recursos de la ciutat no eren suficients per a assegugurar el servei d'aquell establiment, caldria taxar els individus més rics de la comarca, començant per ell mateix, el bisbe, els vicaris generals, els canonges i altres beneficiats, als quals s'imposaria una contribució en gra o en numerari.

La reunió no degué celebrar-se, o en tot cas el seu resultat va ésser negatiu, per quant el 19 de novembre l'autoritat francesa tornava a convocar a la comissió de l'Hospici amb el mateix objecte. Les coses no anirien tan bé com era de desitjar, sobre tot tractant-se d'aquells pobres infants que no tenien cap culpa en les lluites dels pobles, car el 29 del mateix mes M. Rouyer de Lametz, referint-se a una lletra dels membres de la Municipalitat, datada el dia abans, fent observacions sobre aquella qüestió, els deia, amb tò de censura: *Comme j'ai trouvé parmi les françois des ressources que les habi-*

2008 Ministerio de Cultura

tants de la ville auraient du s'empresser de me procurer à cet égard, vous pouvez discontinuer vos opérations, attendu que le service des hospices se trouve maintenant assuré pour plusieurs mois.

D'aquestes paraules es desprèn ben clarament que els rics no donaven facilitats per a atendre als infants de l'Hospici. Primerament, es veuen les dificultats de què els principals contribuents curessin cada un d'un hospicià. Després, no foren possibles les taxes. Per fi, el mateix intendent trobà entre els francesos, segons exposava en la lletra darrerament esmentada, les quantitats necessàries per a atendre a la subsistència d'aquells pobres petits éssers durant molts mesos.

En aquest afer de Beneficència, com en molts altres, hi havia resistència per part de certs estaments de la ciutat a secondar les iniciatives de les autoritats civils franceses. Adhuc admetent les dificultats d'ordre econòmic a què hem al·ludit, podria aprovar-se aquesta resistència, en el cas especial de què tractem, per grans que haguessin sigut els greuges rebuts de les hosts napoleòniques en la passada lluita? La Caritat, sobre tot tractant-se dels infants, havia d'estar per damunt de tot, i tot sacrifici havia de resultar petit.

Fins al 1812 no hem trobat cap altre document que faci referència als Hospicis de la ciutat. En aquest any, amb data del 20 d'abril, el prefecte M. de Roujoux, que havia entrat en funcions el dia primer del mateix mes, dóna ordre per a què es lliurin mil francs a l'alcalde, destinats a pagar els acomptes a les dides, i el dia 9 de maig li diu que està disposat a fer lliurar mil francs més en favor dels *enfants trouvés*; però afegeix que abans hauria desitjat assabentar-se de còm han sigut esmerçats aquells primers mil francs, si la confiança es restableix entre les dides, si els infants son alletats i si es té alguna notícia dels que són distribuïts en els camps. El prefecte aleshores reb un estat de les quantitats pagades

2008 Ministerio de Cultura

a les dides, i, segons remarca en una altra lletra que adreça al batlle el dia 13 del mateix mes, resta tot sorprès de saber que dels mil francs sols s'han distribuït 171 pessetes i li prega dongui ordres per tal que el restant sigui distribuït dins de tres dies, car del contrari els nens de l'Hospici es veuran privats del nou socors de mil francs anunciat. L'Ajuntament el mateix dia acorda traslladar aquesta lletra a la Junta de l'Hospital i Hospici, la qual llavors es dóna pressa a complimentar l'ordenat, car en un ofici de la mateixa, datat el 17 de maig, fa constar haver distribuït els mil francs entre les dides. El prefecte aleshores no tarda en complir la promesa feta: el 2 de juny envia al batlle els altres mil francs per a subvenir a les despeses dels expòsits.

Nous documents demostren que el prefecte continua preocupant-se preferentment d'aquest servei. El 15 de juliol escriu a l'alcalde dient li que les rendes dels pobres son objectes dignes de tota la seva atenció (de l'alcalde); que la comuna de Monca t en deu una a l'Hospici, consistent en blat, que semb a que hi ha d ficultats per a pagar, i que ordeni al batlle d'aquell poble que comparegui desseguida davant el prefecte i lliuri els blats al susdit establiment. L'alcalde de Girona ho comunica així al seu colega. Però s'esdevé que la Municipalitat gironina es troba en la mateixa situació: els Hospicis de la ciutat li reclamen les rendes que aquella els deu. L'intendent de Gerando ho comunica a Billig, subprefecte de Solsona, que supleix al baró de Roujoux, i Billig el 9 d'octubre demana un informe detallat al batlle sobre la naturalesa d'aqueixes rendes, així com la seva opinió, per a poder proposar el que convingui a la Intendència. Segons apareix d'un decret del mateix prefecte accidental, del 30 de novembre, aprovat pel baró de Gerando el dia 7 de desembre, Girona deu als seus hospicis diverses rendes per un producte anyal de 1153 lliures, 15 sous, 8 diners i 4 quints, no havent pagat els

2008 Ministerio de Cultura

exercicis de 1810, 1811 i 1812 i deguent pel mateix concepte 146 lliures i 11 sous corresponents a l'any 1809. El prefecte, tenint en compte que les necessitats d'aquells asils reclamen el prompte pagament d'una part del deute, autoritza a Girona per a pagar-los aquelles quantitats, que sumen 1300 lliures, 6 sous, 8 diners i 4 quints, o sigui 3696'42 francs, dels 6,000 francs d'imprevistos reservats al prefecte en el pressupost municipal del mateix any, devent aplicar-se les quantitats exclusivament a les despeses de reparació autoritzades pel prefecte en els Hospicis.

2008 Ministerio de Cultura

L'organització de la Benificència pública

Sobre la Beneficència pública hem trobat a l'Arxiu municipal una notable lletra inèdita del prefecte M. de Roujoux, adreçada al batlle de Girona el dia 1.er d'abril de 1812. Aquesta lletra, on batega un esperit fondament cristià i renovador, és tot un programa per a l'organització de tan important servei.

Després de posar de relleu la sol·licitud amb què l'intendent M. de Gerando s'ocupa «de tot ço que interesa el bé públic i la humanitat», remarcant que d'aquesta sol·licitud la ciutat en recollirà bentost els més dolços fruits, i d'al·ludir a una altra lletra en què es disposava que s'obrissin registres a les secretaries de l'Alcaldia i de la Prefectura per a rebre els donatius de tota mena que volguessin fer als pobres les persones caritatives, observa el baró de Roujoux que no n'hi ha pas prou de rebre les almoines, sinó que ademés cal vetllar per a la més assenyada i útil distribució de les mateixes, i a aquest efecte dóna les instruccions necessàries.

Disposa el prefecte que es constitueixin amb urgència quatre Juntes de Caritat, una per cada parròquia, presidides pels respectius rectors i compostes de cinc persones

2008 Ministerio de Cultura

«escollides entre els ciutadans notables i zelosos» i amb més esperit caritatiu. Cada junta obrirà un registre dels pobres existents en el respectiu barri, on constaran, en fulles impreses enviades pel prefecte, els noms, domicili, naturalesa, edat i sexe, professió antiga i actual del pobre; des de quan viu en el país; preu del lloguer de l'habitació; causes de la seva indigència; vida i costums; recursos que li resten pel treball i socorsos que reb; constitució física i malalties que pugui tenir, distingint les incurables i les momentànies; si té parents que puguin mantenir-lo o no; si és solter, vidu o casat, i en aquests dos darrers casos si té fills, llur nombre, sexe, edat; malalties i aptitud que tingui per a treballar, i si la muller està embaraçada, és partera o cria. A cada petició de socorsos, els membres de la junta o els visitadors dels pobres recolliran les informacions necessàries per a omplir dites fulles i en trameteran un doble certificat a la Junta, fent la transcripció uniforme en un registre.

Els socorsos se classificaran en permanents i temporals: els primers seran concedits en cas d'una indigència irremeiable; la duració dels segons serà regulada per la de les malalties i per la possibilitat de trobar treball per al cap de família o els components d'aquesta. Consistiran els socorsos: en subsistències: pa i sopa per tots, carn i llegums en certs casos i medicaments i vi per als malalts; en mobiliari: roba i vestits, llits i matelaços; preu de lloguer i distribució de carbó i llenya, segons els casos, i en treball.

Pel que es referix a aquest darrer socors, remarca el prefecte, els visitadors hauran de posar-hi tota la llur atenció, «car hi ha molts pocs pobres, àdhuc invàlids, que no puguin ésser empleats en algun treball». Caldrà, doncs, informar-se sobre els mestres obrers que podrien donar feina a gent vàlida i sobre tot a nois, i així potser serà possible d'ocupar-se de la creació de tallers per als infants d'ambdós sexes.

2008 Ministerio de Cultura

Podran graduar-se els socorsos segons l'edat i les malalties, o el nombre de membres de la família, concedint-se el màximum als pares sexagenaris o malalts, encarregats d'una dona i de nens petits, i essent el mínimum per un sol infant.

El prefecte esperava que els carnicers i els flequers de la ciutat s'acontentarien del més lleuger benefici possible sobre la carn i el pa per als pobres, essent reemborçats al final de cada mes, mitjançant el lliurament de bons, després de la comprovació deguda, i confiava que podria adoptar-se l'ús de les sopes econòmiques a cada parròquia i que la farmàcia de l'Hospital podria subministrar medicines a baix preu, segons contracte, a les Juntes de Caritat.

No dubtava el baró de Roujoux que es trobarien a Girona dos metges i dos cirurgians que no es negarien a contribuir a aquesta bona obra, visitant gratuitament els pobres i tenint consultes dues o tres vegades cada setmana.

El producte del treball que es pogués proporcionar als pobres seria registrat a compte dels socorsos, i tots els que es neguessin a treballar serien esborrats de la llista, com també ho serien els que tinguessin males costums o es fessin culpables d'algun delicte.

Els socorsos en diners serien reservats per als pobres vergonyants, «és a dir, els que no agosen demanar caritat perquè s'han trobat en millor situació».

Acabava el baró de Roujoux la seva lletra dient que, si bé al començament hi hauria pocs recursos, creia que aquests anirien augmentant, i expressava la seva confiança que aquestes iniciatives se desenrotllarien i fructificarien per la cura que hi posarien el seny de l'alcalde i dels membres de les Juntes caritatives.

L'Ajuntament va deliberar sobre aquesta importantíssima lletra el mateix dia 13 d'abril, acordant traduir-la al castellà, transmetre-la als rectors de les respectives

2008 Ministerio de Cultura

parròquies i cridar-los per a tractar de l'assumpte i procedir al nomenament de les Juntes.

El baró de Gerando, que fou indubtablement l'inspirador de la lletra del prefecte M. de Roujoux, es veu que tenia molta pressa—i això certament l'honora—per què s'organitzés el servei, car el dia 24 del mateix mes d'abril adreçava al batlle gironí una lletra, escrita en un castellà força correcte, dient-li: *Desearía saber si ha puesto V. S. en actividad las Oficinas de Caridad de las Parroquias de esta Ciudad, si se han empezado a formar las listas de los Pobres, en qué dia se hallarán en estado de empezar sus distribuciones, quando se pondrán los fondos en sus manos. Desearía igualmente tener una copia de las instrucciones que V. S. ha dado á los curas sobre la formación de las oficinas de Caridad y una copia de las subscripciones que hasta el presente se han hecho en esa secretaría de la Municipalidad.*

No hem pas trobat la contestació de l'alcalde de Girona a M. de Gerando, però els treballs d'organització dels serveis benèfics no anirien pas endavant, per quant M. de Roujoux, el 13 de maig següent, escrivia una altra lletra al batlle dient-li que, ultra la subscripció mensual a què ell (el prefecte) s'havia obligat envers les oficines de Caritat, havia de fer a mans del tresorer doscents francs que provenien d'un acte ilícit i estaven destinats als pobres, i que aprofitava aquesta avinentesa per a reiterar-li que veia amb pena el poc zel que hi havia per a socórrer als pobres. *Je vous prie*, afegia el prefecte, *très instamment de faire tout ce qui sera en votre pouvoir pour ne pas rendre inutile une bonne œuvre et de m'en rendre compte sans délai.*

Per fi el 18 del mateix mes es varen reunir a la Prefectura, sota la presidència del senyor batlle, els administradors dels Hospitals de Girona i les Juntes de Caritat, convocats per a donar compte dels treballs realitzats.

2008 Ministerio de Cultura

L'acte va començar amb unes paraules de M. de Roujoux, qui abans que tot es va lamentar perquè la causa dels pobres havia sigut poc afavorida, havent mort molts expòsits per mancar-los la deguda assistència. Després d'aquest preàmbul. cortès i enèrgic, aquella autoritat va demanar compte de l'administració dels Hospitals i de la distribució de les quantitats destinades al pagament dels salaris endarrerits de les dides dels expòsits i dels socorsos procedents de les subscripcions voluntàries.

De les referències que d'aquesta reunió va donar la *Gazette de Gironne*, es desprèn que eren molts els que desobeïen obertament les disposicions de les autoritats, resistint-se a l'organització de la caritat pública i distribuint lliurement les almoines; i per això el prefecte recomanava als reunits que els socorsos fossin dipositats en mans dels rectors, tal com s'havia ordenat.

No sabem pas el resultat d'aquestes exhortacions, però és de suposar que, tractant-se d'un fi tan humanitari, àdhuc els més exaltats per llur patriotisme es convencerien que aquest sentiment no s'oposava a col·laborar amb les autoritats franceses en una iniciativa que havía de contribuir a millorar l'aflictiva situació de molts desgraciats i a normalitzar la vida de la ciutat, on encara es veien per tot arreu els vestigis de misèria, de mort i destrucció de la gran lluita.

Aquestes disposicions, considerades amb un criteri serè, sense apassionaments, no es pot negar que enalteixen a l'administració civil napoleònica, al davant de la qual hi havia, com hem pogut veure, homes aptes i ben orientats.

A les darreries del 1812, davant els rigors de l'hivern, les autoritats franceses donen noves proves de vetllar per endolcir la situació dels miseriosos. El 3 de desembre, el prefecte accidental Billig diu al batlle que és especialment necessària la distribució de socorsos als pobres»

2008 Ministerio de Cultura

i li prega que faci recomençar les captes sospeses i que no negligeixi res per a excitar la beneficència pública. Amb la mateixa data, aquella autoritat publica un avís (1) recordant a les persones que han fet subscripcions a favor dels pobres «que ens trobem en l'estació en què les necessitats de la classe indigent reclamen imperiosament socorsos» i que els que es vulguin subscriure trobaran registres oberts a la Prefectura i a l'Alcaldia. Es de creure que aquests recordatoris farien efecte i que totes les autoritats, amb l'ajut dels rics, contribuiren a alleujar la trista situació dels indigents.

Pel juliol del 1813, quan l'il·lustre Gerando, que amb tant de fervor curava d'aquests afers, ja no és intendent, un altre funcionari esclarit, M. de Chauvelin, intendent deldepartament de l'Ebre, que el supleix, comu ica al batlle senyor baró de Foixà el nomenament de la Comissió dels Hospicis, de la qual ell, l'alcalde, és president nat, nomenament que ha recaigut en les persones més prestigioses de la ciutat, i entre altres coses, li diu aquestes significatives paraules: *Je désire, Monsieur, que ce choix de personnes des plus recommandables de votre ville, y soit vu avec satisfaction, réunisse la confiance des habitants et attire sur les malheureux confiés aux soins des hospices les ressources inépuisables de la commisération et de la charité publique.*

Ça i lla trobem altres detalls d'aquest zel de l'administració francesa envers els necessitats. A Figueres, el 20 de maig de 1812, festa de Sant Baldiri, els veïns del carrer de Girona varen demanar permís per a ballar, seguint una antiga consuetut, al subprefecte M. de Las Cases. Aquest permís va ésser concedit, però de faisó que els pobres poguessin participar de la festa, Els balladors, seguint el consell de dit funcionari, varen fer una capta, i a migdia les dames de la vila distribuïen

(1) *Gazette de Gironne*, núm. 98 (6 desembre 1812).

2008 Ministerio de Cultura

pa, carn i sopa en quantitat suficient a 150 indigents, amb assistència de l'alcalde, el rector de la parròquia i tots els magistrats. Els francesos, en donar-ne compte, consignaven amb satisfacció la joia d'aquell dia. *Plus de cinq cent personnes dansèrent jusqu'au soir et le bonheur que procurent les bonnes actions, anima la joie publique. Tous les balcons, toutes les fenêtres étaient garnies des premières personnes de la société. La gaité brillait sur tous les visages, et le plaisir de cette journée ne fut troublé par aucun accident* (1). Com de costum, el cronista aprofitava aquest fet per a posar a continuació de la ressenya unes reflexions sobre els aventatges de l'imperi de Napoleó, mirant d'atraure adeptes als francesos. I veusaquí com es treia partit de la propaganda periodística per a una política determinada, afirmant així l'eficàcia de la ploma, quan en molts indrets de la nostra pàtria el fusell i el trabuc tenien encara la paraula (2).

---

(1) *Gazette de Gironne*, núm. 42 (24 maig 1812).

(2) A La Bisbal, l'any 1814, el comandant militar de la plaça va disposar que el producte del *contrapàs* dels balls de Carnaval es fes a mans del capellà director de l'Hospital per a què el distribuís per meitat entre els malalts i els pobres vergonyants. De Ferrer i de Lloret, *La Bisbal en la invasión francesa de* 1808. *Certamen Literari, La Bisbal*, 1885. (Barcelona, 1886.)

2008 Ministerio de Cultura

Els abusos dels metges i els farmacèutics
La vacunació obligatòria

El Consell de Sanitat creat per les autoritats franceses a Girona va intervenir activament en els afers que li eren propis, curant sobre tot de dictar les mides convenients per a higienitzar i sanejar la ciutat, on, a conseqüència dels setges i de les grans privacions sofertes, abondaven, com hem dit abans, les malalties contagioses i era verament esglaiadora la mortalitat.

Un dels decrets més interessants del Consell de Sanitat fa referència als abusos que es cometien en l'exercici de la medicina, la cirurgia i la farmàcia.

Hi ha individus, deia el preàmbul de la disposició al·ludida, que, oblidant el respecte justament conquistat en llurs honorables professions, es destrocen mútuament, alguns per esperit partidista. Altres emprenen la curació de certs mals, fòra de llur competència. N'hi ha que fan les receptes sense signar-les. Els apotecaris, per altra banda, donen remeis sense exigir que siguin regularment ordenats. «Així tots manquen a la bona armonia que ha de regnar dins l'ordre.»

Per a posar remei a aquest estat de coses, el Consell acabava disposant: que totes les persones que es dedi-

2008 Ministerio de Cultura

caven a l'art de curar, actuess n dins els límits de llurs facultats i de llurs graus; que cap metge ni cirurgià expedís receptes sense signar-les; que cap farmacèutic dongués remeis sense ésser prescrits pels metges o els cirurgians, els quals devien signar les receptes; que cadascú, en fi, dins sa professió, complís els seus deures i s'abstingués de tot esperit de partit, sota les penes que poguessin ésser exigides pel Consell (1).

No cal pas posar de relleu la importància excepcional que en aquelles circumstàncies tenia aquest decret, inspirat per un esperit civil d'ordre, amb la finalitat de corretgir abusos que podien tenir funestes conseqüències i que, pel que es veu, eren molt extesos.

Però la tasca sanitària de les autoritats gironines sota la dominació napoleònica va ésser singularment remarcable pel que es refereix a la vacunació, aleshores incipient, de la verola.

La *Gazette* del 11 de juny de 1812 donava compte de les observacions fetes pel doctor Josep Antoni Viader, director de l'Hospital civil de Girona, al prefecte del departament del Ter, cavaller de Roujoux, sobre la vacunació dels infants. D'una recensió feta per dit periòdic oficial es dedueix que en aquella època, malgrat els treballs del doctor Piguillem, introductor i apòstol de la vacuna a Espanya (2), la verola feia moltes víctimes entre els infants, «molts dels quals sols escapaven a la mort per a llanguir malaltiços»; que alguns metges i cirurgians de Catalunya, «vencent els obstacles que la ignorància oposava a la introducció dels nous mètodes curatius», havien propagat la vacuna, fent-ne sentir tota la utilitat; que els «homes instruïts» havien de

---

(1) *Gazette de Gironne*, núm 55, (9 juliol 1812).

(2) El doctor Piguillem, nat a Puigcerdà (1771-1826), va començar a aplicar la vacuna a Espanya a les darreries del 1800 amb immillorables resultats. V. Miró i Borràs, *Biografia del doctor don Francisco Piguillem y Verdacer* (Girona, 1917).

2008 Ministerio de Cultura

BIBLIOTECA PÚBLICA
GIRONA

dedicar-se a véncer la repugnància que encara poguessin sentir certs pares de família «als quals tota mena d'innovació sembla sospitosa», preservant aquelles criatures d'una mort que tenia per causa la incultura, o almenys dels rastres esgarrifosos que la verola sol deixar...

Com a resultat de les observacions del doctor Viader, la *Gazette* anunciava la immediata creació d'un Comitè encarregat «de redactar les instruccions necessàries per a fer conèixer els avantatges d'aquest nou descobriment, de recollir i distribuir la vacuna i d'inocular-la gratuitament...»

Aquests lloables propòsits no varen pas tardar a realitzar-se, car, amb data del 28 de juliol següent, el prefecte publicava un decret on, atès el convenient que era als interessos de la humanitat de difondre la vacuna a Catalunya i prevenir els efectes de la verola, disposava que es constituís a Girona un Comitè de vacunació compost pel batlle senyor baró de Foixà, els doctors en medicina senyors Viader i Pujades, els cirurgians senyors Duplan i Vinyas, l'apotecari senyor Rosés, el propietari senyor Valencia i els rectors de les quatre parròquies de la ciutat, amb corresponsals a Fornell i Cassà de la Selva, Sant Feliu de Guíxols, Palamóss La Bisbal, Roses, Santa Coloma de Farnés i Calella, podent associar-se de totes les altres persones que creiés, oportú.

El Comitè i els seus corresponsals tenien l'obligació de redactar una memòria sobre els sortosos resultats de la vacuna, donar els consells necessaris a les persones que l'adoptessin, instruir al poble sobre els beneficis i facilitat de l'operació, desfer tots els dubtes, recollir tots els fets relatius a les circumstàncies que poguessin presentar-se en la malaltia i estendre, en fi, per tots els mitjans, els beneficis d'aquell gran descobriment.

Pel mateix decret es prescrivia que els infants de l'Hospici de Girona que no haguessin tingut la verola havien

2008 Ministerio de Cultura

d'ésser vacunats immediatament, devent esser-ho també els que ingressessin en aquell asil, dins els quinze dies d'entrada, i que sols fossin admesos en les escoles públiques els nens en els quals concorreguessin aquelles circumstàncies, que havien de justificar els pares presentant als respectius batlles un certificat facultatiu.

Per tal de poder donar compliment a aquest decret es disposava que a Girona, a Figueres i a les altres poblacions principals que el Comitè designés, s'hi establissin dipòsits de vacuna.

El prefecte M. de Roujoux acabava recomanant l'execució de les disposicions esmentades «a tots els funcionaris públics, a tots els homes que anima el desig d'ésser útils a la humanitat, a tots els pares, a tots els batlles...»

Veusaquí una altra prova palesa de què l'administració civil francesa tenia propòsits «renovadors» i es disposava a complir-los, associant-se prudentment el concurs de les persones de més relleu i més competència del país sotmès. Sota altres aspectes son mereixedors de fortes censures els francesos que, en nom de Napoleó el Gran, varen dominar a Catalunya des del 1809 al 1814; però el patriotisme més pur no ha d'impedir al que desinteressadament recerca la veritat de reconèixer noblement allò en què procediren com a bons administradors, com a homes de govern assenyats...

2008 Ministerio de Cultura

Correus i carreteres

Com diu un escriptor gens sospitós de napoleonisme, «les autoritats franceses que a Girona varen encarregar-se de l'administració pública havem de confessar que s'esmeraren molt i molt en complir llur deure, organitzant bona policia, fent vàries obres públiques, fomentant en quant els fou possible l'agricultura, indústria i comerç i els establiments de beneficència» (1).

Ultra aquests serveis. hem d'esmentar els de correus i carreteres, els quals foren atesos per l'administració francesa, fins allà on ho permeteren les anormals circumstàncies d'aquella època, segons palesen els documents que hem pogut consultar a l'Arxiu municipal de Girona.

Pel que esguarda el servei postal, l'intendent baró de Gerando, per tal de donar al sistema administratiu un mitjà de comunicació entre les autoritats superiors i els pobles, va autoritzar, pel maig del 1812, la creació d'una oficina de correspondència a la Prefectura del Ter. Els ambulants sortien de Girona el dijous i el diu-

---

(1) Grahit, article citat.

2008 Ministerio de Cultura

menge de cada setmana, a les vuit del matí, portant paquets i lletres destinats a La Bisbal, Torroella de Montgrí, Palamós i altres poblacions importants. A l'Alcaldia de Palamós va establir-s'hi una altra oficina, d'on sortien els ambulants cap a Girona els dimecres i els dissabtes, a la mateixa hora susdita. Per les lletres de comerç havia de pagar-se una petita taxa, el producte de la qual es destinava a subvenir a les despeses del servei. La correspondència era dipositada en les oficines a la vetlla de la sortida.

Les autoritats franceses posaven de manifest al públic la importància i els aventatges d'aquest servei, el qual, malgrat les precaücions preses, no es realitzava pas sense perills, car el país no estava pas pacificat i ací i allà romanien encara homes armats, braus guerrillers coneixedors de tots els amagatalls, que no havien acceptat el nou estat de coses i hostilitzaven constantment als invasors. Sia com sia, l'intendent es proposava de fer extensiu a altres contrades, com Sant Feliu de Guíxols, Banyoles, Hostalrich, etc., els beneficis de la correspondència (1).

També varen organitzar els francesos el servei de valors declarats (*lettres et paquets chargés*), segons apareix d'un imprès del director del *Bureau des Postes aux Lettres* de Girona, que hem trobat en un paquet de correspondència francesa de l'any 1813. En aquest imprès, datat el 20 de maig del mateix any, es consigna que els valors declarats només poden ésser fets a mans del destinatari o del que el representi mitjançant poders notarials, i que els que no sàpiguen signar han de presentar una certificació de l'alcalde o del seu adjunt, amb el segell de l'Alcaldia, justificant aquest extrem i ésser persones conegudes. Que això significava un gran avenç ho demostra el que fins al 6 d'octubre de 1883 no va ésser

(1) *Gazette de Gironne*, núms. 43 i 45 (28 maig i 4 juny de 1812).

2008 Ministerio de Cultura

degudament organitzat a Espanya aquest servei (1).

Si del servei de correus passem al de carreteres i camins, veurem que per la primavera de l'any 1812 els francesos varen obrir un nou camí de Figueres a Olot, una carretera de Girona a La Bisbal (que és la «carretera vella»), «molt bona», segons mossen Perich, i per a construir la qual es tingueren d'atravessar molts camps de blat de La Bisbal, i altra prop dels estanys de Pals per a anar de Palafrugell a Torroella de Montgrí i Figueres.

Referint-se a aquestes carreteres, la *Gazette de Gironne* (núm. 52) deia: «Palamós, que sembla ésser el port natural de la capital del departament, no tenia comunicació amb Girona. Dintre poc temps podrà transitar-se per dos camins: l'un anirà pel coll de Calonge i l'altre per Palafrugell, i un tercer camí, passant per Pals, anirà a Torroella de Montgrí i des d'allí a Figueres, atravessant la plana moltes vegades submergida que es troba en el gran canal i el Ter.»

El 20 d'octubre del mateix any el prefecte accidental Billig adreçava una circular als alcaldes del departament del Ter, dictant vàries disposicions per a l'execució d'un decret del baró de Gerando relatiu a la reparació de la carretera de Barcelona a França. Després de remarcar que aquests treballs no produirien més que un efecte incomplet i momentani si no s'obrien cunetes, «la manca de les quals manté la humitat i treu la grava», el prefecte disposava que als dos costats de la carretera s'obrissin cunetes i es netegessin les que ja existissin, a càrrec dels propietaris colindants o de les comunes quan la carretera llindés amb terres del govern o comunals no allogades, i que la neteja de les cunetes es fes dues vegades a l'any: per l'abril i per l'octubre, essent els batlles personalment responsables de l'execució d'aquestes mides (2).

---

(1) Diez Frías i Julià Moro, *Historia del Correo* (Madrid, 1919).
(2) *Gazette de Gironne*, núm. 90 (8 novembre 1812).

2008 Ministerio de Cultura

L'arr njament de tan important carretera va començar aquella mateixa tardor, treballant-s'hi prop de mig any a costes dels pobles interessats i sota la direcció dels tècnics francesos.

Per a posar de relleu la utilitat d'aquestes reformes s'ha de tenir en compte que en aquella època, fòra de la carretera internacional de Madrid a França per La Junquera, que tret d'algunes variants era la mateixa d'avui, i de la bifurcació d'aquesta, que des de les immediacions de l'Empalme anava, com ara, per Hostalrich i Trentapassos, a Llinàs, Montcada i Barcelona—essent aquest camí el preferit per les tropes napoleòniques, per oferir la carretera en el trajecte del litoral el perill de l'artilleria naval anglesa,—no hi havia més que passos que l'enginy i les necessitats dels habitants havien improvitzat i «pels quals circulava el traficant i arribava el propi amb el correu i els encàrrecs de les famílies riques» (1).

(1) Frederic Camp, *El Itinerario de la Guerra de la Independencia* (*Diario de Gerona*, gener-febrer, 1921).

2008 Ministerio de Cultura

Una pastoral napoleònica

El bisbe de Girona, l'il·lustríssim senyor don Joan Agapit Ramírez de Arellano, que havia excel·lit per la seva ardent caritat durant els setges, essent considerat com un àngel de pau en les discòrdies (1), no veia pas amb mals ulls els procediments de govern de les autoritats franceses: així ho demostra almenys una pastoral adreçada als seus diocesans el dia 25 de juny de 1810 (2).

Comença tan interessant document per reconèixer que tots els afanys del mariscal Macdonald no han tingut altre objecte que assegurar la pau, tranquil·litat i felicitat dels habitants de la «província» i conservar en ella la puresa de la religió catòlica. En prova d'això, al·ludeix a les ordres donades pel mariscal a fi d'evitar als gironins l'horrible visió de la forca alçada en la plaça pública,

---

(1) *Nieto Samaniego, Memorial histórico de los sucesos más notables de armas y estado de la salud durante el último sitio de... Gerona* (1819). —La Junta Suprema del Regne havia donat una prova del seu apreci al bisbe Arellano, pel seu zel, patriotisme i acendrada llealtat en aquells grans dies de prova, concedint-li, per decret del 12 de novembre de 1809, en nom del rei Ferran VII, la gran creu de Carles III.

(2) *Gaseta del Corregiment de Gerona*, núm. 5 (8 juliol 1810).

2008 Ministerio de Cultura

així com a la seva generositat llibertant i socorreguent «a uns homes que per llurs delictes s'havien fet mereixedors d'una mort afrentosa».

Pel que segueix de la pastoral es veu que el duc de Tarento i el bisbe Arellano estaven en molt bones relacions i anaven perfectament d'acord per a la solució d'importants problemes que interessaven a la diòcesi gironina, car el dia 4 del susdit mes de juny, el mariscal havia demanat al prelat una llista dels rectors que més havien sofert amb la guerra i de les esglésies que pel mateix motiu estaven destruïdes i despullades d'ornaments i vasos sagrats, per tal de socórrer els primers i de reparar i proveir del necessari les segones.

Veient el bisbe les bones disposicions de Macdonald, li va proposar que es concedís la pensió anyal de 600 francs a 21 rectors de la diòcesi, i que s'autoritzés a altres sis per a continuar gaudint de ço que tenien assenyalat sobre les rendes dels respectius monestirs.

La resposta de Macdonald va ésser del tot favorable als desitjos del prelat (1). La pensió als 21 rectors seria distribuïda per trimestres anticipats; a aquest efecte el mariscal adjuntava la quantitat necessària per a què el bisbe la repartís cada mes com creiés més just i convenient. Pel que esguarda els altres sis rectors, el duc de Tarento va encarregar a l'intendent de Rendes del Govern francès que no els faltés la pensió que tenien assignada.

Sobre les esglésies destruïdes, el mariscal anunciava que es nomenaria una comissió d'enginyers o arquitectes per a calcular les reparacions que s'hi haguessin de fer, a la qual s'hi afegiria un o més eclesiàstics nomenats pel bisbe. Els cabals per a dur a cap les obres els facilitarien

---

(1) «Dit senyor Mariscal quant sabé que molts Pàrrocos no tenien per viure per causa de la guerra, los ha senyalat 600 francs que valen 200 lliures Barceloneses anualment.» (Perich, o. c.)

2008 Ministerio de Cultura

la Intendència, les fàbriques de les esglésies i els fidels que volguessin contribuir-hi amb donacions i ofrenes voluntàries.

El bisbe Arellano, en donar a conèixer aquestes disposicions als seus diocesans, exhortava als clergues per a què, com a ministres del Déu de la Pau, la inspiressin a tots els fidels, aprofitant totes les avinenteses que els oferia llur ministeri, i els ordenava que condemnessin especialment amb tota energia «la detestable conducta d'aqueixos infeliços que, preocupats amb l'error, o mal aconsellats, no volen deixar un sistema de vida més propi de feres que de racionals; per tal que, reflexionant el perill en què es troben, i els molts que els poden sobrevenir, i reconeguent llurs vertaders interessos, tornin de llur error, i es retirin a llurs cases i propietats, i es dediquin amb la seguretat que els promet el Govern, a llurs acostumats treballs...»

El tacte polític demostrat aleshores pel mariscal Macdonald, inspirat, certament, en aquest cas, com remarca En Pella i Forgas, en el propòsit «d'atraure's certs estaments que més s'havien significat contra França i la Revolució», (1) començava a donar els seus fruits. L'adhesió del bisbe Arellano al govern napoleònic no podia ésser més franca i explícita.

La pastoral de què parlem porta una nota del mateix prelat contra alguns eclesiàstics que «havien abusat i abusaven del seu nom per a exigir contribucions a la clerecia de la diòcesi i als altres fidels». Desaprovava el bisbe amb tota energia aquesta conducta «com a oposada a totes les lleis i com a impròpia i indigna del caràcter d'aquells» i els manava que immediatament es restituissin a llurs càrrecs i al compliment de llur ministeri, prometent-los que, confiant en la bondat i clemència de Macdonald, s'oblidaria tot el passat i serien reinte-

---

(1) Introducció a les *Memòries* de mossèn Perich.

2008 Ministerio de Cultura

grats en tots els llurs drets i prerrogatives. En cas contrari, els amenaçava amb la severitat que es veuria en la dura i sensible necessitat de desplegar el mariscal.

No sabem pas el resultat que va donar aquesta enèrgica nota del bisbe de Girona; però és lògic suposar que, si no tots, alguns dels eclesiàstics al·ludits, no s'atrevirien pas a desobeir-lo obertament. Sia com sia, les autoritats franceses varen perseverar en aquesta actitud pacificadora, prenent altres disposicions consemblants a les esmentades, referint-se a les quals la *Gazette de Gironne* (núm. 29, 9 abril 1812), amb el seu acostumat afany de prosselitisme, deia: *Les habitants paisibles de la Catalogne y trouveront une nouvelle preuve de l'intérêt que prend à leur prospérité le Grand Empereur Napoléon.*

2008 Ministerio de Cultura

Les relacions amb l'Església

Una de les primeres providències de Macdonald va ésser la de fer tornar les relíquies de Sant Dalmau i les joies i objectes que pertanyien als religiosos expatriats. Els gironins, diu el pare Cúndaro en l'obra citada, varen acollir-se al consol de la religió «que el Govern francès va concedir llargament i amb la seva ref nada política, havent observat la religiosa propensió d'aquells habitants». El mateix historiador remarca que aquests procediments varen estranyar als gironins—prova que ells només veien en els francesos als representants de la irreligiositat i l'ateïsme,—i afegeix: «Però no s'ha d'estranyar això del caràcter solapat d'un «jefe» que posseïa l'art industriós de cobrir-se i d ssimular-se amb la pell de l'ovella per a enganyar als incautes, i la maliciosa sagacitat de l'escorçó, que pica dolçament per a introduir amb més facilitat el verí».

El mariscal Macdonald i l'intendent baró de Gerando varen posar-se d'acord per a assegurar als sacerdots una «existència honorable» (1), assignant al rector de la

---

(1) *Gazette de Gironne*, n.º 29 (9 abril 1812).

2008 Ministerio de Cultura

parròquia de Sant Feliu 1500 francs anyals, ultra les despeses del culte, i al del Mercadal mil francs anyals. Aquests darrers, segons decret dictat pel Governador general el 19 de maig de 1812, s'havien de pagar per dotzaves parts, meitat per la Intendència i meitat per la ciutat. Per cert que, havent-se queixat el rector del Mercadal perquè s'havia sospès el pagament de la part del sou que era a càrrec de la ciutat, el baró de Gerando, amb data del 27 de febrer de 1813, va escriure una lletra al batlle senyor baró de Foixà recomanant-li que es continués pagant dita pensió.

Tocant a la reparació de les esglésies, el prefecte Roujoux, el 13 de maig del mateix any, escrivia una lletra al batlle gironí demanant-li que en el terme de vuit dies li trametés un estat de les esglésies dels pobles del cantó, indicant les que podien ésser reparades i les que no, i les que tenien rector, car a les que no en tinguessin volia proveir-les, i a l'ensems li demanava dades sobre les necessitats d'aquests eclesiàstics. L'Ajuntament va traslladar-ho al governador del bisbat. Amb la mateixa data, el prefecte escrivia al susdit batlle pregant-li que fes reconèixer per un tècnic, i sense dilació, quines eren les reparacions més urgents que s'haguessin de fer a les esglésies de Girona més perjudicades, com ho eren les de Sant Feliu, Sant Pere de Galligans i Santa Llúcia. El secretari del bisbat, don Josep Pérez de Tobías, va contestar el dia 16 al baró de Foixà, dient-li que no podia donar raó de les esglésies deteriorades perquè no sabia (?) quins eren els pobles compresos en el cantó, i que, en quant a les de la ciutat, havia informat al senyor intendent que eren les de Sant Feliu, Sant Pere de Galligans, Santa Llúcia i Sant Daniel, i que dit funcionari havia contestat haver dictat les degudes providències per a restaurar-les.

Conegut és, d'altra banda, el decret que el Governador general Decaen va dictar a Girona el dia 16 d'abril del

2008 Ministerio de Cultura

mateix any 1812, castigant amb una multa de 16 a 200 francs i amb sis a vuit mesos de presó al que, per vies de fet o amenaça, hagués impedit l'exercici de la religió catòlica, l'assistència a aquest culte, celebrar les festes i observar els dies de descans; amb una multa de 16 a 300 francs i amb un arrest de sis dies a tres mesos als que haguessin impedit, retardat o interromput l'exercici del culte amb esvalots o desordres; amb una multa de 16 a 500 francs i amb 15 dies a sis mesos de presó als que amb gestos o amb paraules haguessin ultratjat els objectes del culte o als sacerdots en funcions; per fi, amb ésser exposats a la vergonya pública els que haguessin pegat als ministres del culte en funcions.

Aquesta política ampliament tolerant i protectora envers la religió catòlica i els seus ministres, no hi ha dubte que era inspirada directament per Napoleó I, que en tan delicat afer havia formulat i practicava aquest principi oportunista: *Les conquérants doivent connaître le mécanisme de toutes les religions et les parler toutes. Ils doivent savoir être musulmans en Egypte, catholiques en France. J'entends par là: protecteurs.*

2008 Ministerio de Cultura

L'enterrament del bisbe Ramírez de Arellano

Una altra prova de respecte a l'Església i als seus ministres varen donar les autoritats franceses amb motiu de la mort del bisbe Ramírez de Arellano, esdevinguda el 21 de desembre de 1810. «Al darli sepultura, diu mossèn Perich, se pasejà per la ciutat, i lo gobern Frances li feu tots los honors posibles, tant ab tropa formada, com ab música militar, en lo acompanyament de lo cadáver de dit Sr. Bisbe...; li feren los honors de Mariscal de Camp.» L'intendent va convidar els regidors a retre-li el darrer tribut, segons apareix d'aquesta lletra:

Gironne le 22 décembre 1810.

A Messieurs les Membres de la Municipalité à Gironne.

Messieurs:

J'ai l'honneur de vous prévenir que demain matin à neuf heures le corps de défunt Mr. l'Evèque de Gironne sera conduit processionnellement de l'église cathédrale au lieu de sa sépulture.

Je vos invite en conséquence à vous réunir en corps demain, huit heures et demi précises du matin, à l'hôtel de

2008 Ministerio de Cultura

l'Intendance, à l'effet de nous joindre au cortège funéraire et rendre les derniers devoirs à ce vertueux prélat.

J'ai l'honneur de vous saluer avec une parfaite considération.

L'Intendant de la haute Catalogne,

ROUYER DE LAMETZ

L'enterrament del «virtuós prelat» Ramírez de Arellano (1) va tenir lloc a l'endemà, amb tota solemnitat. El cadàver, exposat en «la antesala de la habitació de estiu»—així consta en el Llibre municipal d'acords d'aquell any,—per haver sigut destruït per les bombes del setge el gran saló del palau episcopal, va ésser portat processionalment pels principals carrers de la ciutat, assistint a la imponent cerimònia les autoritats civils, militars i eclesiàstiques, els membres de la Municipalitat, el general governador, les comunitats de la Santa Església Catedral i de la col·legiata de Sant Feliu, els gremis i gairebé tota la població. Precedien el seguici tropes franceses amb la música militar, que tocava una marxa fúnebre. Redoblaven els tambors en el silenci expectant. Cloïen la processó soldats de cavalleria i d'infanteria vestits de gala, entre els quals segurament n'hi hauria que havien pres part en les grans batalles napoleòniques, arreu d'Europa, i havien vibrat d'entusiasme davant la presència de l'Emperador...

***

Cúndaro conta en la seva obra que, vacant la Seu de Girona, el governador francès va sol·licitar del Capítol

---

(1) A la *Gazeta de Madrid* del 17 de desembre de 1809 hem trobat, en la llista dels cavallers de l'Ordre Reial d'Espanya nomenats per Josep Napoleó, un *Cayetano Ramírez de Arellano*, cap de batalló del regiment que portava el nom del rei intrús. Seria germà o parent del bisbe gironí? tindrien alguna relació com afrancesats?

2008 Ministerio de Cultura

que escrigués a Napoleó posant-se sota la seva protecció, i que el Capítol va sostenir les prerrogatives de l'Església, designant una comissió encarregada de contestar que, essent Girona una ciutat episcopal subalterna, havia d'obrar d'acord amb les altres Seus del principat, especialment amb la metropolitana, amb les que no podia comunicar-se per les circumstàncies de la guerra. Sembla que el governador, que ja havia tingut esment d'aquesta raonada i digna resposta, no va volguer donar entrada als comissionats.

2008 Ministerio de Cultura

La processó del Corpus

Les processons del Corpus a Girona, que és de creure que foren sospeses l'any 1809, amb motiu del setge, varen tornar a celebrar-se el 1810, sota la dominació napoleònica, segons pot veure's en el Manual d'acords d'aquest any.

Havent disposat les autoritats franceses que es celebrés la processó, l'Ajuntament, per acord del 28 de maig, va assabentar al corregidor don Tomàs Puig que els vestits dels gegants havien sigut fets malbé per les bombes del setge, i que per aquest motiu li pregava es servís ordenar al director dels Béns nacionals que, de les robes d'esglésies que tenia en son poder, facilités les necessàries «per los vestits que corresponen a tant grans personatges». El corregidor va accedir al primer extrem; però, en quant al segon, va contestar que no era possible complaure a la Municipalitat.

Malgrat això, amb gegants o sense, va tenir lloc la processó, després d'haver fet inspeccionar l'Ajuntament els carrers i places per on havia de passar aquella, per tal de veure si els empedrats i les teulades, on es veia el rastre destructor de la guerra, estaven en bon estat.

A l'any 1811 l'intendent M. Rouyer de Lametz, amb

2008 Ministerio de Cultura

data del 12 de juny, convidava als membres de la Municipalitat a la processó que havia de sortir de la Catedral l'endemà a dos quarts de sis de la tarda, havent de reunir-se les autoritats civils una hora abans al palau de la Intendència. L'Ajuntament va acordar el mateix dia «executar lo que prevé dir senyor intendent»; celebrant-se la processó, precedida altre cop pels aquells «grans personatges» que no havien sigut respectats per les bombes napoleòniques.

La processó del Corpus del 1812 va revestir cert esplendor. Els gegants anaven ja degudament abillats. També va tornar a sortir la tradicional àguila i un lleó que, segons don Julià de Chía (1), era el mateix que els veïns del barri de Sant Pere, seguint antiga costum, passejaven amb escombres enceses. La cobla de Celrà va tocar en la processó, important el seu compte 45 lliures; varen disparar-se coets i es va servir l'acostumat refresc, que aquell any va consistir en cent vasos d'orxata i de taronja.

A la processó del 1813 hi varen concórrer els soldats francesos i quinze tambors i dos pifres de la guarnició. Els membres del Consell municipal varen ésser obsequiats amb un refresc. Les despeses varen importar 1919 rals i 14 maravedisos, sense comptar la carn.

No consta pas que en cap dels susdits anys hagués tingut de lamentar-se cap desordre ni incident, com els ocorreguts en altres èpoques, de què parla En Chía en la seva documentada obra. Les autoritats de la terra, conscients de llurs deures en aquelles hores difícils, i les que representaven el govern de Napoleó, atentes a guanyar-se la voluntat dels habitants del país dominat per la força, anaven d'acord. La rancúnia de la lluita que havia coronat d'una glòria immortal a la ciutat heroica anava minvant...

---

(1) *La festividad del Corpus en Gerona* (Girona, 1895).

2008 Ministerio de Cultura

El petit lladre

Les autoritats civils franceses de l'Alta Catalunya, en atendre zelosament als més petit detalls de l'administració pública, varen interessar-se també per a millorar la condició dels presos, com ho proven alguns dels documents que hem consultat. El governador general de Catalunya, per decret de 21 de maig de 1812, havia disposat que el règim administratiu de les presons se regulés de conformitat a les lleis franceses, i el prefecte del Ter, cavaller de Roujoux, amb data del 3 de juny següent, dirigia una comunicació a l'alcalde de Girona per a què es dongués a cada pres una ració diaria de pa de 24 unces i una sopa de llegums. Aquest servei s'havia de fer per administració i les despeses de l'establiment havien de pagar-se dels cabals de la Intendència.

L'Ajuntament va tractar desseguida d'aquest assumpte, i el 15 del mateix mes comunicava al prefecte que ja s'havia ordenat que es dongués als presos aquella ració, pregant-li digués les obligacions que s'havien d'assenyalar al contractista dels queviures.

El mateix dia 3 de juny susdit, el prefecte havia adreçat un altre escrit a l'alcalde, fent-se ressó de les queixes produïdes contra el conserge de la presó i signi-

2008 Ministerio de Cultura

ficant que aquest havia d'ésser substituït per un home honrat i capaç de dur els llibres registres. Remarcava aquella autoritat que era necessari vigilar de prop dit establiment, on els escarcellers solien ésser massa exigents amb els presos, als quals se permetien imposar obligacions que no els competien. *Cet abus est grave*, deia el baró de Roujoux; *il faut le supprimer*. La Municipalitat, fent-se càrrec d'aquestes raons, va nomenar un conserge que reunia aquelles circumstàncies.

La presó de Girona era molt deficient: ni tan sols hi havia infermeries. El comissari general de policia, Fournier, en una lletra del 10 de ebrer de 1813, es queixava d'aquestes deficiències i pregava al prefecte que dongués les ordres convenients per a fer reparaciones en un local que havia trobat a l'Hospici civil, i que era a propòsit per a dues sales de detinguts d'ambdós sexes.

La insuficient alimentació dels presos és de creure que subsistiria, per quant hi ha una lletra de la mateixa data, signada pel comissari de policia Teule, preguntant al batlle senyor baró de Foixà si seria possible de permetre al conserge de la presó de fer tots els matins al mercat una capta de llegums per a augmentar la sopa als detinguts.

Un altre document molt interessant es relaciona amb aquest ordre de coses. Un nen d'uns onze anys, Josep Vilafranca, havia estat condemnat a dos anys de presó, com a lladre convicte, pel Tribunal de l'Alta Catalunya, el 26 d'agost de 1813. L'intendent general es va preocupar tot seguit de la sort d'aquest xicot, i creient que a la presó forçosament apendria males habituds, va decidir que fos portat a l'Hospici; així ho comunicava el prefecte a l'alcalde, el 8 de setembre, donant les instruccions degudes per a què es complís lo disposat per aquella autoritat superior. Però el petit delinqüent no havia pas d'ésser considerat a l'Hospici com els altres infants. «Hom li encarregarà, deia el cavaller de Roujoux, totes

2008 Ministerio de Cultura

aquelles feines que sigui capàs de fer: netejar les habitacions, escombrar, etc. No podrà participar de les diversions dels altres infants i serà considerat en tot com a llur domèstic; assistirà a les lliçons de Religió i Moral, de les quals se provarà d'inculcar-li els bons principis, i si després d'una llarga prova anuncia bons sentiments, podrà ésser tractat amb menys de severitat; però deurà ésser punit rigurosament sempre que s'aparti del seu deure.»

Les disposicions eren severes; el petit lladre havia d'ésser castigat; però es tendia ensems a moralitzar-lo amb bons exemples i es veia la possibilitat de la seva reforma. I això, si tenim en compte les circumstàncies d'aquella època i el concepte que encara es tenia del delinqüent, fos quina fos la seva edat i condicions, mal grat les humanitàries doctrines del marquès de Beccaria era certament un avenç.

Com que, contra les ordres del prefecte, aquell nen continuava a la presó, el comissari especial de policia De La Chastre, amb data del 23 del susdit mes de setembre, va interessar del batlle de la ciutat que el mateix dia fos tancat a l'Hospici el petit delinqüent, per tal de complir-hi els dos anys de reclusió. Quelcom anormal hauria esdevingut, car De La Chastre afegia: *J'ai de fortes raisons pour désirer que cet enfant quitte aujourd'hui la prison.*

I veusaquí com En Josep Vilafranca, aquell infant que, barrejat a la presó infecta amb els professionals del crim, hauria esdevingut segurament un criminal com ells, fou potser un ciutadà honrat, conegut a Girona i als encontorns com a l'home que de petit, en els dies de la dominació napoleònica, fou tancat a l'Hospici (1), com a lladre convicte, per les autoritats franceses.

---

(1) L'Hospici aleshores estava instal·lat en una casa comunal, situada prop de la Catedral, que deuria ésser l'antic edifici anomenat de la Pia Almoina, on per ordre del baró de Gerando es varen fer vàries reparacions l'any 1813.

2008 Ministerio de Cultura

El botxí en funcions

Als començaments de la dominació imperial sovintegen a Girona les execucions capitals, essent nombrosos els documents creuats entre les autoritats franceses i les locals que es refereixen a les sentències dictades pels tribunals militars i als mitjans de complir-les. La visió horrible de les forques, alçades a dins i a fòra de la ciutat, a la plaça pública i a l'encreuament dels camins solitaris, esdevé obsessionanta.

Totjust ha capitulat la ciutat heroica, el mariscal Augereau dicta un decret ordenant que tothom deixi les armes i anunciant que el que sigui trobat amb les armes a la mà, serà penjat. Aquest rigor no produeix pas tots els seus efectes en els exaltats que odien a mort als francesos i els hostilitzen en els revolts dels camins o a ple camp, bravament, menyspreant la vida. I el decret es compleix, com pot veure's en el Manual d'acords de l'Ajuntament de Girona de l'any 1810.

El primer document que havem vist sobre aquestes execucions és una comunicació del corregidor don Tomàs Puig, adreçada a l'Ajuntament amb data del 31 de desembre de 1809, assabentant-li que han sigut agafats

2008 Ministerio de Cultura

tres homes amb les armes a la mà, i que Augereau es proposa que siguin penjants en públic. Però no hi ha botxí, i cal que el mateix dia o l'endemà abans de les nou del matí se'n nomeni un. L'Ajuntament contesta que no sab ningú a la ciutat que vulgui fer de botxí; que no n'hi ha hagut des de la guerra anterior, en que l'exèrcit en va portar un; que tampoc hi ha forques, i que temps enrera uns soldats que havien d'ésser penjats, varen tenir d'ésser arcabussejats. La contestació és digna; el no haver-hi ningú que vulgui fer aquell execrable «ofici», honora certament a la ciutat immortal. Però aquests inconvenients degueren desaparèixer tot seguit, per quant el dia primer de gener de 1810 va haver-hi a Girona algunes execucions, entre elles la de mossèn Dòria, rector d'Arbúcies, *venerable anciano*, diu Cúndaro, que va ésser penjat a les forques de la plaça de les Cols. Aquests procediments brutals i impolítics, que no honoraven certament a Augereau i que sols podien fer més latent l'odi contra els francesos, varen ésser substituïts després per altres més suaus.

Pocs dies després, el 12 de gener, el corregidor es dirigeix a la Municipalitat per a què es torni a plantar la forca en dit lloc i s'enviï un capellà a la presó per tal de confessar al condemnat i acompanyar-lo al suplici. L'Ajuntament disposa que es compleixi l'ordenat. Però el cadafalc deu ésser deficient, per quant a l'endemà mateix el corregidor trasllada a la Municipalitat un ofici del capità relator Pelletier per a que es construeixi un altre cadafalc més senzill i més fàcil i es tregui el que s'ha construït. La Corporació encarrega al prohom dels fusters de la ciutat que es presenti al corregidor a fi d'alçar la forca amb més encert.

No passen pas gaires dies sense que es torni a parlar d'aquests afers macabres: el dia 21 de gener el corregidor escriu a l'Ajuntament que el capità Pelletier interessa s'alci un cadafalc a la plaça pública per a exposar un

2008 Ministerio de Cultura

condemnat a presiri. L'Ajuntament pren les disposicions necessàries, després d'haver observat que prop de les «Carniceries» ja hi ha un cadafalc amb argolla. Abans d'acabar-se el mes, el dia 27, són penjats quatre individus per ordre del general Verdier.

No comença pas sota millors auspicis el mes de febrer, car el dia primer l'Ajuntament, per ordre del corregidor Puig, acorda designar un estiracordetes, atès que el botxí no pot ell sol fer tot el treball que es necessita en les execucions, «sobre tot, no tenint salari».

Per disposició del mariscal Augereau, el dia 2 són tretes les forques de la plaça pública i col·locades a les altures de la Costa Roja, on a l'endemà han d'ésser executats cinc condemnats. Però el dia 5 el mariscal troba que aquest indret és massa lluny i que, per tant, cal arranjar les forques que hi ha sobre el lloc conegut per Bou d'Or, entre el Pont Major i Pedret, prop del paratge on hi hagué antigament el cementiri dels jueus. L'Ajuntament demana l'auxili de quatre o cinc gendarmes «per a evitar tota confusió en aquestes operacions».

Al botxí, que, com havem vist, no tenia salari, se li varen assignar vuit rals diaris i sis a l'ajudant; així es desprèn d'una altra comunicació del corregidor, del 21 de febrer, interessant de l'Ajuntament que els fossin pagats aquells salaris i que se'ls assenyalés un tant per cada execució, ademés del sou, que havia d'ésser pagat dels béns del reu, i en son defecte dels del seu poble o municipalitat.

Des d'aquesta darrera data no trobem pas gaires referències a execucions capitals. El rigor ja no és tan gran. El mariscal Macdonald, més humà que el duc de Castiglione, fa treure «de la pública expectació—aquestes son les paraules del bisbe Arellano als seus diocesans en la citada pastoral del 25 de juny—un objecte que amb la seva sola vista vos feia gemegar i tremolar en el silenci

2008 Ministerio de Cultura

del vostre cor». No obstant, el 12 de desembre del mateix any, un comandant francès, per ordre del mariscal, demana que s'habilitin les forques de Sarrià, per a fer justícia en dos bandolers, l'un de Sant Hilari Sacalm i l'altre de Santa Coloma de Farnés. Però com que ja no hi torna a haver botxí, l'Ajuntament recorda que en aquest cas les sentències es feien executar pel més criminal de les presons, o bé, si eren dos els sentenciats, se'n perdonava un per a què executés a l'altre, i tenint-lo sempre a la presó pogués exercir en el successiu aquest «ofici».

Moltes d'aquestes execucions eren d'homes que, aprofitant-se de la situació anormal del país, robaven pels camins i tirotejaven als soldats, la qual cosa motivà que s'haguessin de fer tales en alguns boscos—entre ells el fatídic «bosc Lladrós», en el camí de Girona a Figueres—on aquella gent s'amagava per dur a cap impunement les seves malifetes...

Aquestes mides, per justificades que fossin en alguns casos, mai podien fer simpàtics als que les posaven en pràctica, i contrasten certament amb altres mides pacificadores, de bona administració i assenyat govern, a què ens hem referit abans.

2008 Ministerio de Cultura

Una visió macabra

Hi ha a l'Arxiu municipal de Girona una lletra del prefecte del departament del Ter, cavaller de Roujoux, que suggereix una visió horripilant: els forcats restaven en el lloc del suplici fins que eren substituïts per altres condemnats: aleshores el botxí tallava la soga i el cadàver romania allí mateix sense sepultura. Imagineu-vos l'espectacle esgarrifós: als voltants de la ciutat, damunt dels turons, s'aixecaven les forques, en les quals hom veia, durant dies i dies, els penjats—guerrillers trobats amb les armes a la mà o bandolers que infestaven els camins,—amb les enormes conques buidades pels corbs famolencs, amb una ganyota horrible, brandant els cossos a l'impuls del vent, destacant-se a ple dia, en el marc sobri de la forca, sobre el cel blau, o endevinant-se fantasmals en la nit constel·lada...

Aquesta visió repugnant, de la qual, com veurem, no era pas responsable la Municipalitat, va punyir al prefecte, qui, amb data del 10 de maig de 1810, adreçava l'al·ludida lletra al batlle de la ciutat, pregant-li que dongués les ordres convenients per tal que aquell espectacle cessés.

2008 Ministerio de Cultura

Monsieur le Maire, deia el baró de Roujoux, *je suis informé que les condamnés à mort restent au lieu du supplice jusqu'au moment où ils sont remplacés par d'autres; qu'alors l'éxécuteur coupe la corde, et que le cadavre reste là sans sépulture. Je vous prie de donner les ordres convenables pour qu'à l'avenir cet inconvenient ne se renouvelle pas, et que chaque fois qu'une éxécution a lieu, on s'occupe sur le champ de la sépulture des condamnés remplacés par d'autres condamnés...*

El remei, però, no semblava pas estar a la mà de l'Ajuntament, segons apareix de l'acta de la sessió celebrada el mateix dia, en la que es va acordar contestar al prefecte: que els mateixos sentiments d'humanitat en que ell s'inspirava havien mogut a la Municipalitat, feia molt de temps, a instar que a les vint-i-quatre hores d'executades les sentències es treguessin els cadàvers del patíbul, per tal de poder-los donar immediata sepultura; que, no obstant, per fins que no es comprenien, no s'havia aconseguit res; que, malgrat tractar-se d'un culte que mereixia atenció i necessitava remei, la Municipalitat no podia fer altra cosa, per no tenir facultats, i que esperava que el prefecte faria el possible per a obtenir el que es desitjava.

Atès el zel demostrat pel baró de Roujoux en les seves funcions, és de suposar que faria el que l'Ajuntament li indicava i que bentost desapareixeria dels encontorns de Girona aquella visió macabra que atemoritzava als caminants pacífics, sense imposar segurament als malvats que queien com a llops sobre les masies tranquil·les, robant i assassinant a llurs pacífics moradors.

2008 Ministerio de Cultura

La festa de l'Emperador

El natalici i el sant de Napoleó I, que s'esqueien el 15 i el 16 d'agost, donaven lloc a una de les festes oficials que amb més solemnitat celebraven els francesos a Girona durant la dominació napoleònica.

Ja en l'any 1809 un francès nacionalitzat espanyol, Blas de Fournàs—un dels militars que varen sobresortir en la defensa de la plaça,—parlava de les innombrables fogueres que els napoleònides varen encendre a la nit del 15 d'agost d'aquell any, ultra les de costum, als voltants de la ciutat, precedides de salves d'artilleria, per a celebrar l'aniversari de l'Emperador (1).

Sobre aquesta commemoració a l'any 1810, hem trobat, en un *dossier* de correspondència francesa de l'Arxiu municipal de Girona algunes cartes: del corregidor Puig al batlle de la ciutat, esperant del seu zel i activitat que procurarà donar a dita festa tota la pompa possible, per ésser grat això al Govern de França i per interès i satisfacció de tots; del general de brigada Clément, al

---

(1) Grahit, *El general D. Blas de Fournás y su Diario de los Sitios* (Girona, 1890).

2008 Ministerio de Cultura

batlle i als membres de la Municipalitat, disposant que el dia del Sant de Sa Majestat Imperial i Reial facin il·luminar la ciutat, convidant-los al *Te Deum* que es cantarà a la Catedral i ordenant-los, en cas necessari —*je vous invite et au besoin vous ordonne*,— que hi assisteixin; del coronel Blesimar, comandant de la plaça, als mateixos, recomanant-los que la festa tingui tota la solemnitat possible; de l'intendent Rouyer de Lametz, invitant-los, amb la seva cortesia habitual, al *Te Deum*; i per fi, hi ha una lletra molt interessant del Capítol de la Catedral.

Aquesta darrera lletra, datada el 8 d'agost de 1810, i signada, per acord del Capítol, pel canonge secretari don Geroni Velado, diu textualment, entre altres coses: que *el Cabildo estará prevenido en su Iglesia Catedral a la hora de las doce del expresado día* (15 d'agost) *para cumplir con esta función, cantando un e Deum en acción de gracias. Unicamente*, afegeix, *debe V. E. hacerse cargo de que no lo podrá executar con aquella pompa y magnificencia que desearía por la falta de voces é instrumentos tan necesarios en estas funciones; pero hará quanto le permita su actual situación...*

La carta és ben explícita: el Capítol sent no poder cantar el *Te Deum*, el dia del Sant de l'Emperador, amb aquella pompa i magnificència que desitjaria, per la falta de veus i instruments, degut a la guerra... Quines conseqüències poden treure's d'aquest document? D'una banda, s'ha de tenir en compte que la ciutat aleshores estava sotmesa a les autoritats napoleòniques i que, per tant, no sols hauria sigut inútil revoltar-se, sinó que el que convenia era suavitzar asprors; però, per altra part, no poden oblidar-se les disposicions conciliatòries del mariscal Macdonald per tal d'atendre degudament als clergues, ni els consells del bisbe Ramírez de Arellano als seus subordinats, en la pastoral esmentada, per a que acatessin el Govern de Napoleó.

2008 Ministerio de Cultura

El cert és que els càntics en acció de gràcies pel sant de l'odiat emperador, contra els exèrcits del qual continuaven batent-se els guerrillers al camp i a la muntanya, ressonaven pels àmbits de la meravellosa catedral gòtica i l'orgue desgranava les seves notes solemnials, mentre els núvols d'encens s'aixecaven suaument en la nau immensa. Davant aquell cerimònia imposanta, qui hauria dit que encara no feia un any que la ciutat, amb els seus clergues i els seus frares que donaven l'exemple, lluitava heroicament contra els napoleònides que l'assetjaven; que la mateixa Seu era plena de ferits, dones i vellets inútils per a la defensa; que tothom resava per la derrota del «monstre», i que les campanes tocaven a sometent contra els invasors maleïts?...

***

L'any 1811, l'aniversari es va celebrar també amb missa i *Te Deum* a la catedral, on se varen congregar les autoritats civils i militars, convidades aquelles per l'intendent M. Rouyer de Lametz, complint les ordres del governador general.

L'any 1812 va commemorar-se el sant del'emperador amb festes que, segons la *Gazette de Gironne* (n.º 65, agost 1812), varen resultar molt brillants i concorregudes no sols a Girona, capital del departament, sinó a Figueres, La Bisbal, Torroella de Montgrí, Palamós, Roses, Castelló d'Empúries...

A Girona, el batlle senyor baró de Foixà, desitjant donar a la commemoració tot l'esplendor i la solemnitat que permetien la ciutat i els seus recursos, el dia 12 d'agost va dictar un bàndol, fent a saber: que la festa seria anunciada la vetlla, a les vuit del vespre, per una salva d'artilleria i per un repicament de campanes, havent-hi ball públic a la plaça del Vi i espectacles gra-

2008 Ministerio de Cultura

tuits; que a l'endemà començaria la festa amb una salva de artilleria i vint canonades i amb un repicament de totes les campanes alhora; que cap a les vuit del matí la Municipalitat faria una distribució de sis centes lliures de pa als pobres; que a les nou la música recorreria els carrers de la ciutat i faria dansar al públic a la plaça del Vi fins a les onze de la nit, sospenent-se les diversions durant els oficis divins; que a les deu totes les autoritats civils i administratives se reunirien a la Prefectura i des d'allí irien a casa el general Lamarque per a assistir a la missa; que després es cantaria un *Te Deum* que seria anunciat per vint-i-una canonades i pel so de les campanes; que es faria una rifa de viandes; que a les tres de la tarda hi hauria a la plaça de les Cols jocs de sortiges, de fruits i d'ànecs, i després curses a peu en el gran passeig de la Devesa (1), premiant-se amb un rellotge d'argent a cada un dels vencedors; que a les vuit del vespre es despararia un castell de focs artificials, pagat pels militars, i que la ciutat seria il·luminada durant la nit.

Al peu d'aquest bàndol, obrant a l'Arxiu municipal, hi ha la signatura del batlle senyor baró de Foixà, i el vist i aprovat del prefecte M. de Roujoux, qui disposa que el document es comuniqui al general de divisió Lamarque i al comissari general de policia.

Per tot arreu, diu la *Gazette de Gironne*, es varen reunir les autoritats civils i militars. La joia dels francesos en festejar a llur emperador, es comunicava als catalans. A Girona les festes varen tenir lloc tal com s'havia disposat. Els gironins demostraven una «franca

---

(1) Els francesos varen preocupar-se també d'arranjar el sumtuós parc gironí, reconstruint el pont sobre el Güell que hi conduïa i procedint a una acurada replantació. «Se dedicaren, diu mossen Perich, en hermosejar los pasejadors y Debesa, en tant, que per ferho, demanaren 300 arbres blanchs per plantar en dits puestos; los demanaren en Sant Jordi, i també en altres pobles, en lo més de janer de 1811.»

2008 Ministerio de Cultura

cordialitat»; la confiança i la satisfacció es reflexaven en tots els rostres. Cap a les vuit de la nit, es va disparar un castell de focs artificials sobre les ruïnes del baluard de la porta de França. La muntanya de Montjuich—on era viva encara la sang de tants d'herois—era plena de gent.

«L'esclat dels focs, escriu l'anònim napoleònida amb accent poètic, la bellesa de la nit, la calma de l'aire, l'espectacle imposant d'una multitud innombrable de gent que omplenava la falda de Montjuich i el Camp de Març, feien aquella vesprada meravellosa.» No hi va haver cap incident; res va torbar la joia de la festa; l'ordre va ésser perfecte.

A Castelló d'Empúries la festa de Sant Napoleó va celebrar-se aquell any amb molt d'esplendor, segons pot veure's per la lletra que En Peya, batlle de dita vila, va adreçar al subprefecte de Figueres amb data del 16 d'agost (1).

A la vigília es va publicar a so de música la «gran festa» per tots els carrers de la vila, i es va col·locar a la plaça pública, davant la Casa del Comú, un amfiteatre «molt i molt decent», amb el bust de l'Emperador i la gran àguila imperial, amb molta il·luminació i un lema de *Viva Nostre Emperador Napoleon*.

El dia de la festa, a les nou del matí, es va tirar un «gran globo que fou ló pasmo y admiració de tots los espectadors, per la bona direcció del artista». A les deu la capella de música va cantar, «ab tota pompa», un «magestuós ofici», amb la concorrència del diaca, subdiaca, caper, mestre de cerimònies i altres operaris. Va haver-hi el corresponent sermó, en el que, seguint la consuetud, es faria el panegíric de l'heroi cors i de les seves gestes i del seu govern i es recomanaria l'acatament al

---

(1) Arxiu provincial d'Hisenda de Barcelona.—*Documents de la dominació francesa* (*Monitor*, Sitges. Maig 1921).

2008 Ministerio de Cultura

mateix per tal de restablir la pau i la normalitat en mal hora pertorbades. L'assistència la composaven el senyor batlle, amb els seus adjunts, les insígnies posades, el comandant de la plaça amb la seva tropa, el jutge de pau, el recaudador i els consellers, amb un «sens número de habitants y forasters, per honrar tant lluhida funció».

Tota la tarda hi va haver un «gran ball», a l'estil del del país, davant el bust de Napoleó, i a la nit va continuar el ball fins a les dotze, amb assistència de «molts milanars de persones, tant dels habitants, com dels pobles vehins», les autoritats civils, el comandant d'armes. que va ballar. La festa va acabar als crits de *Viva Napoleón, viva lo Emperador*.

La joia fou gran en tot el poble, fent-se «una pomposa Illuminació general, no sols devant lo Busto, sí que en tota la Població.» Adhuc els pobres que vivien d'almoina varen posar l'únic llum que tenien en les portes i finestres de les cases.

Les despeses varen ésser costejades mancomunadament per les autoritats i el poble.

La lletra del zelós batlle de Castelló d'Empúries acabava dient que sols havia faltat, per a ésser completa l'alegria, unir en matrimoni a dues persones i el públic dinar als pobres; però aquestes cerimònies podrien celebrar-se el dia que els superiors ho tinguessin a bé, i seria un «nou dia de alegria».

A Puigcerdà, capital del departament del Segre, la festa de l'Emperador va celebrar-s'hi, segons un altra ressenya de la *Gazette de Gironne*, «amb tant de pompa com d'entusiasme». L'artilleria d'un fort que acabava d'ésser construït damunt l'emplaçament de l'antic fort Adrià, va anunciar a la vetlla amb repetides salves que ressonaren per la Cerdanya, aquell dia «solemnial i car al cor de tots els francesos». A les onze del matí, el general de divisió baró de Quesnel i el prefecte, acompanyats de totes les autoritats civils i militars, es dirigiren a

2008 Ministerio de Cultura

l'església parroquial, on tots els clergues varen cantar un *Te Deum*.

Després va tenir lloc un banquet, presidit pel baró de Quesnel, al qual varen assistir els principals oficials de la seva divisió i els caps de les diferents administracions. A l'acabament, el general va brindar a la salut de Napoleó i de la seva «augusta família», sense oblidar el petit rei de Roma, en aquests termes:

A la santé de S. M. l'Empereur et de son auguste famille. Puisse ce grand monarque vivre longues années, à fin de diriger S. M. le roi de Rome vers ses hautes destinées, et d'exécuter tous ses projets pour le bonheur, la gloire et la prospérité des Français.

A la nit, tota la població va ésser il·luminada, remarcant-se la decoració de la Casa de la Vila, que ostentava les inicials de l'Emperador «en mig d'una il·luminació disposada amb molt de gust».

Aquests detalls, àdhuc admetent que fossin exagerats i que molts dels catalans que prenien part en aquelles festes ho feien obligats per deures de cortesia i per les ineluctables circumstàncies, demostren que els francesos s'esforçaven de pacificar el país i d'atraure's els seus habitants, els quals sentien passar com una ventada renovadora, palpitanta de gèrmens de llibertat que els invasors, vençuts i tot, deixaren...

***

L'any 1813, la festa de l'Emperador va celebrar-se com de consuetud, a jutjar pel programa signat pel batlle senyor baró de Foixà el dia 12 d'agost, que ve a ésser com el de l'any anterior, si bé el comissari especial de policia, M. de La Chastre, oidor al Consell d'Estat, va disposar ademés, el dia 14, que els obrers pleguessin de treballar i les botigues es tanquessin, el mateix dia, a

2008 Ministerio de Cultura

les sis de la tarda, i que a l'endemà es sospengués la circulació dels carruatges pels principals carrers de la ciutat durant el curs de la processó en honor de Napoleó Per a atendre a les despeses de la festa, el prefecte M. de Roujoux va autoritzar la inversió de 2,238'60 francs sobre els cabals de la Municipalitat.

Aquest darrer any, mentre els francesos estaven repicant per sant Napoleó, es va rompre la campana que hi havia a la capella de Sant Miquel, a Casa la Ciutat. Aquesta campana va ésser fosa i refeta l'any 1816, essent beneïda el 16 de setembre i posant-s'hi aquesta inscripció: *Dominando el abominable Napoleon en* 1813, *mientras sus esclavos repicaban por la celebridad de los días del tirano, se rompió esta campana; y reinando D. Fernando Septimo en* 1816 *de órden del Muy Ilustre Ayuntamiento fué renovada siendo comisionados D. Ramon de Manresa y D. Josep Mercader.—Esteban Puig Gerunden. me fecit* (1).

No estarà de més recordar que aquest mateix rei *Fernando el Deseado* havia tingut la vilesa de felicitar a *l'abominable* Napoleó per les seves victòries sobre els espanyols, en una lletra que l'emperadriu Eugènia, gran per la seva bellesa i per la seva dissort, servava en son poder i va tenir la delicadesa de cremar (2).

---

(1) Enric C. Girbal, *Guía-Cicerone de la inmortal Gerona* (Girona, 1866).

(2) V. Les documentades del marquès de Villaurrutia sobre la guerra de la Independència, i Andrenio, *Napoleón y España* (*La Vanguardia*, Barcelona, maig 1921).

2008 Ministerio de Cultura

L'aniversari de la coronació de l'Emperador

Per a celebrar d'aniversari de la coronació de Napoleó i de la batalla l'Austerlitz, el prefecte del departament del Ter, executant un decret imperial del 19 de febrer de 1806, va disposar, el 30 de novembre de 1812 (1), que el diumenge, dia 6 de desembre, tinguessin lloc a Girona aquests actes: ofici diví, al qual serien convidades totes les autoritats civils i militars; *Te Deum* i sermó; dotació d'una orfaneta pobre i honesta, per la Municipalitat; balls públics; doble ració als indigents i als presoners; il·luminacions...

La solemnitat va ésser anunciada la vigília i a trenc d'alba del dia assenyalat, amb grans salves d'artilleria. Després l'Ajuntament va dur a cap els actes de generositat i de beneficència anunciats. I a les onze del matí, les autoritats, convocades a casa el general baró de Lamarque, comandant de l'Alta Catalunya, varen dirigir-se a la Catedral per a assistir al servei diví i sentir el sermó commemoratiu.

Aquest sermó va anar a càrrec del doctor Sambola,

---

(1) *Gazette de Gironne*, n.º 97 (3 desembre 1812).

2008 Ministerio de Cultura

canonge penitenciari, i, segons la ressenya de la gaseta oficial, va produir una impressió molt viva. L'orador, després de fer l'apologia de Napoleó i de la victòria d'Austerlitz, treient-ne conseqüències transcendentals per a la religió i la humanitat, demanava la submissió a l'Emperador, sense reserves de cap mena. «Sotmetem-nos, exclamava amb unció, dirigint-se especialment als seus conciutadans, a les lleis del monarca i de l'heroi, car el seu poder dimana del poder diví, la seva força prové de Déu i els seus decrets son els de la Providència que vetlla per la felicitat i la glòria dels pobles...» Eren sinceres aquestes paraules? Seria el doctor Sambola un d'aquells eclesiàstics afrancesats que hi havia en les ciutats, entre la gent il·lustrada que anava acceptant el nou estat de coses, mentre a les ruralies es servava abrandat l'odi contra els que eren considerats com els pitjors enemics de la nostra terra?...

Després d'una revista militar en la que va admirar-se «la bella *tenue* de les tropes i la sorprenent precisió de llurs moviments», el general Lamarque va reunir els generals, caps d'exèrcit, funcionaris i prohoms de la ciutat en un nombrós i brillant banquet, en el qual va regnar la més franca alegria, pronunciant-se un sol brindis, que no cal dir que va ésser a la salut de l'Emperador.

Va haver-hi, ademés, balls públics, que varen ésser molt animats durant tot el dia, il·luminacions, focs... Es comprèn, en llegir aquesta ressenya, que, fossin quines fossin les idees que dominessin els esperits, la gent, per un natural instint de reacció, després de les sagnantes escenes de la passada lluita, de les privacions sofertes, de la fam, la sed i la peste, aprofités la primera avinentesa per a divertir-se i gaudir de la vida, sense parar ment en què els organitzadors de les festes fossin els enemics més odiats i que aquestes es celebressin a la millor glòria d'aquell Napoleó que havia sigut maleït

2008 Ministerio de Cultura

com un dels pitjors monstres de l'infern i àdhuc ridiculitzat en els moments de patriòtica exaltació per poetes satírics circumstancials (1). Aquesta reacció vital es constata sovint en els pobles trasbalsats per les guerres, sens perjudici, però, de servar al fons de l'ànima el sentiment patriòtic que en un moment donat pot tornar a desvetllar-se formidable.

A Figueres també va commemorar-se amb entusiasme, segons la *Gazette de Gironne*, l'aniversarid'aquells esdeveniments, acabant la jornada amb un ball brillant que va donar l'intendent general baró de Gerando.

---

(1) V. Andreu, *Catálogo de varios impresos referentes a Cataluña en los siglos XVI, XVII, XVIII y XIX* (Barcelona, 1901). — La bibliografia antinapoleònica, iniciada amb *El centinela contra franceses*, de l'il·lustre Capmany, del qual es varen fer nombroses edicions entre el 1808 i el 1811, és potser més copiosa a Espanya que en cap altre poble.

2008 Ministerio de Cultura

El naixement del príncep imperial

El naixement del malaurat fill de Napoleó i de Maria Lluisa, el príncep Francesc Carles Josep, esdevingut al palau de les Tulleries el dia 20 de març de 1811, va ésser solemnement commemorat a la immortal Girona.

Les autoritats franceses no varen tenir esment de la fausta nova fins el dia 27 del susdit mes, i tot seguit l'intendent de Finances, M. Rouyer de Lametz, va dirigir una atenta lletra als membres de la Municipalitat per a que disposessin que el mateix dia, a les sis de la tarda i durant tres quarts d'hora, repiquessin les campanes de totes les parròquies de la ciutat. La Municipalitat va pendre immediatament l'acord que era del cas, i a l'hora convinguda totes les campanes voltejaven en senyal de joia, com en les més grans festes, anunciant aquell esdeveniment tan desitjat per Napoleó, que veia en ell la consolidació del floreixent Imperi.

A l'endemà, a primera hora de la tarda, prèvia invitació de M. Wandelaincourt, secretari general de l'intendent, en absència d'aquest, varen reunir-se les autoritats civils al palau de la Intendència per tal de complimentar al general francès pel venturós deslliurament de l'emperadriu i la naixença del príncep imperial.

2008 Ministerio de Cultura

El dia 30 de març, l'intendent, complint les instruccions del primer cap de l'Estat major del Cos d'Exèrcit de l'Alta Catalunya, va publicar un decret—que va ésser llegit i fixat pel pregoner, a so de trompeta i en francès i en català, segons costum—en el que, desitjant que es celebrés amb pompa i solemnitat el naixement del príncep que satisfeia els anhels de la França i oferia—deia aquell document—a la ciutat de Girona una avinentesa per a palesar sa reconeixença al Gran Napoleó, es disposava: que la nova oficial del part de Maria Lluisa fos anunciada a l'endemà, dia 31, per les campanes de totes les parròquies, durant un quart: en sortir el sol, a migdia i a la posta; que a les onze del matí, després d'un ofici solemne, es cantés a la Catedral un *Te Deum*, amb assistència de les autoritats civils, vestides de gala, i dels clergues amb hàbits sacerdotals; que a la tarda es fes caritat als pobres, i que a la nit hi hagués il·luminació general i focs artificials.

I així, poc més o menys, potser amb lleugeres variants, va solemnitzar-se en la capital del departament del Ter la naixença del rei de Roma, complint les ordres i satisfent els desitjos de l'Emperador, que volia que tots els pobles de l'Imperi, del que formava part Catalunya, participessin de la seva joia, en veure assegurada la seva successió.

Les campanes de les esglésies de Girona, que encara no feia dos anys havien tocat a sometent contra els soldats de Napoleó que l'assetjaven, ara voleiaven joiosament pel plançó de l'emperador odiat, i en la Catedral de nau immensa, que havia donat pietós asil, en els dies tràgics del setge, als malalts, a les dones gamades i als infants, als vellets i als ferits, ara es regraciava solemnialment a Déu per la naixença del que, en el pensament de Bonaparte, havia de consolidar el més gran Imperi de la terra.

Els prohoms de la ciutat i els francesos, que adés

2008 Ministerio de Cultura

s'havien odiat profundament, ara assistien junts a la religiosa cerimònia, començant, potser, a oblidar el passat—aquell passat que era tan prop i que tants vestigis de mort i destrucció havia deixat per tot arreu...

Napoleó estava aleshores en plena puixança i en plena glòria. Sols li mancava un fill per a ésser feliç—un fill llegítim, car de naturals no li en faltaven (1);—i l'Emperadriu i Reina li donava. Però no havia pas de durar molt de temps l'alegria que l'Emperador feia anunciar als seus pobles: un dia trist del mes d'octubre de 1815 arribava a la seva presó de Santa Elena per a no reveure jamai més el seu fill—tristament abandonat en la cort de Viena,—si no és en aquelles precioses miniatures que un dia Napoleó ensenyava a la seva amigueta l'entremaliada Betzy Balcombe (2), una de les quals representava el Rei de Roma en un bressol que tenia la forma d'un casc marcial, amb la bandera francesa onejant-li sobre el front i sostenint amb la seva fràgil maneta un globus que simbolitzava el món sobre el qual dictaria lleis aquell petit ésser que havia d'esllanguir-se i finar obscurament, en plena joventut, entre frets cortisans, lluny de la França enyorada...

---

(1) V. Fleischmann, *Napoléon et l'amour.*

(2) Savine, *La Captivité de Sainte-Hélène. Souvenirs de Betzy Balcombe* (París, 1913).

2008 Ministerio de Cultura

La commemoració de les victòries napoleòniques

En la documentació obrant a l'Arxiu municipal es troba el rastre de tots els esdeveniments i de totes les victòries napoleòniques, les quals son anunciades al poble i commemorades amb tota solemnitat. Així, el dia 11 de gener de 1811, l'intendent Rouyer de Lametz convida els membres de la Municipalitat a assistir de gala al *Te Deum* que es cantarà l'endemà a la Catedral per la rendició de Tortosa. La mateixa autoritat, el 5 de juliol següent, comunica a la Municipalitat que els francesos han entrat a Tarragona, fent deu mil presoners, i que per ordre del general Molard s'ha de publicar la notícia, reunint-se tots els consellers de gran gala, precedits pels pregoners públics i l'agutzil, música, pifres, tambors i gendarmes, a la Comissaria general de policia, per a recórrer els carrers de la ciutat. A quiscun se li ha de donar una ampolla de vi, en senyal de joia; però l'Ajuntament, davant les dificultats que això suposa, acorda, en lloc del ví, donar dos rals a cada un; disposició encertada que mereix la conformitat del general.

2008 Ministerio de Cultura

Les victòries sobre Russia, que havien de convertir-se en desastres definitius per a la puixança napoleònica, son també esplèndidament commemorades. El dia 10 d'octubre de 1812, el prefecte accidental Billig prega al batlle senyor baró de Foixà que, acompanyat dels adjunts, els consellers i els membres de les Juntes dels Hospicis i de Beneficència, es presenti l'endemà a la Prefectura, d'on aniran a casa el conseller d'Estat i intendent, que serà el lloc de reunió de tots els funcionaris públics que hauran d'assistir al *Te Deum* en acció de gràcies per aquelles victòries. La ciutat ha d'ésser il·luminada. *Je ne doute pas*, diu aquell funcionari, *de l'empressement des habitans de Geronne à saisir cette occasion de prouver leurs bons sentiments*. Els indigents i els presos participaran també de la festa en honor de les armes napoleòniques: llur racció serà doble. L'Ajuntament ho acorda així.

Altres poblacions del departament varen pendre part en aquesta solemnial commemoració: Bàscara, Figueres, Roses i altres llocs on, diu mossèn Perich, varen fer-se grans salves d'artilleria per la victòria de Moscú.

El mateix cronista parla de les canonades que es varen sentir en els llocs esmentats per la victòria aconseguida a la plana de Lutzen, el 2 de maig de 1813, sobre els russos i els prussians.

Així repercutien a Girona i a l'Empordà, malgrat la voluntat de llurs habitants, els grans esdeveniments dels dies napoleònics.

2008 Ministerio de Cultura

La benedicció de les banderes

Una de les cerimònies imperials descrites en el periòdic oficial francès va celebrar-se a la històrica vila de Castelló d'Empúries, on havia ocorregut, el 2 de gener de 1809, un dels més sagnants combats de l'Empordà, entre les forces del marquès de Lazan, ajudat pel temerari guerriller Clarós, i les tropes franceses i italianes comandades pel general Reille. La mortandat d'aquella jornada va ésser terrible, havent arribat fins als nostres dies la llegenda dels soldats napoleònics negats als estanys castellonencs—espectres que amb llurs udols omplenen encara de basarda les ombres de la nit...

La festa de què es tracta va tenir lloc el dia 14 de juny de 1810 amb motiu de la solemne benedicció de les banderes que el rei de les Dues Sicílies havia trameses per al primer regiment de línia napolità, assistint a aquest acte, ultra les autoritats i un nombre considerable de veïns—segons la *Gaseta*,—el príncep Pignatelli-Strongoli, general de divisió, ajudant de camp del rei i comandant de la divisió napolitana d'Espanya; el general Pepe, cap de son Estat major i tots els oficials. La

2008 Ministerio de Cultura

benedicció degué celebrar-se a la bella i imposant església de Santa Maria—que amb ses mutilacions evoca encara la crueltat de les passades lluites,—actuant de capellà el del regiment susdit.

La *Gaseta del Corregiment de Girona* (núm. 16, corresponent al 12 de juliol), en donar compte de la cerimònia, afegia que al vespre les cases principals de la vila on s'hostatjaven els soldats francesos, varen aparèixer esplèndidament il·luminades, celebrant-se un ball que degué resultar molt lluït, car varen embellir-lo amb llur presència totes les dames de Castelló i de la comarca.

El cronista, en un breu comentari, remarcava que aquell dia va ésser de joia per a tot el regiment i el poble, essent aconhortador de veure la unió que regnava entre les tropes i els habitants de la vila, en un paratge que feia poc temps era el teatre de totes les horrors de la guerra civil.

Les autoritats franceses, obedients als desitjos de l'Emperador, tenien el més gran interès en associar a aquests actes les poblacions sotmeses, procurant atraure-se-les amb diversions populars i amb festes d'etiqueta, a les quals invitaven les autoritats i les famílies més distingides. Així varen organitzar la cerimònia religiosa-militar, les lluminàries i el ball de Castelló, en aquells mateixos indrets on feia pocs mesos que les flames dels incendis il·luminaven tràgicament el cel, el foc de fusellería eixordava l'espai i la Muga roja arrossegava silenciosa els cadàvers lívids dels soldats francesos cap a la mar profunda i purificadora...

2008 Ministerio de Cultura

La sortida dels napoleònides

Sobre aquest esdeveniment hi ha una relació molt detallada als inicis del Manual d'acords del 1814, que en l'essencial no difereix de la que va escriure el pare Cúndaro en la seva *Historia político-militar de la plaza de Gerona*.

Segons consta en aquell document oficial, datat a Girona el 10 de març de dit any, feia més de quatre mesos que els francesos anaven desocupant els magatzems i els baluards de la ciutat, transportant tots els efectes, queviures, pertrets de guerra i artilleria al castell de Sant Ferran de Figueres i a Perpinyà, i aquests preparatius, observats amb silenciosa expectació, donaven lloc a creure que els invasors no tardarien a evacuar la plaça que amb tants d'esforços havien arribat a conquistar. El dia 9, per fi, es va saber que el general Lamarque havia dit que a l'endemà deixarien la ciutat lliure, i a la nit hi va haver gran moviment i va córrer la nova certa de l'evacuació, en la que malgrat tot gairebé ningú creia, i en cas que tingués lloc, els gironins temien un saqueig, car havien sentit a dir que el capità de miquelets *caragirats* Josep Pujol (Boquica), famós pels

2008 Ministerio de Cultura

seus crims, havia demanat a aquell general, amb les sinistres intencions que és de suposar, que li permetés d'ésser el darrer de sortir de Girona, a la qual cosa no va accedir. L'excitació i el pànic produïts per aquest rumor, al que la fantasia popular donava unes proporcions excessives, no varen cessar fins que es va saber que En Boquica ja era fora amb la seva companyia i es varen veure pels carrers quatre patrulles d'un caporal i quatre soldats cada una a fi de mantenir la tranquil·litat i l'ordre i fer presoners als *caragirats* que trobessin i als soldats que s'aprofitessin de les circumstàncies per a cometre excessos.

El mateix dia 9 el comissari especial de policia De la Chastre va adreçar dues lletres iguals a don Narcís de Burgués i a don Josep Ramon de Camps, primer i segon adjunts de la Municipalitat (el batlle senyor baró de Foixà estava absent) dient-los: *S. Ex. Mr. le Maréchal duc d'Albufera m'ayant témoigné, Monsieur, le désir de recevoir les autorités civiles qui se trouvent encore en ce moment à Gironne, j'ai l'honneur de vous inviter à vous rendre demain jeudi* 10 *març à neuf heures et demie très précises à l'hôtel du Commissariat spécial de police, d'où nous nous rendrons ensemble chez Son Excellence à qui j'aurai l'honneur de vous présenter.*

L'endemà, a l'hora assenyalada, els dos adjunts, acompanyats del comissari de policia, varen anar a visitar al mariscal Suchet, qui els va rebre amb molta cortesia, dient-los que estava molt content dels sentiments pacífics i de la bonhomia dels habitants de la ciutat i que sentia molt tenir que evacuar la plaça, perquè això el privava de fer-los tot el bé que desitjava. A aquestes paraules varen correspondre lacònicament els consellers, regraciant al mariscal i despedint-se.

Encara no feia una hora d'aquesta darrera entrevista entre el representant de Napoleó I i els consellers gironins, que els soldats francesos varen volar el dipòsit

2008 Ministerio de Cultura

de pólvora de Montjuic i les mines de la muralla del convent de Sant Domènec, i immediatament el mariscal Suchet va pujar en un cotxe i amb el seu Estat major i una escorta de cavalleria va sortir de Girona, mentre anaven passant cap al Pontmajor, tant per dintre com per fora de la ciutat, alguns regiments de cavalleria i d'infanteria que estaven acantonats en els pobles dels voltants, fins que no va restar més tropa que els guàrdies de les portes de l'Areny i de França i la guàrdia principal, que es trobava a Casa la Vila.

Després el general Lamarque va sortir amb els seus ajudants cap a la part del camí de Barcelona, on hi havia dos oficials d'Estat major, deu o dotze cuirassers, tropes espanyoles del regiment de Pontevedra i manresans, i mentrestant tota la ciutat se n'anava vers on hi havia els espanyols, victorejant-los i aclamant-los entusiàsticament els mateixos francesos.

Els espanyols varen entrar a Girona, acompanyats pel general Lamarque i els seus ajudants, essent rebuts a la porta de l'Areny pels representants de la Municipalitat, els quals els palesaren la joia dels gironins i els oferiren llurs respectes. Tot seguit varen ésser rellevades les guàrdies, i en la plaça de les Cols, diu mossèn Perich, «los francesos se despediren de los espanyols ab gran alegria dexantlosi Girona despues de haberla habitada 4 anys y 3 mesos, y partiren per Fransa sens fer ningun dany en los habitants del Corregiment de Gerona, pero feren seguir alguns 400 carros y molts altres bagatjes per portarlosi los equipatjes en Perpinyà y quasi tornaren tots». Fora els francesos, durant tot el dia hi va haver molta joia i gatzara a la ciutat, on tot era cridar «visca Espanya!», convidar els soldats a menjar i beure, tractar-los de germans i abraçar-los.

Els francesos se'n varen anar contents i sense fer cap dany, confirmant aquest extrem, justificat per aquell ingenu cronista de la guerra, el resultat negatiu d'una

2008 Ministerio de Cultura

informació que el dia 11 de juliol del mateix any va obrir l'Ajuntament, complint una disposició superior, per tal de poder reclamar els objectes de belles arts i d'història natural i els documents que se n'haguessin emportat els invasors, segons pot veure's en el Manual d'acords corresponent.

***

Mentre passava per la plaça del Vi la divisió del general Nogués, un humil emblanquinador s'afanyava a esborrar una àguila que hi havia pintada sobre la porta d'un cafè instal·lat en la casa anomenada de l'antiga Taula. Poc devia pensar l'anònim treballador que el seu gest insignificant assolia en aquells moments la magnitud d'un símbol. Les àguiles victorioses per tot el món passaven pels carrers de la ciutat heroica per a no tornar mai més, esvaint-se en l'horitzó, com empeses per una fatalitat ineluctable, per a anar a caure definitivament vençudes, després d'una efímera revifalla, en el camp de Waterlóo; però llur rastre poderós, llur empremta sagnanta i renovelladora, restarien encara durant més d'un segle en els pobles sotraquejats...

Girona, juliol de 1921.

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

GENERALITAT DE CATALUNYA
SERVEI DE BIBLIOTEQUES
Biblioteca Pública
de GIRONA

Index

	Pàgs.
PRÒLEG	7
L'entrada dels napoleònides	13
La divisió administrativa	18
L'intendent de Finances Rouyer de Lametz	21
L'intendent general baró de Gerando	24
El prefecte cavaller de Roujoux	31
Els mariscals a Girona	37
El corregidor doctor Tomàs Puig	43
El comissari reial Josep Garriga	58
El doctor Josep Antoni Viader	63
La *Gazette de Gironne*	70
Inici d'una Biblioteca pública	74
Un ball al palau de la Intendència	78
Els infants abandonats	81
L'organització de la Beneficència pública	86
Els abusos dels metges i els farmacèutics. La vacunació obligatòria	93
Correus i carreteres	97
Una pastoral napoleònica	101
Les relacions amb l'Església	105
L'enterrament del bisbe Ramírez de Arellano	108
La processó del Corpus	111
El petit lladre	113
El botxí en funcions	116
Una visió macabra	120
La festa de l'Emperador	122
L'aniversari de la coronació de l'Emperador	130
El naixement del príncep imperial	133
La commemoració de les victòries napoleòniques	136
La benedicció de les banderes	138
La sortida dels napoleònides	140

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

2008 Ministerio de Cultura

E 9R

2008 Ministerio de Cultura

RAHOLA

LA

OMINACIO

A

GIRONA

EG
946.71
RAH